

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ

ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΙΚΩΝ

ΣΠΟΥΔΩΝ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΗ ΥΨΗΛΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ 1945 – 2008.

ΣΥΝΕΧΕΙΑ Ή ΑΛΛΑΓΗ

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ:

ΚΑΤΣΟΥΛΑΚΟΥ ΕΛΕΝΗ

Α.Μ. Μ.Θ./07018

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ:

ΦΟΥΣΚΑΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ

ΑΘΗΝΑ 2010

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Θα ήθελα να ευχαριστήσω ιδιαίτερος τον επιβλέποντα καθηγητή μου κ. Βασίλειο Φούσκα, για την καθοδήγηση και τις πολύτιμες συμβουλές του, που συνέβαλαν καθοριστικά στην ολοκλήρωση της παρούσας διπλωματικής εργασίας, αλλά και για το πάντα θετικό πνεύμα του.

Επίσης θα ήθελα να ευχαριστήσω το σύνολο των καθηγητών μου στο τμήμα Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών του Πανεπιστημίου Πειραιά γιατί με την γνώση και τη διδασκαλία τους με βοήθησαν, να αντιληφθώ τον κόσμο...

Τέλος θα ήθελα να εκφράσω την ευγνωμοσύνη μου στους γονείς μου διότι διαμορφώνουν γύρω μου ένα άνετο περιβάλλον, μέσα στο ποίο μπορώ να εργαστώ και να επεκτείνω τις γνώσεις μου.

Αφιερώνω την παρούσα εργασία, στην μικρή μου αδελφή, Έφη.

Πειραιάς, Φεβρουάριος 2010

« Δεν αναλάβαμε από σκόπιμη επιλογή αυτούς τους νέους στόχους που θα μας μετασηματίσουν ... Όλος ο κόσμος γνωρίζει τις συνθήκες που τους ώθησαν να κινηθούν προς τα εμάς ... σαν τμήμα ενός προαποφασισμένου σχεδίου ... όλος ο κόσμος έχει γίνει μία γειτονική περιοχή, κάθε κομμάτι του κόσμου έγινε γειτονιά για τα υπόλοιπα. Κανένα κράτος δεν μπορεί πλέον να ζήσει από μόνο του ... {έγινε} το καθήκον των ΗΠΑ να παίζουν ρόλο, το πρωταγωνιστικό μάλιστα, στο άνοιγμα και στην μεταμόρφωση της Ανατολής ... Η Ανατολή θα ανοιχτεί και θα μετασηματιστεί ανεξάρτητα από τη δική μας συμβολή, τα κριτήρια της Δύσης είναι να επιβληθούν σε αυτή τη διαδικασία ... είναι ιδιάζων μας καθήκον ... να μετριάσουμε τη διαδικασία προς συμφέρον της ελευθερίας ... Αυτό πρέπει να κάνουμε ... δίνοντάς τους, με το πνεύμα της υπηρεσίας, μίας κυβέρνησης που θα τους ηθικοποιήσει όντας η ίδια ηθική.»

Woodrow Wilson, Οκτώβριος 1900

«Εάν χρειαστεί να κάνουμε χρήση βίας, είναι γιατί είμαστε η Αμερική.

Είμαστε το απόλυτα αναγκαίο κράτος.»

Madeleine Albright, Φεβρουάριος 1998

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

ΜΙΑ ΣΥΝΤΟΜΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ	6
------------------------------	---

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1°

ΘΕΜΕΛΙΩΣΗ ΤΩΝ ΒΑΣΙΚΩΝ ΑΡΧΩΝ ΤΗΣ ΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΗΣ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ

1.1 ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΕΣ ΕΝΝΟΙΕΣ ΤΗΣ ΥΨΗΛΗΣ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ	8
1.2 ΤΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΚΑΙ Ο ΣΥΣΧΕΤΙΣΜΟΣ ΔΥΝΑΜΕΩΝ.....	17
1.3 ΟΙ ΘΕΜΕΛΙΩΔΗΣ ΑΡΧΕΣ ΤΗΣ ΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΗΣ ΥΨΗΛΗΣ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ ΚΑΙ ΤΑ ΕΘΝΙΚΑ ΤΗΣ ΣΥΜΦΕΡΟΝΤΑ.....	22

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2°

ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΚΑΙ ΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

2.1 Η ΚΑΘΙΕΡΩΣΗ ΕΝΟΣ ΝΕΟΥ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΥ ΚΑΘΕΣΤΩΤΟΣ	31
2.2 Η ΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ	37

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3°

ΙΔΕΟΛΟΓΙΚΑ ΡΕΥΜΑΤΑ & ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΗΣ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ

3.1 ΔΙΕΘΝΗΣ ΠΑΡΕΜΒΑΤΙΣΜΟΣ Ή ΑΠΟΜΟΝΩΤΙΣΜΟΣ;	44
3.2 ΦΙΛΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΙΔΕΑΛΙΣΜΟΣ ΕΝΑΝΤΙΟΝ ΠΟΛΙΤΙΚΟΥ ΡΕΑΛΙΣΜΟΥ	48
3.3 ΣΥΜΦΕΡΟΝ Ή ΗΘΙΚΗ.....	52

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο

ΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΗ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

4.1 Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ ΤΗΣ ΑΝΑΣΧΕΣΗΣ

Νέες οικονομικές και στρατιωτικές δομές	59
I. Το σύστημα του Μπρέτον Γούντς	63
II. Στρατιωτική αναδιοργάνωση NSC-68	66
III. Σχέδιο Μάρσαλ	70
IV. Ευρωπαϊκή Άμυνα και Συμφωνία Βορειοανατολικού συμφώνου	74
4.2 Η ΑΝΑΔΙΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΗΣ ΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ 1960 - 1980.....	77
4.3 ΕΠΑΝΑΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΣΥΝΤΗΡΗΤΙΣΜΟΥ 1980 – 1992	82
4.4 Η ΜΕΤΑΨΥΧΡΟΠΟΛΕΜΙΚΗ ΕΠΟΧΗ 1990 -	85

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο

ΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΗ ΥΨΗΛΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΣΥΝΕΧΕΙΑ Ή ΑΛΛΑΓΗ

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	90
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	97

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Το κύριο αντικείμενο της μελέτης είναι η εξέταση της αμερικανικής Υψηλής στρατηγικής από τη λήξη του Β΄ παγκοσμίου πολέμου έως και την προεδρεία του George W. Bush. Σκοπός της είναι μέσα από τη διαχρονική μελέτη του διεθνούς περιβάλλοντος, της οικονομίας, των ιδεολογικών ρευμάτων και της εξωτερικής πολιτικής να αναδειχτούν οι θεμελιώδεις στάσεις και συνιστώσες της αμερικανικής υψηλής στρατηγικής και να εντοπισθεί η ιστορική συνέχεια, αν υπάρχει, στα σημαντικά ζητήματα της διεθνούς πολιτικής. Η ανάλυση θα σταθεί περισσότερο στα κομβικά σημεία της οικονομίας, των ιδεολογικών ρευμάτων και εξωτερικής πολιτικής με σκοπό να αναδυθούν τα σημεία που επηρέασαν ή καθόρισαν τη στρατηγική συμπεριφορά της αμερικανικής πολιτικής ηγεσίας στη πάροδο των ετών.

Αρχικά θα γίνει αναφορά στα βασικά χαρακτηριστικά και στην έννοια της υψηλής στρατηγικής. Ακολουθεί η ανάλυση της δομής του διεθνούς συστήματος έτσι όπως αυτό προέκυψε και εξελίσσεται από τη λήξη του Β΄ παγκοσμίου πολέμου και πως αυτές οι εξελίξεις επέδρασαν στο ανώτερο επίπεδο λήψης αποφάσεων των ΗΠΑ .

Η επιλογή ως προς το έτος αφετηρίας γίνεται για δύο βασικούς λόγους: αρχικά γιατί εκείνη τη περίοδο τελματώνεται η απομονωτική συμπεριφορά των ΗΠΑ και αρχίζουν να εμπλέκονται ενεργά στα Ευρωπαϊκά ζητήματα αλλά και γιατί η λήξη του Β΄ παγκοσμίου πολέμου σημαίνει την αρχή ενός νέου διεθνούς συστήματος με νέους κανόνες και νέους όρους, το οποίο εξελίσσεται έως σήμερα. Λαμβάνοντας υπόψη τους περιορισμούς που το διακρατικό σύστημα θέτει, το ρόλο των ΗΠΑ ανά τα έτη καθώς και τα μέσα και τους πόρους που διαθέτει το αμερικανικό κράτος, θα γίνει προσπάθεια να σκιαγραφηθεί ο νέος ρόλος και οι προτεραιότητες των ΗΠΑ μετά τη λήξη του Β΄ παγκοσμίου πολέμου.

Στη συνέχεια θα επιχειρηθούν να αναλυθούν οι θεμελιώδεις αρχές της αμερικανικής υψηλής στρατηγικής και πως αυτές επηρεάζουν τη χάραξη πολιτικής έως και σήμερα.

Σχετικά με την αμερικανική οικονομική πολιτική θα αναλυθεί η δημιουργία της αμερικανικής οικονομικής στρατηγικής σε σχέση με τις εξελίξεις της παγκόσμιας οικονομίας και πως επηρέασαν τη χάραξη πολιτικής.

Ένα σημαντικό σημείο της ανάλυσης είναι οι ιδεολογικές επιρροές στη διαμόρφωση της αμερικανικής στρατηγικής. Αναλύοντας θα αντιληφθούμε τη σημαντικότητα των ιδεολογικών θεωρήσεων αλλά και την ισχύ τους σε βάθος χρόνων, και την ιστορική τους συνέχεια, αφού ιδεολογίες που αναπτύχθηκαν στις αρχές του αιώνα επηρεάζουν μέχρι και σήμερα το διεθνές σύστημα.

Επιπρόσθετα θα γίνει προσπάθεια ανάλυσης της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής από το 1945 έως και την προεδρία Bush εστιάζοντας στις στάσεις των ηγεσιών σε κρίσιμα διεθνή ζητήματα. Γενικότερα θα υπάρξει μία συνολική θεώρηση της αλληλεπίδρασης των σχέσεων μεταξύ των ΗΠΑ και άλλων κρατών, την οποία και θα χρησιμοποιήσουμε για την εξαγωγή κάποιων συμπερασμάτων σχετικά με την ιστορική συνέχεια της Αμερικανικής πολιτικής.

Τέλος αναλύοντας όλα τα παραπάνω θα αποδειχθεί όπως εξάλλου προκύπτει από τα γεγονότα, ότι οι Ηνωμένες Πολιτείες παρότι ιδεολογικά αλυσοδεμένες σε διεθνείς δομές που προάσπιζαν τα δημοκρατικά ιδεώδη, ασκούσαν μία εξωτερική πολιτική που στόχευε στην εκπλήρωση των ζωτικών αμερικανικών συμφερόντων και βασιζόταν σε κυρίαρχες αρχές του ρεαλισμού διατηρώντας μια ιστορική συνέχεια.

Συνοπτικά θα έλεγε κανείς ότι η ρήση του Θουκυδίδη «ο καθένας κάνει όσα του επιτρέπει η δύναμη του και υποχωρεί όσο του επιβάλλει η αδυναμία του» ταιριάζει απόλυτα στην αμερικανική περίπτωση.

Κατσουλάκου Ελένη
Πειραιάς 2010

1.1 Εισαγωγικές έννοιες της Υψηλής στρατηγικής.

Προτού προβούμε στην ανάλυση των θεμελιωδών αρχών της αμερικανικής υψηλής στρατηγικής είναι σκόπιμο στο σημείο αυτό να διασαφηνιστούν τα βασικά χαρακτηριστικά και το περιεχόμενο της έννοιας της υψηλής στρατηγικής.

Η στρατηγική είναι έννοια που αφορά τις συγκρούσεις δύο ή περισσότερων αντίπαλων θελήσεων. Αναφέρεται στην αλληλεπίδραση αντιμαχόμενων πλευρών στα διαδοχικά αλληλοκτυπήματα που αποσκοπούν στην κάμψη της θέλησης του αντιπάλου.¹ Ωστόσο, η ένοπλη βία ή σύρραξη δεν αποτελεί το μοναδικό τρόπο για να καμφθεί η θέληση του αντιπάλου.

Όταν χρησιμοποιούνται όλα τα διαθέσιμα μέσα ενός κράτους (στρατιωτικά, διπλωματικά, οικονομικά κλπ.) για την επίτευξη των πολιτικών αντικειμενικών σκοπών του ενόψει πραγματικής ή ενδεχόμενης σύγκρουσης τότε μιλάμε για υψηλή στρατηγική.² Δηλαδή η στρατηγική ενός κράτους δεν αναπτύσσεται ποτέ εν κενό αλλά στοχεύει ενάντια σε κάποιο δυνητικό ή πραγματικό αντίπαλο είτε εν καιρώ ειρήνης είτε εν καιρώ πολέμου.

Βέβαια υπάρχει και η άποψη η οποία υποστηρίζει ότι το αστικό κράτος δεν είναι απλώς ένα εργαλείο για την εξυπηρέτηση των συμφερόντων της άρχουσας τάξης, αλλά συνιστά πεδίο που συμπυκνώνει ταξικούς συσχετισμούς, εντός του οποίου συγκροτούνται και δρουν ανταγωνιστικές κοινωνικές δυνάμεις.³ Συνεπώς τα ταξικά συμφέροντα των κοινωνικών τάξεων με τις ανταγωνιστικές τους ενέργειες αποτελούν το υπόστρωμα της υψηλής στρατηγικής.

¹ Χαράλαμπος Παπασωτηρίου, *Βυζαντινή υψηλή στρατηγική 6^{ος} – 11^{ος} αιώνας*, (Αθήνα: Εκδόσεις Ποιότητα, 2007), σ. 16-17

² Κωνσταντίνος Κολιόπουλος, *Η Στρατηγική σκέψη από την αρχαιότητα έως σήμερα*, (Αθήνα: Εκδόσεις Ποιότητα, 2008), σ. 44

³ Νίκος Πουλιαντζάς, *Οι κοινωνικές τάξεις στον σύγχρονο καπιταλισμό*, μετ. Ν. Μηλιόπουλος, επιμ. Γ. Κρητικός, (Αθήνα: Εκδόσεις Θεμέλιο, 2001) σ. 58

Η διαμόρφωση μίας ολοκληρωμένης άποψης προϋποθέτει την μελέτη του συνόλου των εμπλεκομένων. Εντούτοις, λόγω των περιορισμών που θέτονται ως προς την έκταση της παρούσας εργασίας θα επικεντρωθούμε στην πλευρά των Ηνωμένων Αμερικανικών Πολιτειών. Αναφορές στις αντίπαλες δυνάμεις θα υπάρξουν, όμως η ανάλυση των συνιστωσών της δικής τους υψηλής στρατηγικής δεν θα είναι εκτενής.

Η υψηλή στρατηγική θα πρέπει να γίνει αντιληπτή ως μία πολιτικό – οικονομική και διπλωματική αλυσίδα μέσων και σκοπών, στην οποία οι στρατιωτικές δυνατότητες συσχετίζονται με πολιτικούς σκοπούς. Έτσι η υψηλή στρατηγική προσπαθεί να εκμεταλλευτεί στο μέγιστο τα πλεονεκτήματα που διαθέτει το κράτος αλλά και να περιορίσει τα πλεονεκτήματα του αντιπάλου.⁴

Οι επιδιώξεις (ή η θέληση) της Αμερικής ήρθαν σε αντίθεση με αυτές άλλων δυνάμεων της εποχής και κυρίως της πρώην Σοβιετικής Ένωσης. Οι επιδιώξεις της δεν ήταν συμβατές με την επέκταση της Σοβιετικής επιρροής στην ανατολική Ευρώπη και στην ευρύτερη περιοχή της Ευρασίας.

Η έννοια της υψηλής στρατηγικής σε μία ένοπλη σύρραξη, δεν περιλαμβάνει μόνο τη χρήση στρατιωτικών μέσων, αλλά το σύνολο των μέσων που χρησιμοποιούν οι αντίπαλες πλευρές για την προώθηση των πολεμικών τους στόχων.⁵ Υπάρχουν πέντε βασικές διαστάσεις της υψηλής στρατηγικής:

Στρατιωτική στρατηγική:

Αναφέρεται στη χρήση ένοπλης βίας για την προώθηση των στόχων των εμπόλεμων, και συμπεριλαμβάνει, το σύνολο των ενόπλων δυνάμεων. Αξίζει να σημειωθεί εδώ ότι στον πόλεμο η ένοπλη βία δεν αποτελεί αυτοσκοπό, αλλά αντίθετα κατευθύνεται από το πολιτικό στόχο της κάμψης της αντίπαλης πλευράς ώστε να δεχθεί τους πολιτικούς σκοπούς της.⁶ Η χρήση της ένοπλης βίας έχει τρεις βασικούς επιχειρησιακούς στόχους: την καταστροφή των ενόπλων δυνάμεων του αντιπάλου, την

⁴ Αθανάσιος Πλατιάς, *Διεθνείς σχέσεις και στρατηγική στον Θουκυδίδη*, (Αθήνα: Εκδόσεις Εστία, 2007), σ. 82

⁵ Χαράλαμπος Παπασωτηρίου, *Ο αγώνας για την ελληνική ανεξαρτησία*, (Αθήνα: Εκδόσεις Ι. Σιδέρη, 1996) σ. 15

⁶ Χαράλαμπος Παπασωτηρίου, *Βυζαντινή υψηλή στρατηγική 6^{ος} – 11^{ος} αιώνας*, (Αθήνα: Εκδόσεις Ποιότητα, 2007), σελ. 17-18

κατάκτηση και την υπεράσπιση εδάφους και την καταστροφή των συντελεστών ισχύος του αντιπάλου, πέρα από τις ένοπλες δυνάμεις του.

Η Αμερική κινητοποίησε το σύνολο των ενόπλων δυνάμεων της, σε ολόκληρη την εξεταζόμενη περίοδο. Η παραγωγή όπλων και πολεμοφοδίων ήταν μία από τις προτεραιότητές της. Σε όλη τη διάρκεια της μεταπολεμικής περιόδου ακολουθούσε την πολιτική που «επέβαλε» ο ψυχρός πόλεμος και το κυνήγι των εξοπλισμών. Με την πολιτική αυτή προσπαθούσε να διατηρήσει τη στρατιωτική της υπεροχή απέναντι στον υπαρκτό σοσιαλισμό. Σε αυτό τον ανταγωνισμό σταδιακά εισχώρησε και η πρώην Σοβιετική Ένωση. Έτσι και οι δύο χώρες ακολούθησαν το κυνήγι των εξοπλισμών με σκοπό να πετύχουν τη στρατιωτικό-στρατηγική ισορροπία σε επίπεδο συμβατικών όπλων και σε επίπεδο πυρηνικών όπλων. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρεται στο κείμενο NSC-68:

«Εάν οι πιθανές στρατιωτικές ικανότητες των Ηνωμένων Πολιτειών και των συμμάχων της αναπτύσσονταν γρήγορα και αποτελεσματικά, θα μπορούσαν να παραχθούν ικανοποιητικές δυνάμεις, για να αποτρέψουν την επίθεση ... Από τη στρατιωτική άποψη, εντούτοις, αυτό θα απαιτούσε όχι μόνο την παραγωγή των απαραίτητων στρατιωτικών δυνάμεων αλλά και την ανάπτυξη και συσσώρευση βελτιωμένων όπλων όλων των τύπων ... Εντούτοις οποιαδήποτε αύξηση στη στρατιωτική δύναμη στον περίοδο ειρήνης, αφορά και τον (πιθανό) στρατιωτικό ρόλο της στον πόλεμο, την υλοποίηση των άμεσων και μακροπρόθεσμων στόχων της εξωτερικής πολιτικής των Ηνωμένων πολιτειών και την ανταπόκριση της υπάρχουσας κατάστασης. Εάν υιοθετηθεί μία τέτοια πορεία αύξησης της στρατιωτικής δύναμης, οι Ηνωμένες Πολιτείες θα έχουν την ικανότητα να μπορέσουν αρχικά να κερδίσουν το προβάδισμα στον «ψυχρό» πόλεμο και υλικά

να καθυστερήσουν -εάν όχι να σταματήσουν- τις όποιες σοβιετικές επιθέσεις ή ακόμα και τον πόλεμο τον ίδιο.»⁷

Οικονομία

Αφορά το σχέδιο χρηματοδότησης των ενόπλων δυνάμεων, την απόκτηση ή κατασκευή εξοπλισμού. Επιπλέον αναφέρεται και στην υπονόμευση της ανάπτυξης της οικονομικής ισχύος του αντιπάλου.

Η Αμερικανική οικονομία εξήλθε του Β΄ Παγκοσμίου πολέμου ανέπαφη από τα πλήγματα που ο πόλεμος δημιούργησε. Η αμερικανική ηγεσία υποστήριζε ότι η ευμάρεια του κράτους ήταν στενά συνδεδεμένη με την πρόσβαση και την ελεύθερη εξαγωγή στις ξένες αγορές.⁸ Σε διαφορετική περίπτωση οι ΗΠΑ θα βρίσκονταν απομονωμένες σε έναν ιδεολογικά εχθρικό κόσμο με πολλές αρνητικές επιπτώσεις. Με σκοπό να εξασφαλισθεί ότι οι εσωτερικές οικονομικές συνθήκες της Δυτικής Ευρώπης ήταν συμβατές με την οικονομική πολιτική της «ανοιχτής οικονομίας», οι Ηνωμένες Πολιτείες χρησιμοποίησαν την οικονομική τους ισχύ μέσα από το σχέδιο Marshall⁹, για να οδηγήσουν την Δυτική Ευρώπη να ενστερνιστεί τις πολιτικές και οικονομικές φιλελεύθερες απόψεις της. Πετυχαίνοντας ταυτόχρονα και την μείωση της οικονομικής και πολιτικής ισχύος της Σοβιετικής Ένωσης, που αποτελούσε τον κυρίαρχο αντίπαλο των ΗΠΑ.¹⁰

Εσωτερική πολιτική

Αφορά την ικανότητα ενός πολιτικού συστήματος να αντλεί πόρους από τον πληθυσμό του για τις ένοπλες δυνάμεις του και να οργανώνει την αμυντική ή επεκτατική πολιτική του. Αυτή η διάσταση της υψηλής στρατηγικής αφορά και την εσωτερική νομιμοποίηση μίας πολεμικής προσπάθειας ή μίας πολιτικής πράξης, αποτελεί δηλαδή την ανοχή του πληθυσμού.

⁷ Κείμενο **NSC-68**: *United States Objectives and Programs for National Security*, [Washington,] April 7, 1950. Διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο: <http://www.mtholyoke.edu/acad/intrel/nsc-68/nsc68-1.htm>

⁸ Walter Lafeber, *America, Russia, and the cold war, 1945 – 1996*, (New York: McGraw-Hill, 1997) σ. 9

⁹ Με τον όρο σχέδιο Marshall εννοείται η οικονομική ενίσχυση κρατών της ευρωπαϊκής ηπείρου, αποκύημα της εξωτερικής πολιτικής των Η.Π.Α. μετά τη λήξη του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου και της αντίληψης ότι η επικράτηση του κομμουνισμού θα αποτελούσε κίνδυνο για τα συμφέροντα και των Ηνωμένων Πολιτειών.

¹⁰ Christopher Layne, *The Peace of illusions. American Grand Strategy from 1940 to the present*, (New York: Cornell University Press, 2006) σ. 72

Προωθώντας ως αυτοσκοπό οι ΗΠΑ την προστασία του δυτικού κόσμου από την Σοβιετική απειλή και την προάσπιση των δημοκρατικών αξιών και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, προχώρησαν σε μια «σταυροφορία» εναντίον του υπαρκτού σοσιαλισμού με την σύμφωνη γνώμη του αμερικανικού λαού και την υποστήριξή του, που αγωνιζόταν υπέρ του «καλού» .

Διεθνής νομιμοποίηση

Αφορά την σύμπλευση των διεθνών νόμων, κανόνων και αξιών με τους εκάστοτε κρατικούς στόχους και επιδιώξεις. Ένας σημαντικότερος παράγοντας ο οποίος μπορεί να επηρεάσει τη στάση τρίτων διεθνών δρώντων σε ένα διεθνές περιβάλλον. Συνήθως οι πολιτικοί αλλά και οι στρατιωτικοί σκοποί παρουσιάζονται υπό το πρίσμα μίας ιδεολογίας με γενικότερη αποδοχή.

Έτσι ακριβώς και η Αμερική, φρόντισε να δημιουργήσει μία συλλογιστική πίσω από τις ενέργειές της με σκοπό την διεθνή νομιμοποίηση των πράξεών της. Προτάσσοντας την προάσπιση του δικαίου, των δημοκρατικών αξιών, της φιλελεύθερης ηθικής και της παγκόσμιας ευμάρειας με το ανοιχτό παγκόσμιο οικονομικό σύστημα, προάσπιζε τα κρατικά της συμφέροντα και τις ιδιαίτερες πολιτικές της επιδιώξεις. Έχοντας την υποστήριξη πολλών διεθνών δρώντων, κατεύθυνε το τιμόνι του διεθνούς συστήματος, προς όφελός της φέροντας το «κοστούμι» του ευεργέτη.

Διπλωματία

Η διπλωματία αφορά περισσότερο τις κινήσεις που κάνει ο δρώντας με σκοπό την εξασφάλιση της υποστήριξης (έμμεσης ή άμεσης) τρίτων δυνάμεων. Η διαφορά της από τη διεθνή νομιμοποίηση είναι ότι έγκειται στο εθνικό συμφέρον κάθε κράτους. Η διπλωματία μπορεί να σημαίνει από τη σύμπραξη μίας συμμαχίας –εν καιρώ ειρήνης ή πολέμου- μέχρι και την σύναψη μίας συνθήκης για τον τερματισμό εχθροπραξιών.

Μία τέτοια διπλωματική ενέργεια –μετά τη λήξη του Β΄ παγκοσμίου πολέμου- ήταν η συμφωνία του βορειοατλαντικού συμφώνου. Ο χρόνος συγκρότησης του NATO (αμέσως μετά το Β΄ παγκόσμιο πόλεμο) και οι συμμετέχοντες σ' αυτό, ιδιαίτερα οι ισχυρότεροι, προϊδεάζουν για τις βλέψεις και τους στόχους της συμμαχίας.

Συνοψίζοντας μπορούμε να πούμε, ότι η εποχή που ιδρύθηκε το NATO, χαρακτηρίζονταν διεθνώς από έξαρση των αντιιμπεριαλιστικών, αποικιακών, εθνικοαπελευθερωτικών κινήματων και από ένα αυξημένο ενδιαφέρον, που ασκούσε ο σοσιαλισμός. Το κλίμα, που δημιουργούσαν τα δύο αυτά στοιχεία και οι προοπτικές, που προοιωνίζονταν, αποτελούσαν πηγή εύλογης ανησυχίας για τους ιμπεριαλιστές.

Με άλλα λόγια το NATO ήταν η οργανωμένη στρατιωτική έκφραση -η πολιτική προϋπήρχε- της ασυμφιλίωτης εχθρότητας του ιμπεριαλισμού τόσο προς το σοσιαλισμό, που οικοδομείτο, αλλά και προληπτικά προς κάθε τάση και προσπάθεια εγκαθίδρυσής του σε άλλες χώρες, όσο και προς κάθε απελευθερωτικό κίνημα, προς κάθε κίνημα αποδέσμευσης των λαών από την ιμπεριαλιστική εξάρτηση.

Η λήξη του Β΄ Παγκοσμίου πολέμου βρίσκει τις ΗΠΑ με απόλυτα και σχετικά κέρδη σε πλούτο και δύναμη. Αναδείχθηκαν σε μία πρωτοφανή οικονομική δύναμη αλλά και σε μία επικρατούσα στρατιωτική δύναμη. Η Σοβιετική Ένωση παρότι ανεδείχθη ως μία από τις σημαντικότερες στρατιωτικές δυνάμεις μετά τη λήξη του Β΄ Παγκοσμίου πολέμου, δεν κατάφερε να ανταγωνιστεί την αμερικανική δύναμη λόγω της ανωτερότητας της σε αεροπορικές και ναυτικές δυνάμεις, παραμένοντας όμως ισχυρός αντίπαλος. Το μονοπώλιο των πυρηνικών όπλων το διατήρησαν οι Ηνωμένες Πολιτείες μέχρι και το 1949, ενώ στην Ευρώπη δεν φάνηκε να υπάρχει κάποια σημαντική δύναμη που να μπορούσε να αναχαιτίσει την Σοβιετική Ένωση καθώς ο διεθνής ανταγωνισμός άρχισε να γίνεται εντονότερος.

Η ανασφάλεια που εμπεριέχει το φαινόμενο του πολέμου ως ύστατη κύρωση των διεθνών ανταγωνισμών σε ένα άναρχο περιβάλλον και η προσπάθεια για επιβίωση υπό τέτοιες συνθήκες, οδηγεί τους κύριους δρώντες του διεθνούς συστήματος στην αναζήτηση και διαμόρφωση μίας μακροσκοπικής υψηλής στρατηγικής. Μία στρατηγική που δεν εξαντλείται μόνο στην αντιπαράθεση της ένοπλης ισχύος αλλά καθορίζεται και από τις κοινωνικό – οικονομικές, πολιτικές, ιδεολογικές, διπλωματικές και διεθνείς διαστάσεις της διακρατικής αντιπαράθεσης. Υπάρχουν τέσσερις τέτοιες στρατηγικές, οι οποίες δεν αποτελούν αλληλοαποκλειόμενες επιλογές :

1. Στρατηγική της Ανάσχεσης – Επέκτασης:

Ο δρών αναπτύσσει τις δικές του δυνάμεις, ώστε είτε να του εξασφαλίζουν την άμυνά του είτε να του επιτρέπουν να επιβληθεί σε αυτούς που τον απειλούν.¹¹

Στην εξεταζόμενη περίοδο η Αμερική επιλέγει να εκπονήσει το δόγμα της ανάσχεσης που συνίστατο στην προσπάθεια να αποτραπεί η Σοβιετική Ένωση και να περιορίσει την εξάπλωσή της προς την Δύση. Όλα αυτά με απώτερο σκοπό οι εγγενείς αδυναμίες του Σοβιετικού οικοδομήματος να το οδηγήσουν προοδευτικά στην κατάρρευση. Οι ΗΠΑ άρχισαν να αυξάνουν τις στρατιωτικές δαπάνες κατά 10% ενώ τρισεκατομμύρια ξοδεύονταν για την οικονομική και στρατιωτική ενίσχυση των συμμάχων. Στον στρατηγικό τομέα η άνοδος της ισχύος της Σοβιετικής Ένωσης, κατά τον Paul Kennedy πιθανόν επιβεβαιώνει τις γεωπολιτικές θέσεις του Mackinder, ότι η τεράστια στρατιωτική δύναμη θα έλεγχε τους πόρους της καρδιάς της Ευρασίας (“Heartland”)· και ότι την περαιτέρω επέκταση αυτού του κράτους στην περιφέρεια (“Rimland”) θα έπρεπε να συναγωνιστούν οι μεγάλες ναυτικές δυνάμεις αν επρόκειτο να διατηρήσουν μια ισορροπία δυνάμεων.¹² Η πολιτική της ανάσχεσης τη λογική της οποίας ανέπτυξε ο Kennan το 1946 αντιμετώπιζε κατ’ ουσίαν αυτή την κατάσταση. Η βασική παραδοχή του ήταν ότι ο κομμουνισμός είχε απόλυτη ανάγκη επέκτασης -με αλυσιδωτές επαναστάσεις- για να επιζήσει.¹³ Η στρατηγική της ανάσχεσης θα στερούσε το οξυγόνο της νίκης από τους σοβιετικούς ηγέτες. Έτσι, οι σοβιετικοί ηγέτες θα εξουδετερώνονταν είτε από μια εσωτερική επανάσταση ή με σταδιακές μεταρρυθμίσεις που θα κατέληγαν σε ριζική αλλαγή του καθεστώτος τους.

Από την άλλη πλευρά η Αμερική υποστήριζε το δόγμα της ανοιχτής οικονομίας (open door economy) το οποίο εσώκλειε και φιλοδοξίες πέρα της οικονομικής σφαίρας επιρροής. Ένας κόσμος ανοιχτός στη Αμερικανική επιχειρηματική δραστηριότητα και επιρροή ήταν ένας κόσμος που συντελούσε όχι μόνο σε οικονομικές ευκαιρίες αλλά και σε πολιτική ελευθερία. Στα μάτια των περισσότερων Αμερικανών αυτά ήταν στενά συνδεδεμένα. Το άνοιγμα των αγορών αναδύθηκε σε προϋπόθεση της ελευθερίας και

¹¹ Χαράλαμπος Παπασωτηρίου, *Βυζαντινή υψηλή στρατηγική 6^{ος} – 11^{ος} αιώνας*, (Αθήνα: Εκδόσεις Ποιότητα, 2007), σελ. 22

¹² Paul Kennedy, *Η Άνοδος και η Πτώση των Μεγάλων Δυνάμεων. Οικονομική Μεταβολή και Στρατιωτική Σύγκρουση από το 1500 ως το 2000*, (Αθήνα: Αξιοτέλλης, 1990), σ 463

¹³ George Kennan (1947), George Kennan, "The Sources of Soviet Conduct", Foreign Affairs, Διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο: <http://www.historyguide.org/europe/kennan.html>

της δημοκρατίας και συνεπαγόταν σταθερότητα και ασφάλεια.¹⁴ Έχοντας στοχεύσει να ισορροπήσουν τη Σοβιετική δύναμη οι ΗΠΑ καλλιεργούν τη δημιουργία ενός διεθνούς συστήματος που χαρακτηρίζεται από την ελευθερία του εμπορίου, την εθνική αυτοδιάθεση και αυτοπροσδιορισμό και την φιλελεύθερη δημοκρατία.¹⁵

2. Στρατηγική των Συμμαχιών:

Ο δρών συμμαχεί με άλλες μοιάδες που αντιμετωπίζουν μία κοινή απειλή ή έχουν άλλου είδους κοινά συμφέροντα.¹⁶

Μέσα στο πλαίσιο της ανάσχεσης οι Ηνωμένες Πολιτείες φρόντισαν και δημιούργησαν ένα πλέγμα πολυμερών και διμερών συμμαχιών (NATO, CENTO, SEATO, ANZUS) για να αντικρούσουν το Σοβιετικό συνασπισμό. Πέρα των συμβατικών στρατιωτικών συμμαχιών προώθησαν διεθνή καθεστάτα που είχαν ως βάση το ελεύθερο και ανοιχτό οικονομία. Μετά τη λήξη του Β΄ Παγκοσμίου πολέμου και την έναρξη του ψυχρού πολέμου οι ΗΠΑ συνέβαλλαν σημαντικά οικονομικά στην ανασύσταση της Δυτικής Ευρώπης και της Ιαπωνίας προωθώντας το παγκοσμιοποιημένο ανοικτό οικονομικό σύστημα.

3. Στρατηγική των εξισορροπήσεων:

Ο δρών εξουδετερώνει απειλές μέσω ισορροπιών μεταξύ των άλλων μονάδων, ώστε ένας αντίπαλος του να μην είναι σε θέση να συγκεντρώσει τις προσπάθειες του εναντίον του.¹⁷

Όταν η Σοβιετική ισχύ άρχισε να αυξάνεται το 1971, τότε που η Αμερική βρισκόταν σε μία περίοδο αναδίπλωσης λόγω του Βιετνάμ, η δεύτερη προσπάθησε να εξισορροπήσει τη Σοβιετική ένωση. Επί προεδρίας Νixon οι ΗΠΑ προσέγγισαν την Κίνα με σκοπό να εξουδετερώσουν την επερχόμενη απειλή από την αύξηση της ρωσικής ισχύος.

¹⁴ Andrew J. Bacevich, *American Empire. The realities & Consequences of U.S. Diplomacy*, (Massachusetts: Harvard University Press, 2002) σ. 26

¹⁵ Colin Dueck, *Reluctant crusaders. Power, culture and change in American grand strategy*, (New Jersey: Princeton University Press, 2006), σ. 89

¹⁶ Χ. Παπασωτηρίου, «Βυζαντινή υψηλή στρατηγική...» ο.π. σ. 22

¹⁷ Χ. Παπασωτηρίου, «Βυζαντινή υψηλή στρατηγική...» ο.π. σ. 22

4. Στρατηγική του Κατευνασμού:

Ο δρών αμβλύνει μία απειλή μέσω παραχωρήσεων, είτε μονομερών είτε αμοιβαίων, αποσκοπώντας στην πιο φιλόδοξη εκδοχή της στρατηγικής αυτής, να καταλήξει στη συνολική υπέρβαση της αντιπαλότητας.¹⁸

Η πολιτική του κατευνασμού, υποστηρίχτηκε μάταια από τη Μεγάλη Βρετανία και τη Γαλλία στη δεκαετία του '30. Η βρετανική συμπεριφορά, το 1935 αποτέλεσε την απαρχή μίας πολιτικής που, δύο χρόνια αργότερα, έγινε γνωστή ως «κατευνασμός», ένας όρος που έμελλε να καταχωρηθεί στο λεξιλόγιο των διεθνών σχέσεων και να αποτελέσει αντικείμενο εντόνων αντιπαραθέσεων. Το 1937, εγκαινιάζεται επίσημα από τον Βρετανό πρωθυπουργό, η πολιτική κατευνασμού προς τις δυνάμεις του άξονα, πρωτίστως προς τον Hitler. Η πολιτική αυτή δεν ακολουθήθηκε από δειλία αλλά από τον διακή πόθο του Βρετανού πρωθυπουργού Chamberlain να αποφευχθεί άλλο ένα ευρωπαϊκό ολοκαύτωμα, όμοιο με εκείνο του 1914 – 18. Τα γεγονότα που ακολούθησαν, με επιστέγασμα τον Β΄ παγκόσμιο Πόλεμο, συντέλεσαν ώστε η λέξη «κατευνασμός» να καταστεί συνώνυμη με την υποταγή και την απεμπόληση ζωτικών εθνικών συμφερόντων.¹⁹

Οι συμμαχικές δυνάμεις υπεραμύνονταν της διατήρησης του status quo και η πολιτική τους αποτελούσε μία υπέρτατη προσπάθεια για να φθάσουν σε μια ειρηνική κατανόηση με τη Γερμανία. Όντας ανήσυχες προσπαθούσαν να αποβάλουν οποιαδήποτε γερμανική επιρροή πέρα στην Ευρώπη.

Η στρατηγική του κατευνασμού είναι μία αμφιλεγόμενη συνταγή. Παρά τη γνώμη πολλών σύγχρονων μελετητών που την κρίνουν ως ανεπιτυχή έχει χρησιμοποιηθεί πολλές φορές στην ιστορία. Έγινε χρήση της στρατηγικής κατά τη διάρκεια του πόλεμου του κόλπου

¹⁸ Χ. Παπασωτηρίου, «Βυζαντινή υψηλή στρατηγική...» ο.π. σ. 23

¹⁹ Π. Τσακαλογιάννης, *Σύγχρονη Ευρωπαϊκή ιστορία. Από τη Βασίλλη στο τείχος του Βερολίνου (1789 – 1989)*, Τόμος Β΄ (1890 – 1989), (Αθήνα: Βιβλιοπωλείον της «Εστίας», 2003) σ. 262 - 265

1.2 Το διεθνές περιβάλλον και ο συσχετισμός δυνάμεων

Δεν ήταν απλά τα πολιτικά προβλήματα που δημιούργησε ο Β΄ Παγκόσμιος πόλεμος τόσο στις πλούσιες κοινωνίες όσο και στην περιφερειακή ζώνη των αποικιών. Έφερε σε αναγκαστική συμμαχική επαφή δύο τελείως διαφορετικά κοινωνικά συστήματα, όπως το δυτικό και το ανατολικό. Ακόμα και κατά τη διάρκεια των μαχών η συνεργασία τους δεν ήταν εύκολη και, όπως ήταν φυσικό, έγινε πολύ πιο δύσκολη μετά το τέλος του πολέμου. Η προσπάθεια του καθενός να επιβάλει τις δικές του αξίες, οδήγησε πολύ σύντομα στο λεγόμενο «ψυχρό πόλεμο», που δημιούργησε πολλούς κινδύνους για την παγκόσμια ειρήνη.

Προκάλεσε τεράστιες ανακατατάξεις στην ιεραρχία των μεγάλων δυτικών δυνάμεων (αποικιοκρατικές χώρες), όπως η Αγγλία και η Γαλλία που υβγήκαν καταστραμμένες από τον πόλεμο με αποτέλεσμα να κερδίσει τη θέση τους στον παγκόσμιο χώρο η Αμερική που δεν είχε εχθρούς στο έδαφός της. Η πολιτική και οικονομική επιβολή της Αμερικής στην Ευρώπη πήρε διάφορες μορφές και προκάλεσε πολλές μεταβολές στην παγκόσμια πολιτική.

Προκάλεσε μιαν αλυσιδωτή αντίδραση στις αποικίες των ευρωπαϊκών κρατών. Η Αγγλία, με την πατροπαράδοτη τάση για ρεαλισμό κατάλαβε πρώτη το νόημα και μέσα σε λίγα χρόνια η παγκόσμια αυτοκρατορία της διαλύθηκε αρκετά ομαλά. Αντίθετα η Γαλλία άργησε να καταλάβει τα σημεία των καιρών και χρειάστηκε να περάσει από πολλές ταπεινώσεις (Βιετνάμ, Αλγερία) για να πειστεί. Όλες αυτές οι αναταραχές ήταν φυσικό να προκαλέσουν εσωτερική αστάθεια στις ευρωπαϊκές χώρες που κράτησε σχεδόν μέχρι τη δεκαετία του '60.

Με τη λήξη του Β΄ Παγκοσμίου πολέμου, η Γερμανία και η Ιαπωνία παύουν να είναι πλέον μεγάλες δυνάμεις. Η Γερμανία καταμετρά μεγάλες απώλειες πληθυσμού, κατεστραμμένη οικονομία και πλήρη ταπείνωση. Πλήρως ελεγχόμενη από τις νικήτριες δυνάμεις της εποχής βιώνει τον εδαφικό διαμελισμό.²⁰ Συγκεκριμένα ήταν διαιρεμένη σε τέσσερις ζώνες: Η Αμερική, η Γαλλία και η Βρετανία κατείχαν το βόρειο το κεντρικό και το νότιο τμήμα της μετέπειτα Δυτικής Γερμανίας, ενώ η Σοβιετική Ένωση

²⁰ S. Bernstein – P. Mizla, *Ιστορία της Ευρώπης. Διάσπαση και ανοικοδόμηση της Ευρώπης 1919 έως σήμερα*, (Αθήνα: Εκδόσεις Αλεξάνδρεια, 1997) σελ. 171

έλεγγε το τμήμα που αργότερα ονομάστηκε Ανατολική Γερμανία. Οι τρεις ζώνες δεν ήταν ίσες κατανομημένες. Το μικρότερο κομμάτι το κατείχε η Γαλλία και το μεγαλύτερο η Αμερική.²¹

Τον Αύγουστο του 1945 η Ιαπωνία υπέστη αποφασιστική ήττα και εξοβελίστηκε από τις τάξεις των μεγάλων δυνάμεων. Η κατάρρευση της Ιαπωνίας και ο αποπλισμός που ακολούθησε, είχε ως αποτέλεσμα να αναδειχθεί η Σοβιετική Ένωση ως το ισχυρότερο κράτος στην Ευρύτερη περιοχή της Ευρασίας και της Βορειανατολικής Ασίας, αφού η Κίνα παρότι σχετικά αναδύομενη δύναμη της εποχής μαστιζόταν από έναν άγριο εμφύλιο πόλεμο.

Η Μεγάλη Βρετανία και η Γαλλία παρότι νικήτριες, έχασαν το μεγαλύτερο μέρος των αποικιών τους κάτι που σήμαινε τεράστιο οικονομικό κόστος και απώλεσαν μεγάλο μέρος της ισχύος τους. Ειδικά η Γαλλία βρισκόταν σε πολύ δυσμενή θέση διότι είχε καταληφθεί από τη Γερμανία η οποία την αφαίμαξε για τα πολλά έτη με αποτέλεσμα να οδηγηθεί η χώρα σε πολιτική και οικονομική αδυναμία. Η μεγάλη Βρετανία είχε ασφαλώς δεινοπαθήσει από τους γερμανικούς βομβαρδισμούς και την εντατική προσπάθεια που κατέβαλλε μόνη ανάμεσα στους νικητές για μεγάλο διάστημα του πολέμου, ωστόσο η βιομηχανία της δεν είχε ζημιωθεί και τόσο.²² Εντούτοις, κυρίως οικονομικά, αλλά στρατιωτικά και πολιτικά αδυνατούσε να ηγηθεί ενός συνασπισμού εναντίον της πλέον ισχυρότατης Σοβιετικής Ένωσης που απειλούσε με την αύξηση της ισχύος όλο το δυτικό ημισφαίριο.

Η Σοβιετική Ένωση εξήλθε από τον Β΄ Παγκόσμιο πόλεμο ως μία από τις νικητρίες και ισχυρότερες δυνάμεις της εποχής. Παρά τις σημαντικές αριθμητικά απώλειες, η Σοβιετική Ένωση διέθετε έναν ποσοτικά και ποιοτικά ισχυρό στρατό. Αριθμητικά έφτανε τα δέκα με δεκατρία εκατομμύρια μάχιμο προσωπικό διατηρώντας την ισχύ ενός από τα πιο ισχυρά στρατιωτικά κράτη.²³

²¹ Π. Τσακαλογιάννης, *Σύγχρονη Ευρωπαϊκή ιστορία. Από τη Βασίλη στο τείχος του Βερολίνου (1789 – 1989)*, Τόμος Β΄ (1890 – 1989), (Αθήνα: Βιβλιοπωλείον της «Εστίας», 2003) σ. 315

²² S. Bernstein – P. Mizla, *Ιστορία της Ευρώπης. Διάσπαση και ανοικοδόμηση της Ευρώπης 1919 έως σήμερα*, (Αθήνα: Εκδόσεις Αλεξάνδρεια, 1997) σελ. 173

²³ William E. Odom, *The Collapse of the Soviet Military*, (New Haven & London: Yale University Press, 1998) σ.126

Κατά τη διάρκεια του πολέμου προσάρτησαν αρκετές χώρες ως Σοβιετικές σοσιαλιστικές Δημοκρατίες. Μετά το τέλος του Δεύτερου Παγκόσμιου Πολέμου και άλλα κράτη προστέθηκαν στο Σοβιετικό συνασπισμό, τα οποία μετατράπηκαν σε δορυφορικά κράτη μαριονέτες, όπως η Ανατολική Γερμανία, η Λαϊκή Δημοκρατία της Πολωνίας, η Λαϊκή Δημοκρατία της Ουγγαρίας, η Τσεχοσλοβάκικη σοσιαλιστική Δημοκρατία, η Λαϊκή Δημοκρατία της Ρουμανίας και η Λαϊκή Δημοκρατία της Αλβανίας.²⁴ Με την πάροδο του χρόνου η Σοβιετική ηγεσία προσπάθησε να ενδυναμώσει το κομμουνιστικό κίνημα και να πιέσει για εντονότερο πολιτικό έλεγχο των σοβιετικών κρατών-δορυφόρων μέσω του συντονισμού των κομμουνιστικών συμβαλλόμενων μερών στον ανατολικό συνασπισμό.²⁵

Ενώ η οικονομία βρισκόταν σε φάση ανάκαμψης. Η επιθυμία της Σοβιετικής Ένωσης για ισχύ και επιρροή στην Ευρώπη και τη Βορειανατολική Ασία ήταν εμφανής κατά τη διάρκεια του Β΄ παγκόσμιου πολέμου. Εν καιρώ πολέμου κινούνταν προς αναχαίτιση των Γερμανικών δυνάμεων με σκοπό την απελευθέρωση των περιοχών αλλά ταυτόχρονα και την εγκατάσταση του ισχύοντος στη Σοβιετικού πολιτικού συστήματος. Οι Σοβιετικοί έχοντας ουσιαστικά κατατροπώσει το βασικό τους Ευρωπαϊκό αντίπαλο, που δεν ήταν άλλος από την Γερμανία αλλά και τον μεγαλύτερο εχθρό τους στην Βορειοανατολική Ασία που ήταν η Ιαπωνία, αναδύθηκαν ως δυνητικοί ηγεμόνες στην ευρύτερη περιοχή της Ευρασίας.

Οι Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής ολοκληρώνοντας τον κύκλο τους στο Β΄ Παγκόσμιο πόλεμο, εξέρχονται των μαχών ως η κυρίαρχη νικήτρια δύναμη αλλά και ως η μοναδική υπερδύναμη. Στρατιωτικά διέθεταν τον ισχυρότερο στρατό της εποχής, καθώς τα τελευταία έτη είχαν καταφέρει ιδιαίτερη τεχνολογική εξέλιξη η οποία φυσικά είχε ως αποτέλεσμα την ενδυνάμωση της στρατιωτικής ισχύος της χώρας. Ακόμα η οικονομία της χώρας βρισκόταν σε μία ιδιαίτερη άνθιση.²⁶

Πριν ακόμα το Β΄ Παγκόσμιο πόλεμο η αμερικανική πολιτική και στρατηγική οδηγούνταν κατά ένα μεγάλο βαθμό από την πολιτιστική της κουλτούρα που

²⁴ Gerhard Wettig, *Stalin and the Cold War in Europe : the emergence and development of East-West conflict 1939-1953*, (Landham,: Rowman & Littlefield Publishers, 2008) σ. 96-100

²⁵ John Lewis Gaddis, *The Cold War: A New History*, (Penguin Press: 2005) σ. 32

²⁶ Max Boot, *The Savage Wars of Peace: Small Wars and the Rise of American Power*. (Basic books, 2002) σ.125-128

αντανακλούσε την κρατική αδιαφορία των ΗΠΑ για την Ευρώπη και την επιδίωξη για εδραίωση ενός δημοκρατικού τρόπου ζωής στο «Νέο Κόσμο».²⁷ Στα χρόνια που ακολούθησαν μετά τη λήξη του Β΄ παγκοσμίου πολέμου, οι Ηνωμένες Πολιτείες ξέφυγαν από τη παραδοσιακή εσωστρεφή πολιτική που τους διέκρινε και ξεκίνησαν μία σειρά από στρατιωτικές, οικονομικές και πολιτικές συμφωνίες στην Ευρασιατική ήπειρο, που χαρακτηρίζονταν ιδιαίτερα καινοφανής εν καιρώ ειρήνης.

Οι Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής ήταν η μοναδική χώρα από το σύνολο των συμμάχων που είχε υποστεί τις λιγότερες ζημιές και απώλειες, με αποτέλεσμα να είναι η μόνη που μπορούσε να εξισορροπήσει την τεράστια επιρροή που είχε αρχίσει να αποκτά η Σοβιετική Ένωση μετά τη λήξη του Β΄ Παγκοσμίου πολέμου, στην ευρύτερη περιοχή της Ανατολικής και Δυτικής Ευρώπης. Οι επεκτατικές και παρεμβατικές πολιτικές που είχαν υιοθετήσει οι Σοβιετικοί στην περιοχή της Ευρασίας δεν αποτελούσαν απειλή μόνο για τις συμμαχικές Ευρωπαϊκές δυνάμεις των Ηνωμένων Πολιτειών αλλά και για τις ίδιες. Η Αμερική από τότε είχε πληθώρα γεωπολιτικών, γεωοικονομικών και γεωστρατηγικών συμφερόντων στην ευρύτερη περιοχή της Ευρασίας, που απειλούνταν από την συνεχόμενα αυξανόμενη ισχύ της Σοβιετικής Ένωσης και από τη συνολική πολιτική της στη περιοχή. Έτσι η Αμερική αποφασίζει να εξισορροπήσει τη Σοβιετική Ένωση αλλά ταυτοχρόνως επιθυμεί να καλλιεργήσει και να ενθαρρύνει μία δυναμική νέα διεθνή τάξη που χαρακτηρίζεται από την ελευθερία των συναλλαγών, την εθνική αυτοδιάθεση, τη φιλελεύθερη δημοκρατία, την οικονομική αλληλεξάρτηση, τη δημοκρατική μεταρρύθμιση, και τη βαθμιαία αποαποικιοποίηση. Ο ανταγωνισμός, που αργότερα ονομάστηκε «ψυχρός πόλεμος», είχε ήδη ξεκινήσει.

Από το 1925, ο Stalin δήλωσε ότι έβλεπε τη διεθνή πολιτική σκηνή ως διπολικό κόσμο στον οποίο η Σοβιετική Ένωση θα προσέλκυε τις χώρες που έλκονται στο σοσιαλισμό και οι κεφαλαιοκρατικές χώρες θα προσέλκυαν τα κράτη που έλκονται προς την κεφαλαιοκρατία, ενώ ο κόσμος ήταν σε μια περίοδο «προσωρινής σταθεροποίησης της κεφαλαιοκρατίας» λίγο πριν την ενδεχόμενη κατάρρευσή του.²⁸

²⁷ Steven W. Hook – John Spanier, *American foreign policy since World War II*, (Washington: CQ Press, 2004) σ. 29

²⁸ Robert C. Tucker, *Stalin in Power: The Revolution from Above, 1928-1941*, (W. W. Norton & Company, 1992) σ. 47-48

Διίστανται οι απόψεις των ιστορικών σχετικά με το σημείο έναρξης του ψυχρού πολέμου. Παρότι οι περισσότεροι εντοπίζουν ως σημείο έναρξης την εποχή που ακολούθησε μετά τη λήξη του Β΄ παγκοσμίου πολέμου, άλλοι υποστηρίζουν ότι ξεκίνησε αμέσως μετά τη λήξη του Α΄ παγκοσμίου πολέμου, παρότι εντάσεις ανάμεσα στη Ρώσικη Αυτοκρατορία, σε άλλες Ευρωπαϊκές χώρες και στις Ηνωμένες πολιτείες χρονολογούνται στα μέσα του 19^{ου} αιώνα.²⁹

Οι Ηνωμένες πολιτείες αντιλαμβανόμενες το πολιτικό σκηνικό της εποχής και καθοδηγούμενες από το κρατικό τους συμφέρον οργάνωσαν τις βάσεις της υψηλής στρατηγικής τους και έθεσαν τους όρους και τις θεμελιώδεις αρχές που την διέπουν. Οι ΗΠΑ, ανησυχούσαν για την πιθανότητα εδραίωσης της Σοβιετικής Ένωσης σαν κύριας οικονομικής δύναμης στον χώρο της Ευρώπης, σε μια εποχή που διαθέτοντας τη μόνη ισχυρή οικονομία της εποχής, επιθυμούσαν να εδραιώσουν ένα παγκόσμιο φιλελεύθερο οικονομικό σύστημα με την Αμερική να ηγείται στην ευρωπαϊκή και διεθνή αγορά. Η αμερικανική ηγεσία επιθυμούσε την δημιουργία ενός οικονομικά και πολιτικά σταθερού Γερμανικού κράτος, εξαρτώμενου από την Αμερική που θα μπορούσε να αποτελέσει φραγμό για τις επεκτατικές βλέψεις της Ρωσίας. Έτσι, οι δύο αυτές υπερδυνάμεις με τα αντικρουόμενα συμφέροντα, παρόλο που δεν επιθυμούσαν να εμπλακούν σε κάποια πολεμική σύρραξη, ενεπλάκησαν σε μία κατάσταση σταθερής αλλά ειρηνικής αντιπαράθεσης που έγινε γνωστή ως «Ψυχρός Πόλεμος».³⁰

²⁹ John Lewis Gaddis, *Russia, the Soviet Union and the United States. An Interpretative History*, (McGraw-Hill, 1990) σ. 57

³⁰ Κ. Ράπτης, *Γενική Ιστορία της Ευρώπης*, 2 τόμοι, τόμος Β΄, (Πάτρα: Εκδόσεις ΕΑΠ., 2000), σ. 229-230

1.3 Οι θεμελιώδεις αρχές της Αμερικανικής Υψηλής Στρατηγικής και τα εθνικά της συμφέροντα ³¹

Η ανάγκη των ΗΠΑ για υψηλή στρατηγική, προκύπτει από την τρέχουσα θέση τους στη διεθνή πολιτική. Ίσως είναι ο πιο ισχυρός παγκόσμιος δρών που έχει γνωρίσει ποτέ η ιστορία.

Η υψηλή στρατηγική, οδηγεί τους αρχηγούς των κρατών δείχνοντας τους, τους στόχους που πρέπει να έχουν και πως μπορούν να εκμεταλλευτούν με το μέγιστο δυνατό τρόπο την στρατιωτική τους ισχύ ώστε να τους πετύχουν.

Τα εθνικά συμφέροντα ενός κράτους αφού καθοριστούν, ουσιαστικά οδηγούν στην διαμόρφωση της υψηλής στρατηγικής και κατά συνέπεια της εξωτερικής πολιτικής του. Τα εθνικά συμφέροντα των ΗΠΑ προσδιορίζονται ως εξής:

1. Ένα ζήτημα ζωτικής σημασίας είναι η Ασφάλεια. Η αποτροπή οποιαδήποτε επίθεσης στο Αμερικανικό έδαφος.

2. Δύο ζητήματα υψηλής σπουδαιότητας, είναι:

(α) η διατήρηση της ειρήνης ανάμεσα στις μεγάλες δυνάμεις της Ευρασίας και

(β) η ασφαλής πρόσβαση στα πετρέλαια του Περσικού κόλπου με μία σταθερή και λογική τιμή.

3. Και τρία πολύ σημαντικά ζητήματα που είναι:

(α) Το ελεύθερο και ανοιχτό εμπόριο.

(β) Η Διατήρηση και εξάπλωση της Δημοκρατίας σε συνδυασμό με την εξάπλωση και την τήρηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Γεγονός που αμφισβητείται από πολλούς δρώντες του διεθνούς συστήματος θεωρώντας ότι αποτελεί πρόσχημα για την επίτευξη άλλων σκοπών κυρίως οικονομικών με σκοπό την εξασφάλιση οικονομικής αλλά και εξελεγκτικά πολιτικής ισχύος αλλά και την προώθηση ιδιωτικών συμφερόντων.

(γ) Η διαφύλαξη της γης από καταστροφικές κλιματολογικές και περιβαλλοντικές αλλαγές.

³¹ Robert J. Art, *A Grand strategy for America*, (New York: Cornell University Press, 2004) σ. 1 - 95

1. Η ασφάλεια της χώρας

Η ασφάλεια μίας χώρας αποτελεί τη κατευθυντήρια γραμμή για τη δημιουργία της όποιας στρατηγικής. Οι μεγαλύτερες απειλές για την Αμερική σήμερα είναι:

(i) Οι μεγάλες τρομοκρατικές επιθέσεις – ειδικά με όπλα (Nuclear Biological Chemical) βιολογικά ή χημικά, και

(ii) η απόκτηση NBC όπλων από κρατικούς δρώντες που είναι δύσκολο να αποτραπούν.

Η αποτροπή είναι ο τρόπος με τον οποίο οι ΗΠΑ θα προστατευθούν από μελλοντικές χημικές επιθέσεις. Κάτι που έχουν επαναλάβει την περίοδο του ψυχρού πολέμου αντιμετωπίζοντας τη πυρηνική απειλή από την Ρωσία. Μόνο ηγέτες που αντιτάσσονται στο περιφερειακό status quo, που κάνουν χρήση βίας και χορηγούν την τρομοκρατία είναι ικανοί να προκαλέσουν ίσως μία απειλή αλλά όχι δυνατή αφού όλοι γνωρίζουν ότι η Αμερική μπορεί να τους προσφέρει αντίποινα. Οι μεγάλες τρομοκρατικές επιθέσεις που δεν προσδιορίζονται κρατικά, είναι οι πιο ανησυχητικές απειλές που αντιμετωπίζει η Αμερική σήμερα. Τα πιο εφιαλτικά σενάρια είναι η επίθεση σε Αμερικανικό πυρηνικό αντιδραστήρα ή μαζική πυρηνική, χημική ή βιολογική επίθεση σε αστική περιοχή. Η πλέον προσβάσιμη μηχανολογική και επιστημονική γνώση από μέλη τρομοκρατικών οργανώσεων για τη παραγωγή τέτοιων όπλων και η συνεχώς μεταλλασσόμενη μορφή των τρομοκρατών –από εκδήλωση πολιτικής πειθούς σε καθαρή εκδίκηση- κάνει τέτοια χτυπήματα πιθανά και δύσκολα αναχαιτίσιμα.

Ο πόλεμος στη διασπορά τέτοιων όπλων βασίζεται αρχικά στο ότι όσο πιο πολλά κράτη αποκτούν τέτοια όπλα τόσο αυξάνεται η πιθανότητα να αποκτηθούν από τρομοκράτες αφού θα υπάρχουν μεγαλύτερα αποθέματα προς κλοπή. Το ότι λειτούργησε η αποτροπή με τα πυρηνικά δεν σημαίνει απαραίτητα ότι θα συμβεί και με τα χημικά όπλα καθώς επίσης πολλά κράτη ίσως επιτεθούν στην Αμερική με αυτά. Η στρατιωτική Αμερικανική δύναμη θέλει να λειτουργήσει αποτρεπτικά στην εξάπλωση των χημικών ή πυρηνικών όπλων αλλά και να λειτουργήσει και ως διαιτητής.

Ο αγώνας κατά της τρομοκρατίας κρύβει από πίσω του σημαντικά γεωπολιτικά και γεωοικονομικά συμφέροντα τα οποία τοποθετούνται στην ευρύτερη περιοχή της Μέσης Ανατολής και του Καυκάσου. Η επίθεση στις 11 Σεπτεμβρίου του 2001

προσέφερε και ένα επιπρόσθετο κίνητρο στην αμερικανική ηγεσία στον όνομα του αγώνα κατά της τρομοκρατίας.³² Ενισχύθηκε ο νεοσυντηρητισμός, η φιλοσοφία του οποίου στηρίχθηκε στην επιθετική, παρεμβατική πολιτική των ΗΠΑ, με ή χωρίς τη διεθνή συγκατάθεση, με στόχο την προάσπιση της δημοκρατίας. Οι Αμερικανικές επιθέσεις που ακολούθησαν στο Αφγανιστάν και στο Ιράκ συνδέονται περισσότερο με το ενδιαφέρον στις πηγές ενέργειας της κεντρικής Ασίας παρά με οποιοδήποτε δημοκρατικό σχέδιο.³³

Μετά την 11η Σεπτεμβρίου οι ΗΠΑ κήρυξαν τον πόλεμο κατά της τρομοκρατίας. Αποφάσισαν να αντιμετωπίσουν την τρομοκρατία σαν στρατιωτικό πρόβλημα που απαιτεί λύση. Στα δύο χρόνια που πέρασαν από τότε, εισέβαλαν σε δύο Ισλαμικά κράτη, στο Αφγανιστάν και το Ιράκ, κάνοντας χρήση αυτοκρατορικής ισχύος για να διαμορφώσουν και πάλι τις εξελίξεις. Η αμερικανική κυβέρνηση με τον τρόπο που έδρασε, απέδειξε ότι η 11η Σεπτεμβρίου αποτέλεσε μία «ευκαιρία», η οποία εξυπηρετεί τα ιμπεριαλιστικά κίνητρα της αμερικανικής κυβέρνησης και το όνειρο μιας παγκόσμιας Pax Americana.

Οι νεοσυντηρητικοί του Bush αποκλίνοντας από μια λογική επιλεκτικού παρεμβατισμού που επιτάσσει η σχολή του πολιτικού ρεαλισμού κινήθηκαν μετά την 11η Σεπτεμβρίου προς την κατεύθυνση ενός μονομερούς παρεμβατισμού και την αναθεώρηση του πλανητικού status quo με γνώμονα τα γεωπολιτικά συμφέροντα των ΗΠΑ. Κάνουν λόγο απροκάλυπτα για αμερικανική πρωτοκαθεδρία (primacy) ή ακόμη και την εδραίωση του αμερικανικού Imperium, το οποίο περιλαμβάνει τον έλεγχο της Ευρασίας, μέσω της εξάπλωσης της αμερικανικής ηγεμονίας στην ανατολική Ευρώπη και στα Βαλκάνια, την ενεργό παρουσία της στην Κεντρική Ασία και την εδραίωση της παρουσίας της στην Μέση Ανατολή στον Περσικό Κόλπο και στον Ειρηνικό. Οι συντηρητικοί θεωρούν ότι δεν είναι αρκετό για μια χώρα όπως η Αμερική να είναι πρώτη μεταξύ ίσων ιδίως όταν και το πιο τέλειο σύστημα ισορροπίας ισχύος κάποια στιγμή διαλύεται.³⁴

³² Βασίλης Κ. Φούσκας, *Αυτοκρατορία και Πόλεμος. Η κρίση της Αμερικανικής υψηλής στρατηγικής και η ανάδυση της πολυπολικότητας*, (Αθήνα: Εκδόσεις Ποιότητα 2009) σ.195-196

³³ Βασίλης Κ. Φούσκας, «*Αυτοκρατορία και Πόλεμος...*» ο.π. σ. 195

³⁴ Κωνσταντίνος Αρβανιτόπουλος, *Οι επιπτώσεις των εκλογών στην Αμερικανική Εξωτερική πολιτική*, 2004, Διαθέσιμο στο διαδικτυακό τόπο:
http://www.e-logos.gr/articles.asp?subject_id=33&subject2_id=&article=286&lang=GR

2. Η ειρήνη στις μεγάλες δυνάμεις της Ευρασίας.

Η Ειρήνη ανάμεσα στις μεγάλες δυνάμεις της Ευρασίας αποτελεί ζήτημα υψηλής σημασίας για τις ΗΠΑ γιατί μπορεί να επηρεαστεί η ασφάλειά τους ή να προκαλέσει καταστρεπτικές οικονομικές συνέπειες απειλώντας τη διεθνή ανοιχτή αγορά εμπορίου και κεφαλαίων. Οι αγορές βασίζονται στη πολιτική σταθερότητα και αν αυτή διαταραχθεί, η γενικότερη ισορροπία θα διαταραχθεί και οι αγορές θα διαλυθούν επίσης. Η οποιαδήποτε τέτοια εχθροπραξία πιθανότατα να βλάψει την Αμερικανική πολιτική ενάντια στη διασπορά βιοχημικών όπλων. Επίσης ένας τέτοιος πόλεμος ή μια ένταση στον ανταγωνισμό ασφαλείας μπορεί να εμπλέξει και τις ΗΠΑ, για να προστατεύσει το εμπόριο, το ελεύθερο των θαλασσών και για να αποτρέψει την επικυριαρχία μίας δύναμης στις οικονομικές και στρατιωτικές πηγές της Ευρασίας, όπως έγινε στον Α΄ και Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο.

Το κυριότερο όμως ζήτημα για την Αμερική αποτελεί να μην επιτρέψει να διαφοροποιηθεί η ισορροπία ισχύος στην περιοχή γιατί κατά το παρελθόν πόλεμος στην περιοχή αυτή σήμαινε μεγάλες ανακατατάξεις. Κυριότερο στόχος είναι να εκλείψει, μέσω της όποιας σύγκρουσης, και η πιο μικρή πιθανότητα ανάδυσης ενός νέου δυνητικού ηγέτη στην περιοχή.

Τέλος ένας τέτοιος πόλεμος θα ήταν ζημιογόνος για τα εμπορικά συμφέροντα των ΗΠΑ στα πετρέλαια της περιοχής του Κόλπου και στις πλουτοπαραγωγικές πηγές της Κεντρικής Ασίας και του Καυκάσου. Η αποτροπή λοιπόν τέτοιων πολεμικών καταστάσεων είναι απόλυτα σημαντική.

3. Διασφάλιση πετρελαϊκών προμηθειών σε σταθερές τιμές

Η Αμερική επικεντρώνεται στο να διασφαλίσει τις πετρελαϊκές τις προμήθειες σε σταθερές και λογικές τιμές, αφού το πετρέλαιο για αυτήν αποτελεί κύριο αγαθό. Η όποια διακοπή οδηγεί σε σημαντικές μειώσεις προμηθειών που σημαίνει οικονομική εξασθένηση. Παρά τη ύπαρξη και έντονη συμμετοχή των ΗΠΑ και σε άλλες περιοχές παραγωγής ενέργειας, η περιοχή του Κόλπου αποτελεί τη μεγαλύτερη αποθήκη πετρελαίου και φυσικού αερίου παγκοσμίως και καλύτερο φυσικά, είναι, να ελέγχεται από πολλούς παρά να το εκμεταλλεύεται μία ηγεμονική υπερδύναμη που θα μπορεί να εκβιάζει βασιζόμενη στις ανάγκες όλου του κόσμου. Έτσι η Αμερικανική στρατιωτική παρουσία στο Κόλπο διασφαλίζει την πρόσβαση της χώρας στις προμήθειες, διαβεβαιώνοντας ότι ούτε το Ιράν ούτε το Ιράκ θα αποκτήσουν τον απόλυτο έλεγχο στα αποθέματα πετρελαίου της περιοχής.

Τα πετρέλαια του Ιράκ είναι το λιγότερο που μπορούν να κερδίσουν οι Αμερικανοί από τον πόλεμο αυτό. Στην ουσία το Ιράκ επισφραγίζει την ηγεμονία των Αμερικανών στον πλανήτη και ειδικότερα στην Κεντρική Ασία, μετά και τον έλεγχο του Αφγανιστάν. Με εξαίρεση το Ιράν, την Κίνα και τη Ρωσία, η σφαίρα επιρροής των ΗΠΑ θα ξεκινά από την Άπω Ανατολή και θα καταλήγει στην Εγγύς Ανατολή και την Ευρώπη. Η Αμερική μετά το Ιράκ ευελπιστεί να είναι σε θέση να καθορίζει την διαχείριση των πετρελαϊκών αποθεμάτων και να ελέγχει τα καθεστάτα και τις οικονομικές ζώνες στον πλανήτη την επόμενη 40ετία.

Η Αμερικανική πολιτική αποτρέπει τον όποιο αποκλεισμό της από τον Περσικό κόλπο και τα αποθέματά του σε πετρέλαιο, την υπερβολική αύξηση της τιμής του μαύρου χρυσού η τη μονοπωλιακή υπεροχή και έλεγχο, που βασίζεται σε στρατιωτικά μέσα.

4. διεθνή οικονομική ελευθερία

Η διατήρηση μίας ανοιχτής αγοράς και ελεύθερης οικονομίας είναι το τέταρτο σημαντικό ζήτημα που απασχολεί την Αμερική. Η ανοιχτή αγορά και η ελευθερία σημαίνει πολύ χαμηλά ή ανύπαρκτα εμπόδια στην ανταλλαγή αγαθών, υπηρεσιών, τεχνολογίας, και ροή κεφαλαίου ανάμεσα στις χώρες.

Η Αμερική πρεσβεύει ότι ελεύθερη αγορά βοηθά στη δημιουργία ανταγωνισμού, κάτι που οδηγεί στη καλύτερευση των προϊόντων και των παροχών υπηρεσιών. Προκύπτει ειδίκευση, αποδοτικότερα κέρδη περισσότερα αγαθά προς ανταλλαγή και ουσιαστικά περισσότερα αγαθά από την ανταλλαγή. Αυτή η οικονομική πολιτική εκτός του ότι πλουτίζει την Αμερική, αυξάνει το συνολικό πλούτο και σε άλλες χώρες κάτι που θέλει η Αμερική αφού δεν θέλει να μονοπωλήσει, αλλά να κερδίσουν όλοι από την εμπορική και οικονομική ελευθερία, όταν οι δυνάμεις αγοράς – και όχι πολιτικοί παράγοντες- καθορίζουν τη κατανομή των πόρων. Η οικονομική αύξηση των άλλων κρατών τους οδηγεί στο να γίνουν και καλύτεροι πελάτες στα Αμερικανικά αγαθά, ενώ κάτω από κατάλληλες συνθήκες – όπως υποστηρίζουν οι ΗΠΑ- ενδυναμώνει τη Δημοκρατική φύση και τις ειρηνικές τάσεις ενός κράτους.

Αυτή η γενική ευμάρεια από την ελευθερία στην αγοράς μειώνει τη πιθανότητα του πολέμου μόνο όμως όταν κράτη πιστεύουν στα κοινά οφέλη, όταν δηλαδή υπάρχει αλληλεξάρτηση. Φυσικά σαν οικονομική πολιτική έχει και μειονεκτήματα. Τέλος η ελευθερία των αγαθών και της αγοράς δεν είναι μόνο μία καλή οικονομική πολιτική αλλά κάτω από κατάλληλες συνθήκες αποτελεί και καλή στρατηγική.

Η οικονομική στρατηγική της Αμερικής κατά τη διάρκεια του 20^{ου} αιώνα υπομονετικά έχτισε ένα παγκόσμιο σύστημα ελέγχου. Το κύριο όπλο ελέγχου είναι η θέση του δολαρίου που αποτελεί το βασικό αποθεματικό νόμισμα. Αυτή η ιδιότητα του δολαρίου ήταν αυτή που ασφαλίσει τη Αμερικανική κυριαρχία στη παγκόσμια οικονομική αγορά. Αυτή η ιδιότητα είναι συνδεδεμένη με τον γεωπολιτικό ρόλο των Ηνωμένων Πολιτειών. Όταν η αμερικανική οικονομία άρχισε να χάνει μέρος της δύναμής της στην παγκόσμια αγορά άρχισε να κλείνει σταδιακά τις αγορές της, απαιτώντας όμως οι υπόλοιπες οικονομίες και αγορές να παραμείνουν ανοιχτές στα αμερικανικά κεφάλαια και συμφέροντα. Η επίμονη χρήση της αμερικανική στρατιωτικής δύναμης μπορεί να γίνει αντιληπτή ως μία αντίδραση στην οικονομική

εξασθένιση των Ηνωμένων πολιτειών και μόνο ως απάντηση στις μετα-ψυχροπολεμικές εξελίξεις.³⁵

5. εξάπλωση της δημοκρατίας και προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων

Η Αμερική υποστηρίζει την εξάπλωση της Δημοκρατία του Δυτικού τύπου παγκοσμίως και αποτελεί ένα από τα σημαντικά ζητήματα της πολιτικής της συνολικά γιατί όπως συνεχώς μας υπογραμμίζει είναι η καλύτερη μορφή πολιτεύματος, κυρίως γιατί προωθεί την ελεύθερη έκφραση, επιλογή και βούληση. Προσφέρει την ασφαλέστερη εγγύηση για τη εξάπλωση και τήρηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων μέσω του σεβασμού και της προστασίας της ζωής. Παρεμποδίζονται μαζικοί φόνοι και γενοκτονίες. Με τη Δημοκρατία έχουμε παγκόσμια οικονομική άνθηση που βοηθά στη διατήρηση της Ειρήνης αφού έχουμε καλύτερες συνθήκες ζωής και καλύτερες πολιτικές συνθήκες που κυρίως ο λαός δεν θέλει να θυσιάσει για να πάρει μέρος σε ένα πόλεμο. Τέλος η δημοκρατία για τις Ηνωμένες Πολιτείες σημαίνει και υπακοή στους νόμους και στους κανόνες κάτι που ουσιαστικά θα επιφέρει οικουμενική ειρήνη παγκοσμίως. Βέβαια η προώθηση της Δημοκρατίας δεν είναι μόνο βάση των αγαθών προθέσεων αφού η δύναμη και ο σκοπός στην εξωτερική πολιτική συμπίπτουν.

Ο Π. Κονδύλης στο έργο του «Θεωρία του Πολέμου» γράφει:

*«Η ιστορία δείχνει ότι οι δημοκρατίες μπορεί να είναι εξ ίσου επεκτατικές και αξιόμαχες όσο και οι τυραννίες. Η αγγλική αυτοκρατορία συγκροτήθηκε ακριβώς παράλληλα με την εδραίωση και την εμφάνιση του κοινοβουλευτικού πολιτεύματος στη μητρόπολη. Και ο αμερικάνικος ιμπεριαλισμός βρίσκεται σήμερα στην αποκορύφωση της παγκόσμιας ισχύος του κραδαινώντας το λάβαρο της πανανθρώπινης δημοκρατίας και των «ανθρωπίνων δικαιωμάτων».*³⁶

³⁵ Vasilis K. Fouskas & Bulent Gokay, *The new American Imperialism. Bush's war o terror and blood for oil.*, (Westport:Praeger Security International, 2005) σ. 13-24

³⁶ Π. Κονδύλης, *Θεωρία του Πολέμου*, (Αθήνα: Εκδόσεις Θεμέλιο, 1998), σ. 405

6. παρεμπόδιση σοβαρών κλιματικών αλλαγών

Πολλοί θα αναρωτιούνται γιατί η Αμερική να ενδιαφέρεται τόσο πολύ για την παγκόσμια αύξηση της θερμοκρασίας ώστε να την έχει τοποθετήσει στα πέντε πρώτα βασικά της ζητήματα εσωτερικής και εξωτερικής πολιτικής τις τελευταίες δεκαετίες. Ενδιαφέρεται φυσικά γιατί η αύξηση της θερμοκρασίας θα δημιουργήσει περιβαλλοντολογικές συνέπειες οι οποίες θα μπορούσαν να φθείρουν την ποιότητα ζωής των Αμερικανών. Σε περίπτωση που υπάρχει μία μεγάλη πιθανότητα μίας σοβαρής ή καταστροφικής αλλαγής τότε θα αποτελούσε ένα ζωτικό ενδιαφέρον για τις ΗΠΑ. Επιστημονικές έρευνες έχουν αποδείξει ότι η Αμερική δεν θα πληγεί τόσο από τις κλιματικές αλλαγές λόγω του μεγέθους της και λόγω της παροχής χρημάτων για τη δημιουργία έργων προστασίας του περιβάλλοντος.

Η Αμερική με το να χρηματοδοτεί υπηρεσίες και έργα για την προστασία του περιβάλλοντος θεωρεί ότι θα της κοστίζει λιγότερα από ότι να χρηματοδοτεί υπηρεσίες και έργα για να μετατρέψει τις καταστροφικές συνέπειες των κλιματικών αλλαγών. Κυρίως όμως με αυτή τη πολιτική προσπαθεί να βελτιώσει τις μελλοντικές συνθήκες ζωής αφού πολλοί επιστήμονες συνεχώς επισημαίνουν ότι οι καταστροφικές συνέπειες του φαινομένου του θερμοκηπίου συνεχώς αυξάνεται και επιφέρει δυσλειτουργία στη ζωή του ανθρώπου.

Η Αμερικανικές ηγεσίες λόγω των κλιματικών αλλαγών παροτρύνουν -ειδικά τα τελευταία χρόνια- και άλλες χώρες να λάβουν μέτρα με σκοπό να μετριάσουν τις κλιματολογικές αλλαγές, φοβούμενες τις καταστρεπτικές τους συνέπειες. Δεν είναι μόνο ο κίνδυνος των οικολογικών και περιβαλλοντικών αλλαγών που προκαλούν ανησυχία στις ΗΠΑ αλλά και οι επιπτώσεις αυτών. Ένα παράδειγμα αποτελεί η διαχείριση των υδάτινων πόρων.

Η κατοχή των υδάτινων πόρων, η διαχείριση και η χρήση των αποθεμάτων τους αναμένεται να μετεξελιχθεί με βεβαιότητα σε ένα διεθνές πρόβλημα ασφάλειας στις επόμενες δεκαετίες. Τα παγκόσμια αποθέματα υδάτων που για πολλά χρόνια θεωρούνταν δεδομένα, παρουσιάζουν μία σταδιακή πορεία μείωσης της ωφέλιμης

χρήσης τους κυρίως λόγω της κακής διαχείρισης, της άσκοπης υπερκατανάλωσης αλλά και της μόλυνσης.³⁷

Τα πολύ σημαντικά αυτά ζητήματα που έχουν αφετηρία τη χρήση των υπέργειων και υπόγειων υδάτων σε περιοχές όπως τα Βαλκάνια και η Μέση Ανατολή μπορούν να καταστούν εστίες έντασης ή ακόμα και εστία συρράξεων μεταξύ των κρατών που μοιράζονται κοινούς υδάτινους πόρους. Γεγονότα που μπορεί να αποσταθεροποιήσουν το διεθνές το περιβάλλον από την ισχύουσα κατάσταση δημιουργώντας συνέπειες μη συμβατές με τις αμερικανικές βουλήσεις.

³⁷ Μαίρη Μπόση, *Ζητήματα Ασφάλειας στην νέα τάξη πραγμάτων*, (Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση, 1999), σ.293 - 296

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΚΑΙ ΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

2.1 Η καθιέρωση ενός νέου οικονομικού καθεστώτος.

Η πρώτη προσπάθεια – σε σύγχρονο πλαίσιο - ενός οικονομικού δρώντα να θέσει σε ισχύ ένα διεθνή οικονομικό σύστημα παγκόσμιας εμβέλειας έληξε άδοξα με το ξέσπασμα του Α παγκοσμίου πολέμου, αφού η έντονη σύγκρουση μεταξύ των μεγάλων δυνάμεων είχε ως αποτέλεσμα τη συρρίκνωση του διεθνούς εμπορίου, καταφέροντας ένα τεράστιο πλήγμα στη παγκοσμια οικονομία. Το ίδιο ακριβώς συνέβη και κατά τον Β΄ Παγκόσμιο πόλεμο. Έτσι μετά τη λήξη του, η προσπάθεια ανάκαμψης του παγκόσμιου συστήματος έγινε επιτακτικότερη. Οι Ηνωμένες πολιτείες ανέλαβαν να ηγηθούν αυτής της προσπάθειας αλλά ο ψυχρός πόλεμος και ο έντονος ανταγωνισμός ανάμεσα στις ΗΠΑ και στην ΕΣΣΔ λειτούργησε αναλγητικά. Η συνδιάσκεψη του Bretton Woods που συνεκλήθη λίγο πριν τη λήξη του Β΄ παγκοσμίου πολέμου είχε θέσει τις βάσεις για μία παγκόσμια συνεργασία.

Κατά τη διάρκεια του Ψυχρού πολέμου για πρώτη φορά στην παγκόσμια ιστορία οι δεσπόζουσες καπιταλιστικές δυνάμεις συνεργάστηκαν μεταξύ τους, καθώς οι αδιάκριτες αναγκαιότητες επιβίωσης επέβαλαν την υποταγή των στενών εθνικών τους συμφερόντων στην ενότητα της συμμαχίας.³⁸

Έτσι κατά τις δύο πρώτες δεκαετίες μετά τη λήξη του Β΄ παγκοσμίου πολέμου, η άνηση σε επίπεδο εμπορικό και οικονομικό ήταν κάτι μοναδικό και οφειλόταν σε αυτή τη «παγκόσμια» συνεργασία. Η λήξη του Β΄ παγκοσμίου πολέμου βρήκε την αμερικανική οικονομική σε ένα δύσκολο σταυροδρόμι επιλογών.³⁹ Η οικονομία έπρεπε να μεταβεί σε μία νέα κατάσταση και από «εμπόλεμη» να παράγει πλέον αγαθά «ειρήνης».⁴⁰

³⁸ Robert Gilpin, *Η πρόκληση του παγκόσμιου καπιταλισμού*, (Εκδόσεις: Ποιότητα, 2009) σ. 74

³⁹ Francis H. Heller, *Economics and the Truman administration*, (Kansas: University press of Kansas, 1981) σ. 38

⁴⁰ Μιχάλης Ψαλιδόπουλος, *Η έκθεση Porter στο ιστορικό της πλαίσιο: όψεις της οικονομικής σκέψης και των εξελίξεων της εποχής (1944 – 1947)*, 1999

«Υπάρχουν σήμερα πάνω στη γη δύο μεγάλοι λαοί που, εκκινώντας από διαφορετικά σημεία μοιάζουν να προχωρούν προς τον ίδιο σκοπό: είναι οι Ρώσοι και οι Αγγλοαμερικανοί. Και οι δύο μεγάλωσαν μέσα στο σκότος και ενώ τα βλέμματα των ανθρώπων ήταν απασχολημένα αλλού, πήραν άξαφνα θέση στην πρώτη σειρά των εθνών και ο κόσμος έμαθε σχεδόν ταυτόχρονα και τη γένεσή τους και τη μεγαλοσύνη τους. Όλοι οι άλλοι λαοί φαίνονται να έχουν εγγίσει σχεδόν τα όρια που χάραξε η φύση, και να μην έχουν πια παρά να τα διατηρήσουν· αυτοί όμως είναι σε ανάπτυξη: όλοι οι άλλοι έχουν σταματήσει ή προχωρούν με χίλιους κόπους· μόνοι αυτοί βαδίζουν με βήμα ταχύ και άνετο σε ένα δρόμο που το μάτι ακόμα δεν μπορεί να διακρίνει το ορόσημό του. Ο Αμερικανός παλεύει εναντίον των εμποδίων που του αντιτάσσει η φύση· ο Ρώσος έχει συμπλακεί με τους ανθρώπους. Ο ένας μάχεται την έρημο και τη βαρβαρότητα, ο άλλος τον πολιτισμό περιβεβλημένο με όλα του τα όπλα: έτσι οι κατακτήσεις του Αμερικανού γίνονται με το υνί του γεωργού, αυτές του Ρώσου με το σπαθί του στρατιώτη. Ο πρώτος για να επιτύχει το στόχο του εδράζεται στο προσωπικό του συμφέρον, και αφήνει να δρα χωρίς να τις κατευθύνει τη δύναμη και το λογικό των ατόμων. Ο δεύτερος συγκεντρώνει, κατά κάποιον τρόπο σε έναν άνθρωπο όλη την ισχύ της κοινωνίας. Ο ένας έχει ως κύριο μέσο δράσης την ελευθερία· ο άλλος τη δουλεία. Η αφετηρία τους είναι διαφορετική, οι δρόμοι τους διάφοροι· ωστόσο, ο καθένας τους μοιάζει να καλείται από ένα μυστικό σχέδιο της Πρόνοιας να κρατήσει μια ημέρα στα χέρια του τα πεπρωμένα του μισού κόσμου.»

Αλέξης ντε Τοκβίλ, Η Δημοκρατία στην Αμερική, 1840 ⁴¹

⁴¹ Αλέξης ντε Τοκβίλ, *Η Δημοκρατία στην Αμερική*, β' έκδοση, (Αθήνα: Στοχαστής, 2001), σ. 404-405

Η διαμόρφωση του κόσμου το 1945 ήρθε να επιβεβαιώσει τα γραφόμενα του Τοκβίλ έναν αιώνα πριν. Βέβαια, η οικονομική θέση των ΗΠΑ το 1945 ήταν ασυγκρίτως καλύτερη από αυτήν της Σοβιετικής Ένωσης. Οι ΗΠΑ εξήλθαν από τον πόλεμο πλουσιότερες βασιζόμενες στη βιομηχανία που ανέπτυξαν κατά τη διάρκεια του πολέμου ενώ η οικονομία της Σοβιετικής Ένωσης είχε δεχτεί σοβαρά πλήγματα. Η εικόνα των ΗΠΑ το 1945 να ελέγχουν περισσότερο από τη μισή βιομηχανική παραγωγή του κόσμου και τα 2/3 του παγκόσμιου συνόλου των αποθεμάτων χρυσού και το ΑΕΠ τους να έχει αυξηθεί κατά 50% είναι «τεχνητά υψηλή» λόγω της καταστροφής του υπόλοιπου κόσμου από τον παγκόσμιο πόλεμο και της συνεχιζόμενης ακόμα αποικιοκρατικής υπανάπτυξης.⁴² Αντίθετα ο απολογισμός της σύγκρουσης στο μέτωπο των Σοβιετικών σήμαινε τρομακτικές απώλειες σε ανθρώπινο δυναμικό και μία ανύπαρκτη οικονομία. Έτσι η Ρωσία του 1945 ήταν ένας στρατιωτικός γίγαντας αλλά οικονομικά φτωχή, στερημένη και ανισόρροπη.⁴³

Σε γενικό επίπεδο, υπήρχε ισορροπημένη σχέση μεταξύ προσφοράς και ζήτησης, κάτι που οφειλόταν σε πολύ μεγάλο ποσοστό και στον πόλεμο που προηγήθηκε. Η ανάγκη για ανοικοδόμηση αλλά και για γενικότερη κατανάλωση είχε αυξηθεί από τις πληγείσες χώρες, ενώ οι νικητές, που είχαν μια ισχυρή και παραγωγική βιομηχανία έβρισκαν νέες ανοιχτές αγορές για να προσχωρήσουν. Οι τεχνικές εξελίξεις κατά την διάρκεια του Β΄ παγκοσμίου πολέμου αποτέλεσαν κίνητρο για την χρηματοδότηση και την αύξηση επενδύσεων στην στρατιωτική και βιομηχανική έρευνα. Ενώ τέλος το άνοιγμα των αγορών και η επέκταση του εμπορίου τόνωσαν περαιτέρω τόσο την επένδυση όσο και την οικονομική ανάπτυξη. Όλοι αυτοί οι ευμενείς οικονομικοί παράγοντες συνδυάζονταν και με πολιτική σταθερότητα.

Οι συνθήκες πολιτικής σταθερότητας οδήγησαν σε νέους διεθνείς κανόνες και θεσμούς οι οποίοι με τη σειρά εξασφάλιζαν τους όρους για την ανάπτυξη της οικονομίας αλλά και την ευμάρεια -που ακολουθούσε την ανάπτυξη- σε διεθνές επίπεδο.

⁴² Paul Kennedy, *Η Άνοδος και η Πτώση των Μεγάλων Δυνάμεων. Οικονομική Μεταβολή και Στρατιωτική Σύγκρουση από το 1500 ως το 2000*, (Αθήνα: Αξιοτέλλης, 1990), σ. 463

⁴³ Paul Kennedy, «*Η Άνοδος και η Πτώση των...*» ο.π. σ. 464

Το θεσμικό πλαίσιο της μεταπολεμικής παγκόσμιας οικονομίας περί φιλελεύθερης παγκόσμιας οικονομίας και αντανακλώντας το Βρετανικό και τον αμερικανικό τρόπο σκέψης ενσαρκώθηκε μέσα από τη συνδιάσκεψη του Μπρέτον Γούτς το 1944. Η διάσκεψη του Μπρέτον Γουντς έχει παραλληλιστεί, ως προς τη σημασία της, με τη συνθήκη των Βερσαλλιών στο τέλος του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου. Μόνο, που αυτή δεν χάραξε κρατικά σύνορα, αλλά την παγκόσμια οικονομική τάξη πραγμάτων μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο στον καπιταλιστικό κόσμο. Με την έννοια αυτή ήταν η σπουδαιότερη διεθνής οικονομική και νομισματική συμφωνία του 20ού αιώνα - και όχι μόνο.

Αποτέλεσμα αυτής της διάσκεψης ήταν να θεσπιστούν οι θεμελιώδεις αρχές και κανόνες που θα όριζαν την αγορά και την οικονομία, όπως: η δέσμευση στην προώθηση της φιλελευθεροποίησης του εμπορίου μέσω πολυμερών διαπραγματεύσεων που θα διαπνέονταν από την αρχή της μη διάκρισης, οι συναλλαγματικές δεν θα υπόκειντο σε ελέγχους αλλά θα επιτρέπονται έλεγχοι στην ελευθερία διακίνησης των κεφαλαίων. Ενώ συμφώνησαν ότι οι συναλλαγματικές ισοτιμίες έπρεπε να διατηρούνται σταθερές.⁴⁴ Τελικά οι νομισματικές πολιτικές των κρατών μελών προσδέθηκαν με την εξάρτηση του κάθε νομίσματος από το δολάριο, το οποίο με τη σειρά του ήταν εξαρτημένο από το χρυσό. Έτσι σταδιακά το αμερικάνικο νόμισμα έγινε η βάση του διεθνούς νομισματικού συστήματος.⁴⁵ Στην πραγματικότητα επρόκειτο για ένα κανόνα χρυσού-δολαρίου, αφού οι ισοτιμίες καθορίζονταν σε σχέση είτε με το χρυσό είτε με το δολάριο. Οι κεντρικές τράπεζες διατηρούσαν τα αποθέματά τους σε χρυσό ή δολάρια. Στις χώρες, που είχαν ελλείμματα δινόταν η δυνατότητα δανεισμού από το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, ώστε να είναι σε θέση να διατηρούν σταθερές ισοτιμίες. Επιπλέον, ως ασφαλιστική δικλίδα, κάθε χώρα μπορούσε να τις αναπροσαρμόζει εφάπαξ, σε περιπτώσεις «θεμελιωδών ανισορροπιών». Δηλαδή, να υποτιμά το νόμισμά της, ειδοποιώντας προηγουμένως το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο.

Ο μηχανισμός λειτουργίας του συστήματος βασιζόταν στις ΗΠΑ. Αυτές αναλάμβαναν την υποχρέωση να διατηρούν σταθερή την ισοτιμία του δολαρίου ως προς το χρυσό. Η τιμή που ορίστηκε ήταν τα 35 δολάρια η ουγκιά. Δεσμεύονταν ακόμη

⁴⁴ Robert Gilpin, *Η πρόκληση του παγκόσμιου καπιταλισμού*, (Εκδόσεις: Ποιότητα, 2009) σ. 80

⁴⁵ Michael Hudson, *Super Imperialism: The Origin and Fundamentals of U.S. World Dominance*, 2nd ed. (London and Sterling, VA: Pluto Press, 2003), σ. 266

να παρεμβαίνουν με αγοραπωλησίες στην αγορά χρυσού και να στηρίζουν αυτή τη συγκεκριμένη τιμή. Τα κράτη δεσμεύονταν να διατηρούν σταθερή την ισοτιμία των νομισμάτων τους έναντι του δολαρίου ή του χρυσού. Στην πράξη έναντι του πρώτου. Φυσικά στην επιτυχία αυτού του συστήματος συνέβαλε και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο που διεύθυνε το διεθνές νομισματικό σύστημα, και η Γενική Συμφωνία Δασμών και Εμπορίου (GATT) η οποία ανέλαβε τη διαχείριση του διεθνούς συστήματος εμπορικών συναλλαγών.

Πέραν αυτών των βασικών κι όλων των σχετικών η ουσία του «συστήματος Bretton Woods» ήταν ότι το δολάριο επιβαλλόταν ως παγκόσμιο χρήμα. Η οικονομική εξουσία συγκεντρωνόταν στις ΗΠΑ.

Αυτό το νέο πλέον οικονομικό σύστημα λειτούργησε αποδίδοντας τα μέγιστα τις επόμενες δύο δεκαετίες. Ωστόσο το γεγονός ότι βασιζόταν στο δολάριο του πρόσδιδε την εξής αδυναμία: Η τεράστια εκροή αμερικανικών δολαρίων για την χρηματοδότηση της ανοικοδόμησης της Δυτικής Ευρώπης και της Ιαπωνίας και των αμερικανικών στρατιωτικών επιχειρήσεων στους πολέμους του Βιετνάμ και της Κορέας βοήθησε να λυθούν ορισμένα προβλήματα, αλλά αυτή η εκροή δολαρίων σήμαινε ότι κάποια μέρα οι ΗΠΑ θα βρίσκονταν σε αδυναμία να ανταλλάξουν με χρυσό στη συμπεφωνημένη τιμή, τα δολάρια που διακρατούσαν ιδιώτες επενδυτές και ξένες κυβερνήσεις.⁴⁶

Το σύστημα άρχισε να εκπέμπει σήματα αδυναμίας ήδη από τα τέλη της δεκαετίας του 1950.⁴⁷ Η ανελαστικότητα των τιμών στα τέλη της δεκαετίας του 1960 και η γενικότερη αστάθεια στην διεθνή πολιτική και οικονομική σκηνή προκάλεσαν διαδοχικές υποτιμήσεις και ανατιμήσεις των ισχυρών νομισμάτων πράγμα που οδήγησε σε αστάθεια, αβεβαιότητα και την ανάγκη λήψης νομισματικών μέτρων από τις ΗΠΑ για την στήριξη του δολαρίου. Τα μέτρα αυτά όμως δεν απέδωσαν καθώς τόσο το ελλειμματικό ισοζύγιο των ΗΠΑ όσο και το κλίμα της διεθνούς αβεβαιότητας συνέχισαν να συντηρούνται στο παγκόσμιο οικονομικό σύστημα, και τελικά το 1971 με απόφαση του προέδρου Richard Nixon, ΗΠΑ εγκαταλείπουν την μετατρεψιμότητα του δολαρίου σε χρυσό και μαζί με αυτήν το σύστημα σταθερών συναλλαγματικών ισοτιμιών του

⁴⁶ Robert Gilpin, «Η πρόκληση του παγκόσμιου...» ο.π. σ. 84

⁴⁷ Η πορεία προς το ενιαίο νόμισμα: σύντομο ιστορικό της ONE. (n.d.) Διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο: http://europa.eu/legislation_summaries/economic_and_monetary_affairs/introducing_euro_practical_aspects/125007_el.htm

Μπρέτον Γούντς. Έτσι αρχίζει η νεότερη εποχή των κυμαινόμενων συναλλαγματικών ισοτιμιών.

Ο πόλεμος του Βιετνάμ και οι πληθωριστικές του συνέπειες, η πετρελαϊκή κρίση του 1973, η εγκαθίδρυση συστημάτων προστατευτισμού από τις ΗΠΑ και η επιβράδυνση της αμερικανικής παραγωγικότητας, οδήγησαν στην αποσάθρωση του ως τότε πετυχημένου οικονομικού συστήματος. Τη δεκαετία του 1980 δεν υπήρχε πλέον κανένα σημαντικό στοιχείο του συστήματος του Bretton Woods που να μην είχε αλλάξει ή να τελούσε υπό αμφισβήτηση ενώ οι βιομηχανικές δυνάμεις και ένας αυξανόμενος αριθμός αναπτυσσόμενων οικονομιών άρχισαν να προσαρμόζουν τις πολιτικές τους στη μεταβαλλόμενη πραγματικότητα των οικονομικών και πολιτικών υποθέσεων.

Το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο μεταβλήθηκε σε αργέτυπο της νεοφιλελεύθερης οικονομικής ορθοδοξίας, παρέχοντας βοήθεια στις αναπτυσσόμενες χώρες που πλήττονταν από τις κρίσεις, με αντάλλαγμα μεταρρυθμίσεις και απελευθερώσεις. Ο ρόλος του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου, μάλιστα στις κρίσεις του 1997-98, στην Ασία και την Λατινική Αμερική, ενέτεινε την αμφισβήτησή του και πολλαπλασίασε τους επικριτές του.

2.2 Η αμερικανική οικονομική στρατηγική

Όλο το μεταπολεμικό διεθνές οικονομικό σύστημα ήταν ένας μοχλός της Αμερικανικής υψηλής στρατηγικής, όπου όμως το ίδιο το οικονομικό σύστημα ωθούσε την Αμερική σε συγκεκριμένες ενέργειες. Εν μέσω του χάους που επικράτησε μόνο οι ΗΠΑ έμειναν ανεπηρέαστες, και ο πόλεμος είχε αυξήσει θεαματικά τη βιομηχανική τους βάση δημιουργώντας ένα ασφαλές παράδεισο για μεγάλο μέρος του κεφαλαίου το οποίο εκχωρήθη στη Ευρώπη.⁴⁸ Από τη λήξη του Β΄ Παγκοσμίου πολέμου οι ΗΠΑ υποστήριξαν μία ανοιχτή και ολοκληρωμένη διεθνή οικονομία αρχικά με σκοπό την εξυπηρέτηση των οικονομικών και πολιτικών συμφερόντων τους αλλά και γιατί μια τέτοια οικονομία θα ενίσχυε την συμμαχική ενότητα. Έτσι ανέλαβαν, θα λέγαμε, τον ηγετικό ρόλο της διαμόρφωσης αυτού του συστήματος. Αρχικά, υιοθετήθηκε μία πολυμερή οικονομική πολιτική, υποστηρίχτηκε το ανοιχτό και χωρίς διακρίσεις σύστημα εμπορικών συναλλαγών, το οποίο θα επιτυγχάνονταν μέσω διαπραγματεύσεων στα πλαίσια της GATT. Το σύστημα του Bretton Woods αντανάκλούσε ουσιαστικά τις μεταπολεμικές δεσμεύσεις των ΗΠΑ: να υποστηριχθεί ένα παγκόσμιο οικονομικό σύστημα βασισμένο στην ελευθερία του εμπορίου και τη νομισματική μετατρεψιμότητα. Οι ΗΠΑ πίστευαν ότι η αμερικανική μεταπολεμική οικονομική ευμάρεια – καθώς και η εσωτερική πολιτική σταθερότητα – ήταν άρρηκτα συνδεδεμένη με την ικανότητα εξαγωγής αγαθών και κεφαλαίων, ιδιαίτερα στην Ευρώπη. Έτσι η Washington προώθησε το σύστημα του Bretton Woods γιατί η «σταθερότητα των οικονομικών και νομισματικών αγορών αυξάνουν την ανάγκη των αμερικανικών εξαγωγών, δημιουργούν θέσεις εργασίας στις ΗΠΑ και ασφαλείς ξένες επενδύσεις.»⁴⁹

Ένας ακόμη λόγος που Ηνωμένες Πολιτείες προσπάθησαν να εδραιώσουν ένα τέτοιο πολιτικοοικονομικό σύστημα είναι ο έλεγχος της παγκόσμιας οικονομίας και το μέσω επίτευξης του ελέγχου αποτελούσε το αμερικανικό νόμισμα, δηλαδή το δολάριο. Το δολάριο αποτέλεσε το κύριο νόμισμα των αποθεματικών, γεγονός που το τοποθετεί

⁴⁸ Vassilis K, Fouskas and Bulent Gokay, *The new American imperialism. Bush's war on terror and blood for oil*. (Westport: Praeger Security International, 2005) σ. 14

⁴⁹ Christopher Layne, *The Peace of illusions. American Grand Strategy from 1940 to the present*, (New York: Cornell University Press, 2006) σ. 42

σε μία ειδική και πανίσχυρη και κεντρική θέση στη παγκόσμια οικονομία. Όπως τονίζει ο κύριος Φούσκας Βασίλειος (2009) :

Η πρωτοκαθεδρία του δολαρίου είναι στρατηγικής σημασίας για το μέλλον της κυριαρχίας της Αμερικής στον πλανήτη και από πολλές πλευρές πιο σημαντική και από την τρομακτική στρατιωτική της ισχύ. [...] το δολάριο ως νόμισμα των αποθεματικών εξασφαλίζει την κυριαρχία των ΗΠΑ στην παγκόσμια οικονομική αγορά. Αυτή την πραγματικότητα δεν πρέπει να την δούμε μόνο ως ένα οικονομικό ζήτημα αλλά σε συνάρτηση με το δολάριο που είναι «βαθιά ριζωμένο στο γεωπολιτικό ρόλο των Ηνωμένων Πολιτειών». [...] Το αποτέλεσμα ήταν διττό: Αφενός δημιουργήθηκε αυξημένη ζήτηση του δολαρίου για τα αποθεματικά, αφετέρου τοποθέτησε το δολάριο στο επίκεντρο ενός διαρκώς αναπτυσσόμενου συστήματος εμπορίου και των άμεσων ξένων επενδύσεων.⁵⁰

Η Ασφάλεια ήταν ένας ακόμη παράγοντας που παρακίνησε τις ΗΠΑ να δομήσουν το σύστημα του Bretton Woods. Υποστήριζαν ότι η ελευθερία του εμπορίου με όλες τις χώρες να έχουν ισότιμη πρόσβαση στα αγαθά και τις νομισματικές αγορές θα εξασφάλιζε τα θεμέλια για ειρηνική και αποδοτική συνεργασία μεταξύ των κρατών. Τέλος, οι ΗΠΑ μέσα από μία τέτοια διευρυμένη και πολυμερή οικονομική πολιτική, προωθούσαν τα γεωπολιτικά τους συμφέροντα στη κύρια περιοχή ενδιαφέροντός τους που ήταν η Ευρασία, ειδικά ψυχροπολεμικά. Κάτι που οδήγησε και σε συγκεκριμένες πολιτικές κινήσεις που αποσκοπούσαν στην εξυπηρέτηση των αμερικανικών συμφερόντων.

⁵⁰ Βασίλης Κ. Φούσκας, *Αυτοκρατορία και πόλεμος. Η κρίση της Αμερικανικής υψηλής στρατηγικής και η ανάδυση της πολυπολικότητας*. (Αθήνα: Εκδόσεις Ποιότητα 2009), σ. 29-32

Μετά από λίγα χρόνια αποδείχθηκε ότι το Bretton Woods δεν ήταν ένα σταθερό σύστημα που δεν μπορούσε τελικά να ελεγχθεί απόλυτα από τις ΗΠΑ. Έτσι τη δεκαετία 1950 – 1960 τα πρώτα ρήγματα αρχίζουν να εμφανίζονται. Η διεθνής νομισματική κρίση έφτασε στο απόγειο της το 1971. Έτσι ο πρόεδρος Νίxon ανακοινώνει μια σειρά οικονομικών μέτρων με σκοπό την ανάκαμψη. Με αυτή την ανακοίνωση ουσιαστικά ο πρόεδρος των ΗΠΑ έκανε σε όλους γνωστό ότι οι ΗΠΑ παύουν να εγγυούνται για τη διεθνή νομισματική σταθερότητα, το σύστημα του Bretton Woods έχει πλέον παρέλθει ενώ η ηγεμονία του δολαρίου έφτασε στο τέλος της.⁵¹

Στον τερματισμό της μεταπολεμικής οικονομικής ανάπτυξης ταυτόχρονα με τη νομισματική κρίση, συνέβαλε και η πετρελαϊκή κρίση του 1973. - Οι σημαντικότερες κρίσεις που έπληξαν τη διεθνή οικονομική κοινότητα κατά το δεύτερο μισό του 20ου αιώνα συνέβησαν το 1973 και 1979 αντιστοίχως. - Αντιδρώντας στο πόλεμο του Γιομ Κιπούρ, οι αραβικές χώρες που συμμετείχαν στον οργανισμό Πετρελαιοεξαγωγών χωρών (OPEC) ξεκίνησαν ένα πετρελαϊκό εμπάργκο, επιβάλλοντας αύξηση της παγκόσμιας τιμής του εμπορίου με αποτέλεσμα ο έλεγχος της παγκόσμιας πετρελαιογοράς να περάσει από από τις ΗΠΑ στις πετρελαιοπαραγωγικές χώρες του OPEC πλήττοντας την παγκόσμια πολιτική και οικονομική ισχύ των ΗΠΑ. Η δραματική αυτή άνοδος των τιμών (από 3 δολάρια το βαρέλι το 1973 σε 20 δολάρια το Μάρτιο του 1974) είχε άμεσο αντίκτυπο στις τιμές άλλων προϊόντων. Οι χώρες-μέλη των Πετρελαιοεξαγωγών χωρών αύξησαν τις τιμές στις μεγάλες εταιρίες πετρελαιοειδών, οι οποίες μετακύλισαν, μέσω διυλιστηρίων και πρατηρίων, τις αυξήσεις αυτές στους τελικούς καταναλωτές. Οι παραπάνω αυξήσεις προσαρτήθηκαν στα υπόλοιπα προϊόντα και ειδικά σε αυτά που επηρεάζονται άμεσα από την τιμή των πετρελαιοειδών, βυθίζοντας την παγκόσμια οικονομία σε ύφεση. Οι επενδύσεις μειώθηκαν και η συνολική ζήτηση παρουσίασε δραματική κάμψη⁵². Ο χρυσός που αποτελούσε βάση της νομισματικής ενοποίησης για πάνω από ένα αιώνα, είχε πλέον αντικατασταθεί από το πετρέλαιο και τα πετροδολάρια ως αποτέλεσμα της συμφωνίας των ΗΠΑ με τον OPEC.⁵³

⁵¹ Vassilis K, Fouskas and Bulent Gokay, *The new American imperialism. Bush's war on terror and blood for oil*, (Westport:Praeger Security International, 2005) σ. 16

⁵² Hammes, David & Douglas Wills., «*Black Gold: The End of Bretton Woods and the Oil-Price Shocks of the 1970s*», *The Independent Review*, 2005, σ. 501-511

⁵³ Vassilis K, Fouskas and Bulent Gokay, «*The new American imperialism...*» ο.π. σ. 18

Οι πολιτικές εξελίξεις, τα νέα οικονομικά και τεχνολογικά δεδομένα αλλά και η πετρελαϊκή κρίση ανάγκασαν τη μεταστροφή της Αμερικανικής οικονομίας από την πολυμερή πολιτική σε μια πολυκεντρική πολιτική. Ουσιαστικά υιοθετήθηκε μία στενότερη εθνικιστική οικονομική πολιτική βασισμένη στο Αμερικανικό συμφέρον εν όψει της απειλής της Ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης, της εκπληκτικής ενδυνάμωσης της Ιαπωνικής οικονομίας αλλά και λόγω της διάβρωσης της λαϊκής υποστήριξης προς τη φιλελευθεροποίηση του εμπορίου.

Ο πόλεμος του Βιετνάμ συνέβαλε σημαντικά στη δυσχέρεια της κατάστασης της οικονομίας των ΗΠΑ. Οι απαιτήσεις της πολεμικής προσπάθειας τέντωσαν τις ικανότητες παραγωγής του κράτους, που οδήγησαν σε ανισορροπίες στο βιομηχανικό τομέα. Τα εργοστάσια που παρήγαγαν καταναλωτικά αγαθά χρησιμοποιούνταν για να παράγουν προϊόντα για τις στρατιωτικές ανάγκες, προκαλώντας αμφισβήτηση στον κυβερνητικό χειρισμό της οικονομικής πολιτικής. Επιπλέον, η κυβερνητική στρατιωτική δαπάνη προκάλεσε διάφορα προβλήματα για την αμερικανική οικονομία. Τα κεφάλαια πήγαιναν στο εξωτερικό, το οποίο συνέβαλε σε μια δυσαναλογία στο ισοζύγιο πληρωμών και αδύνατου δολαρίου, δεδομένου ότι κανένα αντίστοιχο κεφάλαιο δεν επέστρεφε στη χώρα. Επιπλέον, οι στρατιωτικές δαπάνες, που συνδυάστηκαν με εσωτερικές κοινωνικές δαπάνες, δημιούργησαν τα δημοσιονομικά ελλείμματα που τροφοδότησαν τον πληθωρισμό. Τα αντιπολεμικά συναισθήματα και η δυσαρέσκεια για την κυβέρνηση διέβρωσαν περαιτέρω τη εμπιστοσύνη των πολιτών. Τα επιτόκια αυξήθηκαν, περιορίζοντας το ποσό κεφαλαίου που ήταν διαθέσιμο για τις επιχειρήσεις και τους καταναλωτές. Παρά την επιτυχία πολλών οικονομικών πολιτικών όπως του Kennedy και του Johnson, ο πόλεμος του Βιετνάμ ήταν ένας σοβαρός παράγοντας που επηρέασε αρνητικά την αμερικανική οικονομία και οδήγήθηκε από την αύξηση και την ευημερία στις αρχές της δεκαετίας του '60 στις οικονομικές κρίσεις της δεκαετίας του '70.⁵⁴

Σημαντικό ρόλο επίσης έπαιξαν και οι επιβλαβείς συνέπειες της οικονομικής «αντεπανάστασης» του προέδρου Reagan. Το 1981 σε μία περίοδο όπου η αμερικανική οικονομία αντιμετώπιζε πολλά προβλήματα και που το καθιερωμένο σύστημα του

⁵⁴ *Vietnam War and the American economy*,
Διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο: <http://www.historycentral.com/sixty/Economics/Vietnam.html>

Bretton Woods έχει πλέον αποσαθρωθεί, ο πρόεδρος Reagan, έντονος οπαδός του οικονομικού συντηρητισμού, αναλαμβάνει τη προεδρεία έχοντας ως σκοπό να επαναδραστηριοποιήσει την νωχελική αμερικανική οικονομία. Στοχεύοντας στο μεγάλο μέγεθος του ομοσπονδιακού κράτους, στο υπερβολικά υψηλό επίπεδο της φορολογίας και στο υπερτροφικό κράτος πρόνοιας, ο πρόεδρος Reagan και το επιτελείο του θεώρησαν ότι πρέπει να μειωθεί το μέγεθος του ομοσπονδιακού κράτους, να περιοριστεί δραστικά η φορολογία και να αφηθεί η αγορά να λειτουργήσει ελεύθερα. Οι φορολογικές περικοπές σε συνδυασμό με το υψηλό επίπεδο ομοσπονδιακών δαπανών έδωσε μία τεράστια ώθηση στη Αμερικανική οικονομία παρασύροντας και ένα μεγάλο κομμάτι της παγκόσμιας οικονομίας. Για την πενταετία που ακολούθησε οι ΗΠΑ απολάμβαναν το «οικονομικό θαύμα του Reagan». Σύντομα όμως φανερώθηκε ότι η συγκεκριμένη δημοσιονομική πολιτική είχε δημιουργήσει έλλειμμα προϋπολογισμού αλλά και εμπορικό έλλειμμα, τα οποία ενίσχυσαν τα ελλείμματα που υπήρχαν στους αντίστοιχους τομείς αρκετά χρόνια νωρίτερα και ταλαιπώρησαν την αμερικανική οικονομία της επόμενες δεκαετίες. Το σημαντικότερο πρόβλημα που εμφανίστηκε ήταν ότι οι Ηνωμένες Πολιτείες στην προσπάθειά τους να καλύψουν το έλλειμμα του προϋπολογισμού τους δανείζονταν τεράστια ποσά. Αυτό είχε σαν αποτέλεσμα οι ΗΠΑ από τη μεγαλύτερη πιστώτρια χώρα του κόσμου να εξελιχθεί στη μεγαλύτερη οφειλέτρια. Η υψηλή αξία του δολαρίου είχε έντονο αντίκτυπο στην αμερικανική βιομηχανία, η οποία έχανε αγορές τόσο εγχώρια όσο και στον υπόλοιπο κόσμο ενώ οι υπόλοιπες οικονομίες ευημερούσαν βασιζόμενες στην αύξηση των εξαγωγών.

Καθώς το εμπορικό έλλειμμα της χώρας επέμενε, όλο και περισσότεροι αμερικανοί άρχισαν να ανησυχούν για την απώλεια μεριδίου της αγοράς, για την «αποβιομηχάνιση» της οικονομίας και για την απώλεια θέσεων εργασίας. Μολονότι η αντεπανάσταση του Reagan και ο θρίαμβος των οικονομικών «της προσφοράς» πράγματι οδήγησαν σε μία συστηματική προσπάθεια για την αντιμετώπιση της σχετικής πτωτικής οικονομικής πορείας της Αμερικής, πολλοί πιστεύουν ότι οι απερίσκεπτες δημοσιονομικές πολιτικές που εφάρμοσε η κυβέρνηση όχι μόνο επιτάχυναν αυτή τη πορεία, αλλά και εξέθρεψαν ισχυρές δυνάμεις υπέρ του προστατευτισμού.⁵⁵

⁵⁵ Robert Gilpin, *Η πρόκληση του παγκόσμιου καπιταλισμού*, (Εκδόσεις: Ποιότητα, 2009) σ. 280

Αυτή τη νέα εμπορική πολιτική του προστατευτισμού ακολούθησε επιθετικότερα η κυβέρνηση Bush και ακόμη επιθετικότερα η κυβέρνηση Clinton. Ακολουθώντας μία πολυκεντρική πολιτική -η οποία απείχε από τις μεταπολεμικές δεσμεύσεις των ΗΠΑ που βασιζόνταν στις αρχές της πολυμερείας και της μη διάκρισης- και ένα συνδυασμό πολυμερών, μονομερών και περιφερειακών εμπορικών πρωτοβουλιών, οι Ηνωμένες Πολιτείες αποσκοπούσαν στην προστασία των αμερικανικών αγορών αλλά και την διεύρυνση του αμερικανικού εμπορίου σε ξένες αγορές. Η κυβέρνηση Bush αποφάσισε την αύξηση των φόρων και την μείωση των δαπανών, με απώτερο σκοπό την εξάλειψη του δημοσιονομικού ελλείμματος που κληροδοτήθηκε από την προηγούμενη προεδρεία.

Αυτή η πολιτική δεν σταματά όμως εκεί. Το 1988 στο εδάφιο 301 του Νόμου περί Εμπορίου του 1974 το Κογκρέσο είχε εξουσιοδοτήσει τον αντιπρόσωπο των Ηνωμένων Πολιτειών για το εμπόριο να λαμβάνει σωφρονιστικά μέτρα εναντίον κάθε χώρας που θα κρινόταν ένοχη για αθέμιτες εμπορικές ενέργειες.⁵⁶ Στην πραγματικότητα όμως αυτό το εδάφιο χρησιμοποιούνταν με σκοπό να εξαναγκάζονται οι οικονομικοί εταίροι των ΗΠΑ να αποδέχονται εκούσιους περιορισμούς στις εξαγωγές για να μην εκτεθούν σε αμερικανικά αντίποινα. Το 1994 οι Ηνωμένες Πολιτείες, ο Καναδάς και το Μεξικό δημιουργούν τη Συμφωνία Ελεύθερου Εμπορίου Βόρειας Αμερικής (NAFTA).⁵⁷ Αυτή η κίνηση της Αμερικής υπέδειξε για ακόμα μία φορά την απομάκρυνση από την πολυμέρεια και μεταστροφή σε μία πολυδιαυλική εξωτερική οικονομική πολιτική, στα πλαίσια ενός εν δυνάμει ανταγωνισμού με την Ευρωπαϊκή Ένωση. Τα αποτελέσματα της ανωτέρω συμφωνίας αν και έδωσαν ώθηση στην αμερικανική οικονομία δεν κατάφεραν να επιτύχει τον αρχικό της σκοπό που ήταν η πολυμερή φιλελευθεροποίηση του εμπορίου.

Ο επόμενος πρόεδρος των ΗΠΑ ο Clinton, αναλαμβάνοντας την προεδρεία θέτει σε εφαρμογή μία οικονομική πολιτική με σκοπό να αναζωογονήσει τη φθίνουσα αμερικανική οικονομία και την ανάκτηση της ανταγωνιστικότητας των ΗΠΑ στις διεθνείς αγορές. Η εξωτερική οικονομική πολιτική του προέδρου πήγαζε από το δόγμα της γεωοικονομίας που επηρέασε σε μεγάλο βαθμό την εθνική σκέψη. Με αυτή τη

⁵⁶ Elizabeth K. King, *The omnibus Trade Bill of 1988: "SUPER 301" and its effects on the multilateral Trade system under the GATT.* (n.d.), Διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο:

[http://www.law.upenn.edu/journals/jil/articles/volume12/issue2/King12U.Pa.J.Int'lBus.L.245\(1991\).pdf](http://www.law.upenn.edu/journals/jil/articles/volume12/issue2/King12U.Pa.J.Int'lBus.L.245(1991).pdf)

⁵⁷ NAFTA, Διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο: <http://www.nafta-sec-alena.org/en/view.aspx>

πολιτική υποστήριζαν, ότι στη μεταψυχροπολεμική περίοδο η οικονομική πάλη μεταξύ των κρατών είχε εκτοπίσει πλέον τις προγενέστερες ανησυχίες για τη στρατιωτική ασφάλεια. Η προεδρεία Clinton εφάρμοσε ένα πρόγραμμα εσωτερικών μεταρρυθμίσεων και έδωσε έμφαση στο ότι χωρίς μία δυνατή και αναπτυσσόμενη οικονομία η Αμερική δεν θα μπορούσε να παίξει ένα σημαντικό ρόλο επηρεάζοντας το διεθνές σύστημα. Ο πρόεδρος Clinton ήταν πλέον πεπεισμένος ότι ο οικονομικός ανταγωνισμός όλο και περισσότερο θα καθόριζε ποια θέση θα κατείχε κάθε κράτος στον κόσμο.

Όπως χαρακτηριστικά λέει ο Al From (2005):

Η νέα Δημοκρατική φιλοσοφία του Κλίντον είναι ο εκσυγχρονισμός του αμερικανικού φιλελευθερισμού [...] Είναι μία σύγχρονη συνταγή για μία παρεμβατική διακυβέρνηση: για πολιτικές που θα δημιουργούν ευκαιρίες για όλους, όχι μόνο τους προνομιούχους· για κυρίαρχες αξίες, όπως η εργασία, η οικογένεια, η υπευθυνότητα, η κοινότητα· για πρακτικές, μη-γραφειοκρατικές πολιτικές λύσεις.[...] Ακριβώς όπως ο Franklin Roosevelt -με ιδέες που ταίριαζαν στην εποχή του- εκσυγχρόνισε το Δημοκρατικό κόμμα για την βιομηχανική εποχή, έτσι κι ο Bill Clinton και οι νέοι δημοκρατικοί εκσυγχρόνισαν το κόμμα τους για την εποχή μας. [...] Εντασσόμενοι στην ίδια ανανεωτική Δημοκρατική παράδοση, οι μεν οπαδοί του «new deal»⁵⁸ έβγαλαν την Αμερική από την ύφεση, οι δε νέοι Δημοκρατικοί οδήγησαν τη χώρα στην οικονομική ανάκαμψη της δεκαετίας του '90.⁵⁹

⁵⁸ New Deal, ("Νέα Συμφωνία") ονόμασε ο πρόεδρος Franklin Roosevelt το πρόγραμμά του για την έξοδο από τη Μεγάλη Κρίση του 1929-1932, που ρήμαξε τις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής. Το πρόγραμμα αυτό αναπτύχθηκε κυρίως σε δύο φάσεις, 1933 και 1935-36, και περιλάμβανε: έλεγχο των τραπεζών και του νομίσματος, εγγύηση των καταθέσεων, δημόσια έργα και απασχόληση των ανέργων, στήριξη αγροτικών τιμών, εργατικά δικαιώματα, λαϊκή στέγη, ασφάλιση υγείας και συντάξεις. Παρά την πεισματική αντίσταση της παραδοσιακής Δεξιάς (Old Right), που καταπολέμησε τα μέτρα μέχρι και στο Ανώτατο Δικαστήριο, με ελάχιστες εξαιρέσεις το πρόγραμμα στάθηκε, η ανεργία μειώθηκε θεαματικά και η οικονομία –παρά τη δεύτερη ύφεση του 1937– ανασυγκροτήθηκε γρήγορα. Οι ρυθμίσεις αυτές θεμελίωσαν το κοινωνικό κράτος στις ΗΠΑ και βρήκαν πολλούς μιμητές.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

ιδεολογικά ρευματα στη διαμορφωση της αμερικανικής στρατηγικής

3.1 Διεθνής παρεμβατισμός ή απομονωτισμός;

Η τάση προς τον απομονωτισμό, υπήρξε πάντοτε ως μία επικρατούσα τάση στη χάραξη της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής. Η τάση αυτή οφείλεται σε δύο λόγους: έναν πολιτιστικό και έναν γεωπολιτικό.

Ο πρώτος είναι η βαθιά πεποίθηση που έχει εδραιωθεί στο αμερικανικό υποσυνείδητο, της αμερικανικής μοναδικότητας. Η απομόνωση των ΗΠΑ κατά το 19ο αιώνα από τις πιέσεις της διεθνούς πολιτικής ενίσχυσε αυτή την αντίληψη. Η ερμηνεία αυτής της έννοιας αφορά το παραδειγματισμό των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής οι οποίες βασίζουν τη λειτουργία τους σε δημοκρατικές και ανθρωπιστικές αξίες. Έτσι σύμφωνα με αυτή την αντίληψη οι ΗΠΑ έχουν ως σκοπό να γνωστοποιήσουν και να οδηγήσουν την ανθρωπότητα σύμφωνα με τις αξίες της ελευθερίας και της δημοκρατίας αποτάσσοντας τις παλαιές πολιτικές πλεκτανών και δολοπλοκιών και τις ισορροπίες ισχύος της γηραιάς ηπείρου.

Όπως τονίζει ο Χ. Παπασωτηρίου (2003)

«Η έννοια της «αμερικανικής μοναδικότητας» εμπεριέχει και θεοκρατικά στοιχεία που ανάγονται στις επιρροές του πρώιμου αμερικανικού προτεστάντικού «φονταμενταλισμού» (17^{ος}-18^{ος} αιώνας με σημαντικότερο κέντρο τη πουριτανική αποικία Μασαχουσέτη), σύμφωνα με τα οποία οι ΗΠΑ αποτελούν το νέο «περιούσιο λαό» και τη νέα «φωτεινή πόλη επάνω στο λόφο» (δηλαδή τη νέα Ιερουσαλήμ), έκφραση που χρησιμοποιούσε ο πρόεδρος Ρόναλντ Ρέιγκαν.»⁶⁰

⁵⁹ Al From, «William Jefferson Clinton. New Democrat From Hope», 10 Νοεμ. 2005, 11th Presidential Conference, Διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο: http://www.dlc.org/ndol_ci.cfm?kaid=126&subid=189&contentid=253619

⁶⁰ Χαράλαμπος Παπασωτηρίου, *Αμερικανικό πολιτικό σύστημα και εξωτερική πολιτική: 1945-2002*, (Αθήνα: Εκδόσεις Ποιότητα, 2009), σελ. 35

Επίσης είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι οι ΗΠΑ έχουν επηρεαστεί από την ιδεολογική κυριαρχία του φιλελευθερισμού του John Locke, σε αντίθεση με τις ευρωπαϊκές πολιτικές παραδόσεις που βασιζόταν σε συστήματα ισορροπίας δυνάμεων. Έτσι αντίληψη της «αμερικανική μοναδικότητας» που είχε συνδυαστεί με την ιδεολογία του φιλελευθερισμού στις αρχές του 20^{ου} αιώνα οδήγησαν από τον πλήρη απομονωτισμό στον ακραίο παρεμβατισμό.

Ο δεύτερος λόγος είναι η πλεονεκτική γεωγραφική θέση της Αμερικής η οποία της προσφέρει ασφάλεια από τις εξωγενείς απειλές, όπως πολλοί υποστηρίζουν. Σύμφωνα με αυτή την αντίληψη οι μεγάλες υδάτινες εκτάσεις δημιουργούν πρόβλημα στην ανάπτυξη των χερσαίων δυνάμεων ενός αντίπαλου δρώντα, ειδικά όταν το έδαφος που δέχεται την επίθεση είναι πολύ καλά προστατευμένο και μπορεί να αναχαιτίσει και να οδηγήσει τελικά πίσω στη θάλασσα τις αντίπαλες δυνάμεις.

Βέβαια, -παρότι ξεπερασμένη πλέον αυτή η αντίληψη- κάθε μεγάλη δύναμη, θεωρητικά, στοχεύσει να εξουσιάσει, χωρίς να υπάρχει κάποιο όριο σε αυτήν την ενέργεια. Στην πράξη, εντούτοις, κανένα κράτος δεν μπορεί να ελπίζει στην παγκόσμια κυριαρχία, επειδή οι ωκεανοί θέτουν ένα αξεπέραστο εμπόδιο στη ελευθερία κινήσεων ακόμη και των ισχυρότερων στρατών πέρα από τη γήινη επιφάνεια. Άρα η μόνη ηγεμονία που μπορεί να ελπίζει μία μεγάλη δύναμη είναι η περιφερειακή λόγω του ότι περιορίζεται από το φυσικό εμπόδιο του νερού;⁶¹

Μετά τη λήξη του Β΄ παγκοσμίου πολέμου και ειδικά κατά τη διάρκεια του ανταγωνισμού του Ψυχρού πολέμου, αυτή η τάση και οι υποστηρικτές της περιθωριοποιήθηκαν. Η αμερικανική πολιτική ηγεσία αντιλαμβανόμενη τη σημαντικότητα της προάσπισης των εθνικών της συμφερόντων και ακολουθώντας το μονοπάτι του διεθνή παρεμβατισμού συνδύασε στην εξωτερική πολιτική της με επιτυχία, το κρατικό συμφέρον με την προάσπιση της ηθικής και των αξιών στα μάτια των αμερικανών πολιτών. Με αυτή τη πολιτική κατάφερε για μεγάλο εύρος χρόνου, και

⁶¹ Peter Gowan, « *a calculus of power*», 2002, New Left Review, Διαθέσιμο στο διαδικτυακό τόπο: http://www.newleftreview.org/A2399#_ednref21

για μία σειρά προέδρων, να εξασφαλίσει τη λαϊκή υποστήριξη νομιμοποιώντας με αυτό τον τρόπο το διεθνιστικό παρεμβατισμό που τη διέκρινε.⁶²

Όπως τονίζει ο Χ. Παπασωτηρίου (2003)

«Αν οι ΗΠΑ επέστρεφαν στον απομονωτισμό, όλα τα κέντρα ισχύος του ανατολικού ημισφαιρίου θα περιέρχονταν υπό τον έλεγχο της Σοβιετικής Ένωσης δημιουργώντας μία συγκέντρωση ισχύος ικανή να απειλήσει το δυτικό ημισφαίριο και τις ίδιες τις ΗΠΑ. Όταν η αδυσώπητη γεωπολιτική πραγματικότητα απειλεί τα ζωτικά συμφέροντα ενός κράτος, τα οποία εσωτερικά ιδεολογικά κωλύματα παραμερίζονται χάριν της εθνικής επιβίωσης. Ωστόσο οι ιδεολογικές παραδόσεις των ΗΠΑ περί τα διεθνή σήμαιναν ότι η νομοτελειακή εμπλοκή των ΗΠΑ στο ανατολικό ημισφαίριο ως αντίβαρο της Σοβιετικής Ένωσης έλαβε χώρα υπό όρους ιδεολογικής σταυροφορίας.»⁶³

Από την προηγηθείσα σύντομη παράθεση στοιχείων προκύπτει αβίαστα το συμπέρασμα πως οι ΗΠΑ, ενώ διακηρύσσουν την προσήλωσή τους στις αρχές του πολιτικού ιδεαλισμού (ιεραποστολική διπλωματία), στην πράξη ακολουθούν την σχολή του πολιτικού ρεαλισμού δηλαδή υιοθετούν εξωτερική πολιτική βασισμένη στο συμφέρον και όχι στο συναίσθημα, την ιδεολογία ή κάποια αόριστα πανανθρώπινα ιδανικά.

⁶² Κ. Αρβανιτόπουλος – Π. Ηφαιστος, *Ευρωατλαντικές Σχέσεις*, (Αθήνα: Εκδόσεις Ποιότητα, 2003), σ. 152

⁶³ Χαράλαμπος Παπασωτηρίου, *Αμερικανικό πολιτικό σύστημα και εξωτερική πολιτική: 1945-2002*, (Αθήνα: Εκδόσεις Ποιότητα, 2009), σελ. 37

Σύμφωνα με τον πρώην πρόεδρο των Ηνωμένων Πολιτειών George W. Bush:

«Η πολιτική των Ηνωμένων Πολιτειών είναι να επιδιώκει και να υποστηρίζει την ανάπτυξη δημοκρατικών κινημάτων και θεσμών σε κάθε έθνος και πολιτισμό, με απώτερο στόχο να εξαλείψει την τυραννία απ' τον κόσμο.»⁶⁴

Τέλος αξίζει να σημειωθεί πως η αμερικανική εξωτερική πολιτική παρουσιάζει σταθερότητα (συνέχεια) -κατά τη διάρκεια και μετά τη λήξη του Ψυχρού πολέμου- ως προς τους στόχους και τα μέσα επίτευξής τους, ανεξάρτητα από το αν η εξουσία ασκείται από το Ρεπουμπλικανικό ή το Δημοκρατικό Κόμμα.

⁶⁴ George W. Bush, Jr. 2nd inaugural address, 2005,
Διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο: <http://www.bartleby.com/124/pres67.html>

3.2 Φιλελεύθερος Ιδεαλισμός εναντίον πολιτικού ρεαλισμού.

Παραδοσιακά για τον έλεγχο της χάραξης της Αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής αντιμάχονται οι εξής δύο ιδεολογίες: ο φιλελεύθερος ιδεαλισμός και ο πολιτικός ιδεαλισμός. Σήμερα πλέον, είναι ίσως ειρωνικό ότι η εξωτερική πολιτική του πιο τεχνολογικά προηγμένου έθνους παγκοσμίως επηρεάζεται ακόμα – σε σημαντικό βαθμό- από θεωρίες που επινοήθηκαν σχεδόν έναν με δύο αιώνες πριν.

Η Αμερικανική διπλωματία μπορεί με βεβαιότητα να ειπωθεί ότι έχει επηρεαστεί από δύο διαφορετικές θεωρίες στη διεθνή πολιτική: Το ρεαλισμό και τον ιδεαλισμό.

Στην πρώτη του μορφή ο ιδεαλισμός θέτει τις βάσεις του στα τέλη του 18^{ου} αιώνα, λίγο μετά την Αμερικανική επανάσταση. Σύμφωνα με αυτή τη θεώρηση απορρίπτεται η παραδοσιακή πολιτική που στοχεύει στη διεκδίκηση ισχύος, στην ισορροπία δυνάμεων και τη χρήση βίας. Αντιπροτείνει την ανάγκη σεβασμού του δικαίου με στόχο την επίτευξη της ειρήνης.⁶⁵ Πέρα από την παραδοχή της ύπαρξης των κρατών ως παράγοντες του διεθνούς συστήματος προσθέτει και τους διεθνείς οργανισμούς, κυβερνητικούς ή μη. Υποστηρίζεται η οικονομική και πολιτική συνεργασία, η οποία αυξάνει την αλληλεξάρτηση δημιουργώντας δίκτυα και κατά συνέπεια τη σταθερότητα. Οι φιλελεύθεροι ιδεαλιστές πιστεύουν ότι ενόσω θα επεκτείνεται η δημοκρατία και ο καπιταλισμός θα εξαπλώνεται παράλληλα και η σταθερότητα στο διεθνές σύστημα.⁶⁶ Η οικονομική δύναμη είναι πια ο κινητήριο μοχλός των διεθνών σχέσεων που θα οδηγήσει στην κατοχύρωση της ειρήνης και της σταθερότητας.

Σύμφωνα με την παράδοση αυτή, οι ΗΠΑ υποστήριζαν την εξάπλωση της δημοκρατίας, του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της ειρηνικής επίλυσης διαφορών. Στα πλαίσια αυτής της θεώρησης δημιουργούνται οργανισμοί και οργανώσεις όπως: Η Κοινωνία των Εθνών, ο ΟΗΕ, ο Χάρτης των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων. Προσπίζοντας την φιλελεύθερη αντίληψη οδηγήθηκαν και σε πολιτικές

⁶⁵ Ηλίας Κουσκουβέλης, *Εισαγωγή στις διεθνείς σχέσεις*, (Αθήνα: Εκδόσεις Ποιότητα, 2005), σελ. 71

⁶⁶ Αθανάσιος Πλατιάς, *Το νέο διεθνές σύστημα. Ρεαλιστική προσέγγιση διεθνών σχέσεων*, (Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση, 1995) σελ 32

ενέργειες όπως: ο εκδημοκρατισμός της δυτικής Γερμανίας κατά τη μεταπολεμική αμερικανική κατοχή τους.

Κατά τη διάρκεια του ψυχρού πολέμου οι ιδεαλιστές επιχείρησαν να γενικεύσουν τα ανθρωπιστικά ιδανικά και τις ηθικές αρχές που οι Ηνωμένες Πολιτείες πρεσβεύουν. Υποστήριξαν τους διεθνείς οργανισμούς, το διεθνές δίκαιο, τον έλεγχο των όπλων, τα ανθρώπινα δικαιώματα, και κυρίως τη δημοκρατική κυβέρνηση. Οι ιδεαλιστές πίστευαν στη δυνατότητα μια ασφαλέστερης, ακμάζουσας και δίκαιης παγκόσμιας τάξης, ένα συμβατό σύστημα με τις αμερικανικές αξίες.

Μετά τη λήξη της μεταψυχροπολεμικής περιόδου, την πτώση της Σοβιετικής Ένωσης και την ανάδειξη των ΗΠΑ ως την μοναδική υπερδύναμη στο διεθνές περιβάλλον, οι οπαδοί της φιλελεύθερης αντίληψης θεώρησαν ότι αποτελεί μοναδική ευκαιρία για την Αμερική να εξαπλώσει τις αμερικανικές αξίες. Πίστευαν ότι οι Ηνωμένες πολιτείες θα πρέπει να ηγηθούν μιας παγκόσμιας πολιτικής μεταβολής με βάση την ελεύθερη αγορά και την ανοιχτή οικονομία καθώς και την εξάπλωση της «δυτικής δημοκρατίας» που βασίζεται στην προάσπιση των ανθρώπινων δικαιωμάτων και αξιών. Βασικό χαρακτηριστικό της θεωρίας του ιδεαλισμού είναι ότι εστιάζει δίνοντας έμφαση στις παγκόσμιες απειλές παρά στην εθνική ασφάλεια.

Στην αντίθετη πλευρά της παραπάνω πολιτικής ιδεολογίας βρίσκεται η αντίληψη του πολιτικού ρεαλισμού. Βάση ανάλυσης για την συγκεκριμένη ιδεολογία είναι η παραδοχή της ύπαρξης αναρχίας στο διεθνές σύστημα σε σύγκριση με την οργανωμένη τάξη που υπάρχει στην εσωτερική οργάνωση των κρατών. Σε ένα τέτοιο «άναρχο» διεθνές περιβάλλον επικρατεί ο ανταγωνισμός μεταξύ των κρατών σε πολιτικό, οικονομικό και στρατιωτικό επίπεδο. Ο ανταγωνισμός με τη σειρά του προκαλεί την προσπάθεια κάθε κράτους για την μεγιστοποίηση της ασφάλειάς του και κατά συνέπεια την εξασφάλιση της ανεξαρτησίας του. Δηλαδή την επίτευξη του υπέρτατου εθνικού συμφέροντος που δεν είναι άλλο από την επιβίωση του κράτους. Η ανεξαρτησία με τη σειρά της θα επιτευχθεί με την ανάπτυξη ισχυρής οικονομικής και στρατιωτικής ισχύος. Σύμφωνα με το ρεαλισμό ο κύριος δρών στο διεθνές σύστημα είναι το κράτος, υποβαθμίζοντας το ρόλο των κυβερνητικών ή μη οργανισμών, αφού οι προηγούμενοι σχετίζονται με τα κράτη που είναι οι κύριοι δρώντες στο διεθνές σύστημα και στη διεθνή πολιτική σκηνή.

Η αλήθεια είναι πως η ρεαλιστική οπτική παρότι λαμβάνει μεγάλο μέρος της αμερικανικής πρακτικής παρουσιάζεται με πιο «ιδεολογικούς» όρους, ειδικά όταν αφορά την χάραξη εξωτερικής πολιτικής. Όπως παραθέτει και στο βιβλίο του «Η τραγωδία της πολιτικής των μεγάλων δυνάμεων» ο John J. Mearsheimer:

«Είναι δύσκολο να φανταστεί κανείς έναν σύγχρονο πολιτικό ηγέτη να ζητά ανοιχτά από το λαό να πολεμήσει και να πεθάνει προκειμένου να βελτιωθεί η ισορροπία ισχύος ... Οι περισσότεροι άνθρωποι προτιμούν να θεωρούν τις διαμάχες μεταξύ του δικού τους κράτους και άλλων κρατών ως συγκρούσεις μεταξύ καλού και κακού, στις οποίες εκείνοι βρίσκονται στη μεριά των αγγέλων και οι αντίπαλοί τους συμμαχούν με τον διάβολο.»⁶⁷

Αυτό βέβαια δεν συνεπάγεται ότι οι κατά καιρούς Αμερικανικές ηγεσίες δεν βάσιζαν τις πολύ καλά μελετημένες κινήσεις σε επίπεδο εσωτερικής ή εξωτερικής πολιτικής στη ρεαλιστική ιδεολογία. Αντίθετα το μεγαλύτερο ποσοστό των επιλογών σε επίπεδο εξωτερικής πολιτικής βασιζόταν στη μεγιστοποίηση της επίτευξης των στόχων της εκάστοτε πολιτικής ηγεσίας, την προώθηση του καπιταλιστικού μοντέλου και κατ'επέκταση την αύξηση της αμερικανικής ισχύος. Ένα τέτοιο παράδειγμα αποτελεί η εισχώρηση των Ηνωμένων Πολιτειών στο Β΄ Παγκόσμιο πόλεμο με σκοπό να πολεμήσουν τον φασισμό που απειλούσε όλη την Ευρώπη, αλλά και κατά τη διάρκεια του ψυχρού πολέμου εναντίον της απειλής του κομμουνισμού. Φαινομενικά τα κίνητρα έχουν μόνο ιδεολογικές βάσεις, όπως την προάσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και την ελευθερία, στην πραγματικότητα όμως πρόκειται για ρεαλιστικούς λόγους που οδήγησαν τις Ηνωμένες Πολιτείες σε αυτές τις συγκρούσεις.

⁶⁷ John J. Mearsheimer, *Η τραγωδία της πολιτικής των μεγάλων δυνάμεων*, (Αθήνα: Εκδόσεις Ποιότητα – W.W. NORTON & COMPANY, 2007), σελ. 65

Στην ουσία η αμερικανική εξωτερική πολιτική χρησιμοποιεί τα ιδεώδη της φιλελεύθερης ιδεολογίας – προάσπιση ανθρωπίνων δικαιωμάτων, εξάπλωση δημοκρατικών καθεστώτων (δυτικού τύπου), οργάνωση των κοινωνιών σε κράτη που βασίζεται στην ελευθερία και στην ισότητα όλων των πολιτών- ως εργαλείο με σκοπό την επέκταση της επεμβατικής τους πολιτικής με σκοπό την επίτευξη των επεκτατικών συμφερόντων, σε κρατικό και ιδιωτικό επίπεδο.

Όπως σημειώνει ο κύριος Π. Ήφαιστος (2003):

«Οι πιο πάνω ιδέες παρά το γεγονός πως (...) τείνουν να χρησιμεύουν ως μανδύας ελάχιστα αλτρουιστικών επιλογών, είναι βαθιά ριζωμένες στην αμερικανική πολιτική σκέψη και προσδίδουν στην αμερικανική διπλωματική συμπεριφορά ιεραποστολικό χαρακτήρα. Είναι εμποδωμένες στην αμερικανική πολιτική παράδοση και επηρεάζουν την ανάπτυξη της χώρας αυτής μέχρι τις μέρες μας.»⁶⁸

Ο πόλεμος, λοιπόν, ενάντια στη τρομοκρατία, οι ανθρωπιστικές επιχειρήσεις, η προσπάθεια εξάπλωσης της δημοκρατίας και η ενσωμάτωση των κρατών στα αμερικανικά πρότυπα, αποτελούν το πρόσχημα, για την επέμβαση των Ηνωμένων Πολιτειών σε διεθνή ζητήματα και στο εσωτερικό των κρατών εξυπηρετώντας την παρεμβατική τους πολιτική και πετυχαίνοντας τους εκάστοτε θεσπιζόμενους στόχους.

⁶⁸ Κ. Αρβανιτόπουλος – Π. Ήφαιστος, *Ευρωατλαντικές Σχέσεις*, (Αθήνα: Εκδόσεις Ποιότητα, 2003), σ. 19

3.3 Συμφέρον ή ηθική;

Αυτές οι δύο φαινομενικά ασυμβίβαστες αντιλήψεις, ο ιδεαλισμός και ο ρεαλισμός έχουν ασκήσει έντονη επίδραση στην χάραξη πολιτικής των Ηνωμένων Πολιτειών. Καθ' όλη τη διάρκεια της αμερικανικής ιστορίας η αμερικανική εξωτερική πολιτική κινήθηκε μεταξύ απομονωτικών τάσεων και μίας μεταφυσικής αποστολής της Ουάσινγκτον να ηγηθεί του «ελεύθερου κόσμου». Ως αποτέλεσμα, οι επιλογές των αμερικανών κινήθηκαν μεταξύ δύο ακραίων πόλων, αυτού ενός Ουίλσονικού αλτρουιστικού ιδεαλισμού και μίας μονομερούς ρεαλπολιτικής.

Οι φιλελεύθεροι βλέπουν το κράτος ως παράγοντα μεταρρύθμισης και επιζητούν να έχει ένα διευρυμένο ρόλο, υποστηρίζοντας και στρατιωτικές ακόμα επεμβάσεις υπό την προϋπόθεση ότι γίνονται με σκοπό να υπηρετήσουν τα δημοκρατικά ιδανικά και να προωθήσουν τις αμερικανικές αξίες. Αντίθετα, οι συντηρητικότεροι ρεαλιστές είναι υπέρ του «λιγότερου κράτους» και υποστηρίζουν τις διεθνείς επεμβάσεις όταν αυτές αφορούν θέματα ασφάλειας και την προώθηση του αμερικανικού εθνικού συμφέροντος.⁶⁹

Θα μπορούσαμε να υποστηρίξουμε ότι η περισσότερη αμερικανική ρητορική της εξωτερικής πολιτικής είναι ιδεαλιστική, δεδομένου ότι ο ιδεαλισμός χρησιμοποιείται για να προωθήσει την εξωτερική πολιτική και της επιλογές της στους αμερικανούς πολίτες και στον ευρύτερο κόσμο. Ιστορικά, το δόγμα Truman απεικονίστηκε ως ένα σχέδιο που διαμόρφωνε ένα ασφαλέστερο δημοκρατικό κόσμο στον οποίο οι άνθρωποι θα ζούσαν χωρίς κομμουνιστική τυραννία, ο ρεαλιστικός σκοπός του όμως ήταν η προάσπιση των αμερικανικών συμφερόντων. Ο πόλεμος του Κόλπου το 1991, απεικονίστηκε ομοίως αν και αφορούσε οικονομικά συμφέροντα με βάση το πετρέλαιο. Σε ένα έθνος που η βάση της ίδρυσης του στηρίζεται στην προϋπόθεση ότι «όλα τα άτομα είναι ισότιμα», παραμένει προϋπόθεση για τον όποιο πολιτικό αγώνα αναλάβουν οι Ηνωμένες πολιτείες, επιδέξια τροποποιημένος με σκοπό να ταιριάζει στις πολιτικές επιλογές. Από αυτή την άποψη, ο ιδεαλισμός ο ίδιος μπορεί να θεωρηθεί εργαλείο της εξωτερικής πολιτικής.

⁶⁹ Κ. Αρβανιτόπουλος – Π. Ηφαιστος, *Ευρωατλαντικές Σχέσεις*, (Αθήνα: Εκδόσεις Ποιότητα, 2003), σ. 120

Ενώ το δόγμα Μονρόε⁷⁰ είναι ένα πρόωρο παράδειγμα του αμερικανικού ιδεαλισμού, η σύλληψη του δόγματος συνδέεται περισσότερο με τις αντιλήψεις του Πρόεδρου Woodrow Wilson. Η ρητορική του ήταν ηθικοπλαστική προσπαθώντας να κάνει τον κόσμο ασφαλή με τη δημοκρατία. Για τον πρόεδρο Wilson, ο Α Παγκόσμιος Πόλεμος ήταν ένας πόλεμος που λειτούργησε προς όφελος της Αμερικής. Το σκεπτικό και η ανάλυση του προέδρου δεν ταίριαζε με το εθνικό συμφέρον, αλλά ο πόλεμος ήταν προς το εθνικό συμφέρον της Αμερικής. Η ομιλία του προέδρου Wilson στο Κογκρέσο τον Ιανουαρίου του 1918 καλούσε για ένα τέλος στο παλαιό σύστημα ισορροπίας δυνάμεων της διεθνούς πολιτικής υπέρ ενός νέου συστήματος ομαδικής ασφαλείας που στηρίχτηκε στην ένωση του διεθνούς Οργανισμού των Εθνών. Ο πρόεδρος Wilson οδήγησε την Αμερική από τον απομονωτισμό, στο δρόμο που σε πολύ λίγο θα την καθιέρωνε ως παγκόσμια δύναμη. Με την ρητορική του ικανότητα αποκάλεσε τον πόλεμο, *σταυροφορία εναντίον του κακού*.

Ο ιδεαλισμός δίνει έμφαση στις παγκόσμιες απειλές παρά στην εθνική ασφάλεια. Κατά τη διάρκεια του ψυχρού πολέμου οι ιδεαλιστές επιχείρησαν να γενικεύσουν τα ανθρωπιστικά ιδανικά και οι ηθικές αρχές που οι Ηνωμένες Πολιτείες πρεσβεύουν. Μεταψυχροπολεμικά οι φιλελεύθεροι υποστηρικτές επέστρεψαν στις απόψεις περί διεθνή παρεμβατισμού. Οι θεωρητικοί υποστηρικτές του φιλελευθερισμού όπως ο F. Fukuyama, ο E. Morse, ο D. Mitrany και ο R. Keohane υποστήριξαν τους διεθνείς οργανισμούς, το διεθνές δίκαιο, τον έλεγχο των όπλων, τα ανθρώπινα δικαιώματα, και κυρίως τη δημοκρατική κυβέρνηση. Οι ιδεαλιστές πίστεψαν στη δυνατότητα μια ασφαλέστερης, ακμάζουσας και δίκαιης παγκόσμιας τάξης, ένα συμβατό σύστημα με

⁷⁰ Στις 2 Δεκεμβρίου του 1823 ο αμερικανός πρόεδρος Τζέιμς Μονρόε διακήρυξε απευθυνόμενος στο Κογκρέσο ότι οι ΗΠΑ δεν θα επιτρέψουν στις ευρωπαϊκές δυνάμεις να αναμιχθούν στις υποθέσεις του δυτικού ημισφαιρίου και συγκεκριμένα στη βόρεια και νότια Αμερική. Προειδοποίησε, επίσης, τους ευρωπαίους να μην προσπαθήσουν να εγκαταστήσουν μοναρχικά καθεστώτα στα νέα κράτη της αμερικανικής ηπείρου, τα οποία είχαν αποκτήσει την ανεξαρτησία τους κυρίως από την Ισπανία.

Η διακήρυξη αυτή του αμερικανού προέδρου έμεινε γνωστή στη διπλωματική ιστορία ως «Δόγμα Μονρόε» και αποτελεί έκτοτε έναν από τους πυλώνες της εξωτερικής πολιτικής των ΗΠΑ. Ήταν η πρώτη μεγάλη προειδοποίηση προς τη διεθνή κοινότητα ότι οι ΗΠΑ δεν πρόκειται να αποτελέσουν δευτερεύον τμήμα των ευρωπαϊκών δυνάμεων, αλλά θα ασκήσουν τη δική τους αυτόνομη εξωτερική πολιτική που θα εξυπηρετεί τα εθνικά τους συμφέροντα.

τις αμερικανικές αξίες. Αυτό φυσικά δεν συνεπάγεται ότι αυτή η ιδεολογία είναι ενάντια στην επίτευξη των κρατικών συμφερόντων. Η προώθηση των συμφερόντων της χώρας, σύμφωνα με τους φιλελεύθερους ιδεαλιστές, συντελείται μέσω διεθνών οργανισμών, όπως του ΟΗΕ, του ΝΑΤΟ και γενικότερα μηχανισμών συλλογικής ασφάλειας.⁷¹

Η έννοια της ομαδικής ασφαλείας και της ισότητας των εθνών ήταν ξένη σε πολλά έθνη, ειδικά στη γηραιά ήπειρο. Κατά συνέπεια οι ευρωπαϊκοί ηγέτες και τα αμερικανικά μέλη του Κογκρέσο απέρριψαν τον ιδεαλισμό, υπέρ του πολιτικού ρεαλισμού. Το Κογκρέσο θεώρησε ότι το εθνικό συμφέρον ήταν σημαντικότερο από την ηθοπλαστική έννοια μιας ένωσης των εθνών οδηγώντας σε μια εξωτερική πολιτική βασισμένη στους λογικούς υπολογισμούς της ισχύς και του εθνικού συμφέροντος.

Ο ρεαλισμός έγινε δημοφιλέστερος όταν φάνηκαν να επιβεβαιώνουν τα διεθνή γεγονότα τις απαισιόδοξες υποθέσεις του. Έτσι λοιπόν, σε απειλητικές περιόδους η Αμερική έπρεπε να ακολουθήσει το εθνικό συμφέρον με πολιτικές βασισμένες στον υπολογισμό ισχύος. Η αμερικανική ενασχόληση με τις γεωπολιτικές σφαίρες επιρροής και τις στρατιωτικές ισορροπίες, και η εξίσωση της εθνικής ισχύος με τη στρατιωτική, βασίζονται στις υποθέσεις της ρεαλιστικής ιδεολογίας. Ο Morgenthau ήταν οπαδός του ρεαλισμού και ο Χάμιλτον εξίσου. Η αντίληψη ότι η Αμερική θα πράξει ρεαλιστικά επιδιώκοντας δύναμη και διατήρηση της διεθνούς τάξης μέσω της στρατιωτικής δύναμης και της αντίστοιχης στρατηγικής προσέλκυσε μια μεγάλη ακολουθία υποστηρικτών. Πολλοί οι θεωρητικοί εκφραστές και υποστηρικτές του ρεαλισμού όπως ο E. Carr, K. Waltz, H. Kissinger, ο J. Mearsheimer και ο S. Krasner, εντούτοις ακόμη και κατά τη διάρκεια του ψυχρού πολέμου, η έννοια του ιδεαλισμού επέζησε ως βιώσιμη έννοια. Για πολλά έτη, ο Ουίλσονιακός ιδεαλισμός είχε επιτρέψει στους αμερικανούς ηγέτες να επιτυγχάνουν παγκοσμίως του σκοπούς τους με σχεδόν ιεραποστολικό σθένος.

Ο ρεαλισμός και ο ιδεαλισμός συνεχίζουν παραδοσιακά να επηρεάζουν την αμερικανική διπλωματία καθορίζοντας τους στόχους του έθνους. Ενώ μια εκ των δύο ιδεολογιών μπορεί να υπερισχύσει κατά περιόδους, δεδομένου ότι ο ιδεαλισμός

⁷¹ Tony Smith, *America's mission: The United States and the world wide struggle for democracy in the 20 th century* (Princeton: Princeton University Press, 1994), σ. 182

επηρέασε μετά το 1915 και ο ρεαλισμός μετά το 1945, καμία εκ των δύο αντιλήψεων δεν έχει πάψει να υπάρχει. Κατά συνέπεια η αμερικανική εξωτερική πολιτική περικλείει και το «συνετό» ρεαλισμό και τον «ηθικό» ιδεαλισμό. Και οι δύο αντιλήψεις αντιστοιχούν σε δύο βασικές ανάγκες της αμερικανικής επικράτειας: να προστατευτεί το έθνος από τις εξωτερικές απειλές σε έναν εχθρικό κόσμο και να αντιπροσωπευτούν και προαχθούν τα αμερικανικά ιδανικά και ήθη. Αυτή η δυαδικότητα αποτελεί τη ικανότητα της Ουάσιγκτον να επιδιώκει φαινομενικά αντιφατικούς στόχους εξωτερικής πολιτικής.

Το σύγχρονο κλίμα συνεχίζει να απεικονίζει και τις δύο αυτές αντιλήψεις διατηρώντας ουσιαστικές συνέχειες με το παρελθόν. Και οι δυο αυτές σχολές σκέψης συγκλίνουν προς μια πολιτική διεθνιστικού παρεμβατισμού, η καθεμιά για τους δικούς της λόγους. Οι «νεοφιλελεύθεροι» ρέπουν προς το διεθνιστικό παρεμβατισμό υποστηρίζοντας την εξάπλωση της δημοκρατίας και της ελεύθερης οικονομίας, καθώς και την εδραίωση της διεθνούς έννομης τάξης. Έτσι ευνοούν πολιτικές προς την κατεύθυνση της μετάβασης των πρώην κομμουνιστικών αλλά και άλλων χωρών στη δημοκρατία και την οικονομία της ελεύθερης αγοράς, καθώς και την τιμωρία ατόμων, ομάδων και κρατών που απειλούν τη «διεθνή έννομη τάξη».⁷²

Οι ρεαλιστές τάσσονται υπέρ της διεύρυνσης της ανάμειξης των ΗΠΑ στα διεθνή δρώμενα, αλλά για διαφορετικούς λόγους. Οι πιο μετριοπαθείς απόψεις του ρεαλισμού υποστηρίζουν ένα διεθνιστικό παρεμβατισμό όπου οι Ηνωμένες Πολιτείες θα παρεμβαίνουν και θα εμπλέκονται στις διεθνείς καταστάσεις μόνο σε περίπτωση που θίγονται τα ζωτικά τους συμφέροντα. Υποστηρίζοντας με αυτό τον τρόπο μια πιο μετριοπαθή, ευέλικτη και επιλεκτική στάση παρεμβατισμού, καθιστώντας την στάση αυτή διακριτική αλλά ταυτοχρόνως δυναμική. Οι υποστηρικτές της βαθιάς ρεαλιστικής αντίληψης υποστηρίζουν ότι ο διεθνιστικός παρεμβατισμός πρέπει να είναι δυναμικός και αποτελεσματικός σε τέτοιο βαθμό που να εδραιωθεί η αμερικανική αυτοκρατορία, η οποία περιλαμβάνει τον έλεγχο της Ευρασίας μέσω της εξάπλωσης της αμερικανικής ηγεμονίας στην ανατολική Ευρώπη και στα Βαλκάνια, την ενεργό παρουσία της στην κεντρική Ασία και την εδραίωση της παρουσίας της στη Μέση Ανατολή και στον Περσικό Κόλπο. Γενικά, η σχολή αυτή υποστηρίζει ότι οι ΗΠΑ μπορούν να επιλέξουν

⁷² Κ. Αρβανιτόπουλος – Π. Ηφαιστος, *Ευρωατλαντικές Σχέσεις*, (Αθήνα: Εκδόσεις Ποιότητα, 2003), σ. 78

και να επιβάλουν οποιαδήποτε στρατηγική επιθυμούν ως η ισχυρότερη χώρα με τους περισσότερους πόρους.

Ο συγκερασμός των δύο σχολών σκέψης διαφαίνεται με ευκρίνεια στην περίπτωση της Ευρασίας, όπου οι παραδοσιακοί γεωπολιτικοί στόχοι των ΗΠΑ εξαγνίζονται από το νομιμοποιητικό μανδύα της προώθησης των ιδανικών της δημοκρατίας και της ελεύθερης αγοράς. Η διεύρυνση του NATO με τέτοιο τρόπο που να οδηγεί στην περικύκλωση της Ρωσίας, η ανάγκη σταθεροποίησης νέων δημοκρατικών καθεστώτων της Ανατολικής Ευρώπης, η έντονη αμερικανική παρουσία στα Βαλκάνια, ουσιαστικά στοχεύουν στον παρεμβατισμό και στην εξυπηρέτηση των γεωπολιτικών σκοπών της Αμερικής αναχαιτίζοντας τους αντιπάλους με αυξανόμενη ισχύ στη περιοχή αλλά και διασφαλίζοντας ζωτικούς διαμετακομιστικούς οδούς ενέργειας και πρώτων υλών, ενώ ταυτόχρονα τέτοιες ενέργειες νομιμοποιούνται με τις προσπάθειες για την εδραίωση της ειρήνης και την προώθηση της δημοκρατίας. Ακριβώς έχοντας ίδιες βλέψεις και σκοπούς προσπαθούν οι ΗΠΑ να εδραιώσουν τη κυριαρχία τους στη Κεντρική Ασία, την περιοχή του Καυκάσου και την ευρύτερη Μέση Ανατολή.

Ειδικά με την τρομοκρατική επίθεση της 11ης Σεπτεμβρίου ο μανδύας της προάσπισης του καλού ενισχύθηκε ακόμα περισσότερο. Πιο συγκεκριμένα με την ομιλία του στην Αμερικανική Σχολή Ευελπίδων (West Point) την 1η Ιουνίου 2002⁷³, ο Αμερικανός πρόεδρος Μπους έθεσε τις βάσεις της νέας ρεπουμπλικανικής κοσμοθεωρίας. Πρόκειται για κείμενο που συνδυάζει τον ρεαλισμό και τον ιδεαλισμό ταυτίζοντας την ασφάλεια των ΗΠΑ με την επικράτηση του «καλού» στον κόσμο. Σύμφωνα με τις εξαγγελίες του προέδρου, οι Αμερικανοί δεν θα αισθάνονται πλέον ασφαλείς μέσα στη χώρα τους, αν δεν επιδοθούν στην εξάλειψη της τρομοκρατίας και των καθεστώτων που την ενισχύουν, ή θα μπορούσαν να την ενισχύουν. Το νέο αμερικανικό αμυντικό δόγμα του προληπτικού πολέμου επεκτείνεται και σε πολιτική πρόληψη μελλοντικών αντιπάλων ή και ανταγωνιστών. Έτσι, οι Αμερικανοί φροντίζουν να εξασφαλίσουν τη μακροήμερευση της «αυτοκρατορίας του καλού» ώστε να υπάρξει επιτέλους στον κόσμο δικαιοσύνη και ελευθερία.

⁷³ Ομιλία του George W. Bush στην Αμερικανική Σχολή Ευελπίδων (West Point) την 1η Ιουνίου 2002, Διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο: <http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2002/06/20020601-3.html>

Η επίθεση των ΗΠΑ κατά του Ιράκ είναι αποτέλεσμα του μονομερή αμερικανικού παρεμβατισμού όπως διαμορφώθηκε μετά την άνοδο του Μπους στην εξουσία και ως απάντηση στις ασύμμετρες απειλές. Στην ουσία πρόκειται για την προσπάθεια κατοχύρωσης του προβαδίσματος ελέγχου των παραγωγικών πηγών, της ενέργειας, του διαστήματος, και των ωκεανών. Αυτή η λογική, ως κύριους αποδέκτες έχει όλα τα πιθανά κέντρα ισχύος οικονομικής και πολιτικής στον κόσμο που μακροπρόθεσμα ή μεσοπρόθεσμα θα μπορούσαν να αμφισβητήσουν την αμερικανική ηγεμονία, όπως είναι η Ε.Ε., η Ρωσία, η Κίνα. Ο πιο επικίνδυνος αντίπαλος είναι μια συνεκτική και χειραφετημένη Ευρώπη. Φυσικά, όλος αυτός ο μονομερής παρεμβατισμός εξ ορισμού προσπαθεί να περιορίσει τις δυνατότητες της Ευρώπης και να χειραφετηθεί και να διαδραματίσει ρόλο στη διεθνή σκηνή.

Ο φιλελευθερισμός απαιτεί την ελεύθερη λήψη αποφάσεων από ισότιμους πολίτες ή κοινωνία κυρίαρχων κρατών. Οι αποφάσεις αυτές δεν μπορεί παρά να είναι προϊόντα διαπραγματεύσεων και ανταλλαγής ιδεών. Οι μονομερείς αποφάσεις στη διεθνή πολιτική που επιβάλλονται από την ισχύ της υπερδύναμης και εις βάρος των διεθνών οργανισμών, αργά ή γρήγορα θα επηρεάσουν και το εσωτερικό φιλελεύθερο καθεστώς της ίδιας της Αμερικής. Οι Αμερικανοί απέδειξαν με την επέμβαση και το πόλεμο στο Ιράκ, ότι παρότι σε εθνικό επίπεδο εστιάζουν στο κράτος του νόμου, σε διεθνές επίπεδο, το καταπατούν προσαρμόζοντάς το στις ηγεμονικές τους σκοπιμότητες.

Η παρεμβατική πολιτική των Ηνωμένων Πολιτειών στο εσωτερικό των κρατών έχει οδηγήσει στην χρήση του διεθνούς δικαίου ως εργαλείο στα χέρια του ισχυρού. Οι λαοί που αποτελούν θύματα της επεμβατικής πολιτικής των ΗΠΑ στα πλαίσια της «καταπολέμησης της τρομοκρατίας» και «την αποκατάσταση ενός κράτους δικαίου», υποφέρουν κάτω από την επικυριαρχία της ιμπεριαλιστικής πολιτικής των ΗΠΑ και των συμμάχων τους. Αυτή η πολιτική με τη σειρά της γεννά νέες ακραίες καταστάσεις που περιορίζουν την ειρήνη, ενώ με τη σειρά τους αποτελούν νέες δικαιολογίες για την ενίσχυση της παρεμβατικής αμερικανικής πολιτικής. Αυτός είναι ένας φαύλος κύκλος που καταργεί την ελευθερία των λαών και οδηγεί στην οικονομική και κοινωνική εξαθλίωση, την πείνα την ανέχεια την κοινωνική περιθωριοποίηση και τη βαρβαρότητα.

Τα γεγονότα αποδεικνύουν και στους πλέον δύσπιστους ότι η ανθρωπότητα έχει εισέλθει σε μια νέα περίοδο της ιστορίας της, με κύριο στοιχείο την επιβολή της παγκόσμιας κυριαρχίας των ΗΠΑ με μέσον τον πόλεμο: με την καταπάτηση του Διεθνούς Δικαίου, με τους προληπτικούς πολέμους εναντίον υποτιθέμενων εχθρών, με την ενδεχόμενη χρήση ακόμα και του πυρηνικού όπλου. Το «νόμιμο» και το «θεμιτό» βρίσκονται πλέον σε πλήρη ανταγωνισμό αποτελώντας ίσως τη μεγαλύτερη πρόκληση του σύγχρονου διεθνούς συστήματος και κατά συνέπεια της αμερικανικής παγκόσμιας πρωτοκαθεδρίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

ΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΗ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

4.1 Η εξέλιξη της στρατηγικής της ανάσχεσης 1947 - 1960

Νέες οικονομικές και στρατιωτικές δομές

Αντίθετα με τη δυσμενή κατάσταση που αντιμετώπιζαν οι άλλες μεγάλες δυνάμεις, κατά την πρώτη μεταπολεμική περίοδο, οι ΗΠΑ είχαν αυξημένη στρατιωτική δύναμη –σε σύγκριση με πριν- συνδυαζόμενη με την αυξανόμενη βιομηχανική ικανότητα, το μονοπώλιο σε πυρηνικό οπλισμό, και την παγκόσμια ανάπτυξη στρατιωτικών μετώπων. Επιπροσθέτως, η Αμερικανική οικονομία είχε ενδυναμωθεί σημαντικότερα λόγω του πολέμου σε μία απόλυτη βάση αλλά και συγκρινόμενη με τους ανταγωνιστές της. Μία παγκόσμια και ενιαία εξωτερική πολιτική ήταν πιο αναγκαία από τον σχεδιασμό υψηλής στρατηγικής. Έτσι λοιπόν, οι Αμερικανοί αξιωματούχοι εστίασαν σε δύο πεδία. Αρχικά, δημιούργησαν ένα διεθνή οικονομικό σύστημα, για να υποστηρίξουν το ελεύθερο εμπόριο ανάμεσα στα καπιταλιστικά κράτη. Κατά δεύτερον, ανασχημάτισαν τις στρατιωτικές δομές της χώρας και δημιούργησαν ένα πολύπλοκο δίκτυο συμμάχων. Ουσιαστικά οι δύο αυτές ενέργειες αποτέλεσαν ένα αποτελεσματικό σχέδιο δράσης της αμερικανικής ηγεσίας που διατηρήθηκε καθ'όλη τη διάρκεια του Ψυχρού πολέμου αλλά και μετά.

Σε όλη τη διάρκεια της ιστορίας των κρατών ο πόλεμος ή η απειλή του πολέμου μεταξύ τους, υπήρξε το βασικό στοιχείο διαμόρφωσης του διεθνούς συστήματος. Η «μακρά ειρήνη» από το τέλος του Β΄ Παγκοσμίου πολέμου μέχρι και το 1980, που οδήγησε στη διάλυση του συμφώνου της Βαρσοβίας⁷⁴ το 1991, οφειλόταν σε μία ιδιότυπη ισορροπία ισχύος μεταξύ των δύο υπερδυνάμεων, των Ηνωμένων Πολιτειών και της Σοβιετικής Ένωσης. Οι αμερικανικές στρατηγικές κατά τον ψυχρό πόλεμο και κυρίως κατά τις δεκαετίες του '50 και του '60, βασίστηκαν στις γεωπολιτικές

⁷⁴ Το Σύμφωνο της Βαρσοβίας (επίσημα Συνθήκη της Φιλίας, Συνεργασίας και Αμοιβαίας Βοήθειας), ήταν μια στρατιωτική συμμαχία των σοσιαλιστικών κρατών στην Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη. Υπογράφηκε και ιδρύθηκε στις 14 Μαΐου 1955 στη Βαρσοβία της Πολωνίας. Οι χώρες που συμμετείχαν ήταν: Αλβανία, Ανατολική Γερμανία, Βουλγαρία, Ουγγαρία, Πολωνία, Ρουμανία, Σοβιετική Ένωση και Τσεχοσλοβακία. Το Σύμφωνο της Βαρσοβίας ήρθε ως στρατηγική και πολιτική απάντηση της στη δημιουργία «δυτικού» Οργανισμού Βορειοανατολικού Συμφώνου (NATO) το 1949, αλλά κυρίως ως απάντηση της ένταξης της δυτικής Γερμανίας στους κόλπους του (1955).

αναλύσεις των Sir Halford Mackinder και Nicholas Spykman, οι οποίοι τόνισαν τη κεντρική σημασία του ελέγχου της Ευρασίας για τον έλεγχο ολόκληρου του κόσμου.⁷⁵ Η εν λόγω διαπίστωση ενσωματώθηκε και στις αναλύσεις του αμερικανού ιστορικού και διπλωμάτη, George Kennan, ο οποίος στα τέλη της δεκαετίας του '40 ανέπτυξε το δόγμα της ανάσχεσης της Σοβιετικής Ένωσης που αποτέλεσε τη βάση του δόγματος Truman⁷⁶ και της αμερικανικής στρατηγικής των ετών που ακολούθησαν.

Ο George Kennan⁷⁷ υπήρξε ο εμπνευστής του περίφημου δόγματος της «ανάσχεσης» της σοβιετικής ισχύος, δόγματος πάνω στο οποίο στηρίχτηκε ο Ψυχρός Πόλεμος. Οι βασικοί άξονες αυτού του δόγματος περιγράφηκαν από τον Kennan σε δύο κείμενα.

Το πρώτο είναι το «Μακροσκελές Τηλεγράφημα» που απέστειλε από τη Μόσχα (όπου ήταν ο δεύτερος τη τάξει Αμερικανός διπλωμάτης) τον Φεβρουάριο του 1946 στην Ουάσινγκτον, και στο οποίο εξηγούσε ότι «η σοβιετική εξουσία δεν επηρεάζεται από τη λογική του διαλόγου, αλλά είναι ιδιαίτερα ευαίσθητη στη λογική της βίας». Το δεύτερο κείμενό του «Οι Πηγές της Σοβιετικής Συμπεριφοράς», δημοσιεύτηκε τον Ιούλιο του 1947 στο περιοδικό Foreign Affairs. «Η σοβιετική πίεση στους ελεύθερους θεσμούς του δυτικού κόσμου είναι κάτι που μπορεί να ανασχεθεί με την επιδέξια και αποφασιστική εφαρμογή μιας αντίπαλης δύναμης»⁷⁸, σημειώνει. «Η δύναμη αυτή πρέπει όμως να έχει τη μορφή της διπλωματίας και της υπόγειας δράσης, όχι του πολέμου.»⁷⁹

⁷⁵ Geoffrey Parker, *Γεωπολιτική. Παρελθόν Παρόν και Μέλλον*, (Αθήνα: Εκδόσεις ΡΟΕΣ, 2002), σ. 66-70

⁷⁶ Το Δόγμα Truman υπήρξε ουσιαστικά η εναρκτήρια δήλωση του Ψυχρού Πολέμου κι είχε ως αποτέλεσμα τη μεταβολή της εξωτερικής πολιτικής των ΗΠΑ σ' αυτό που ο διπλωμάτης George Kennan αποκάλεσε «Θεωρία της Ανάσχεσης». Ο αμερικανός πρόεδρος έκανε τη διακήρυξή του αυτή στις 12 Μαρτίου του 1947, διακηρύσσοντας ότι οι ΗΠΑ θα υποστηρίξουν «τους ελεύθερους ανθρώπους που αντιστέκονται στην προσπάθεια υποταγής τους σε ένοπλες μειοψηφίες ή εξωτερικές πιέσεις». Ο αμερικανός πρόεδρος, Harry Truman, εννοούσε φυσικά ότι η εξαγγελία του ήταν η απάντηση στην αυξανόμενη κομμουνιστικοποίηση της Ευρώπης.

⁷⁷ Ο George Kennan δημοσίευσε στο περιοδικό Foreign Affairs χρησιμοποιώντας το ψευδώνυμο «X», το περίφημο άρθρο του για τις «πηγές της σοβιετικής συμπεριφοράς» και την ανάγκη ανάσχεσης (containment) της Σοβιετικής Ένωσης. Πρόκειται για το διασημότερο άρθρο του 20ου αιώνα σχετικά με την εξωτερική πολιτική των ΗΠΑ. Σωστά ο Kennan έχει θεωρηθεί έκτοτε ο πατέρας της αμερικανικής στρατηγικής του Ψυχρού Πολέμου.

⁷⁸ George Kennan, “The sources of Soviet conduct”, Διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο: <http://www.historyguide.org/europe/kennan.html>

⁷⁹ George Kennan, “The sources...”, ο.π.

Ο Kennan πίστευε ότι το Σοβιετικό σύστημα υπέφερε από δομικές αδυναμίες και, όπως έλεγε, αποτελείτο από «έναν κουρασμένο και αποθαρρυσμένο πληθυσμό που εργαζόταν υπό σκιά φόβου και εξαναγκασμού».⁸⁰

Ο Kennan συμεριζόταν την κοινή αντίληψη των αμερικανικών εθνικών συμφερόντων ως: (α) αποσόβηση μίας επίθεσης ενάντια στις ΗΠΑ από ισχυρότερη εχθρική δύναμη (β) διαμόρφωση ενός διεθνούς περιβάλλοντος φιλικού για τις αμερικανικές φιλελεύθερες αξίες και (γ) τη διαμόρφωση ενός διεθνούς περιβάλλοντος που να προωθεί την άνθηση της αμερικανικής οικονομίας σε συνεργασία με τη διεθνή ελεύθερη οικονομία.⁸¹ Για τον Kennan τα αμερικανικά εθνικά συμφέροντα θα εξασφαλιζόνταν αν οι Ηνωμένες πολιτείες επικεντρώνονταν σε στόχους υψηλής γεωπολιτικής προτεραιότητας. Έτσι ο Kennan αποσκοπούσε στη μακροπρόθεσμη αποδυνάμωση και ανάσχεση των Σοβιετικών επεκτατικών τάσεων. Για να επιτύχει όμως η ανάσχεση, έπρεπε να αναπτύξει δύο πολιτικούς πυλώνες. Ο πρώτος ήταν η επανοικοδόμηση μίας δυνατής ενωμένης Γερμανίας και μίας ισχυρής Ιαπωνίας, που θα παρενοχλούσαν την Σοβιετική Ένωση από τα δύο άκρα της Ευρασίας, μέχρι να λυγίσει – η λεγόμενη ιδέα των ενισχυμένων άκρων με τον αντίπαλο στη μέση. Ο δεύτερος ήταν η σύσταση να επιβάλουν οι ΗΠΑ στο Κρεμλίνο «έναν μεγαλύτερο βαθμό μετριοπάθειας (...) και με αυτό τον τρόπο (...) να προωθήσουν τάσεις, οι οποίες θα κατέληγαν είτε στη διάσπαση είτε στη σταδιακή κατάρρευση της Σοβιετικής Εξουσίας.»⁸²

Το NATO αποτέλεσε ένα μέρος του πλέγματος των στρατιωτικών, οικονομικών και πολιτικών συμμαχιών των Ηνωμένων Πολιτειών, που λειτουργούσαν εξισορροπητικά στο πλεονέκτημα που διατηρούσε η Σοβιετική Ένωση στην Ευρώπη. Οι ενέργειες των ΗΠΑ, φυσικά δεν σταματούν εκεί. Οι σχέσεις των δύο αντιπάλων με την πάροδο των ετών σταθεροποιήθηκαν στα πλαίσια ενός κόσμου αμοιβαίου πυρηνικού τρόμου. Όπως έγραψε ο Kenneth Waltz η ειρήνη του Ψυχρού πολέμου στηριζόταν σε δύο πυλώνες: τον διπολισμό και τα πυρηνικά όπλα.⁸³

⁸⁰ Βασίλης Κ. Φούσκας, *Αυτοκρατορία και πόλεμος. Η κρίση της Αμερικανικής υψηλής στρατηγικής και η ανάδυση της πολυπολικότητας*. (Αθήνα: Εκδόσεις Ποιότητα 2009), σ. 85

⁸¹ Χαράλαμπος Παπασωτηρίου, *Αμερικανικό πολιτικό σύστημα και εξωτερική πολιτική: 1945-2002*, (Αθήνα: Εκδόσεις Ποιότητα, 2009), σ. 114

⁸² Βασίλης Κ. Φούσκας, «*Αυτοκρατορία και ...*» ό.π. , σ. 86

⁸³ Kenneth N. Waltz, «*The emerging structure of International politics*», (International Security, Vol. 18, No 2, 1993) σ. 44

Παρότι για την επιτυχία της στρατηγικής της ανάσχεσης η στρατιωτική ισχύς - σύμφωνα πάντα με το Kennan - ήταν ιδιαίτερα σημαντική, τα μέσα για την υλοποίησή της ήταν κατεξοχήν μη στρατιωτικά.

Διαμορφώνοντας το οικονομικό σύστημα του Bretton Woods, το Σχέδιο Μάρσαλ, τη δημιουργία της ΕΟΚ, την οικονομική άνθηση της δυτικής Ευρώπης, ισχυρές πολιτικές και στρατιωτικές Ευρωατλαντικές σχέσεις και την είσοδο της Ιαπωνίας σε αυτή την ανοιχτή οικονομία, υπό την ήπια αμερικανική ηγεμονία, οι ΗΠΑ στόχευαν στην οικονομική και πολιτική ευμάρεια των κρατών της Δυτικής Ευρώπης με σκοπό να μην μπορούν να καταστούν επιρρεπείς στην επεκτατική πολιτική του κομμουνιστικού καθεστώτος.

I. Το σύστημα του Bretton Woods

Πρόκειται για τη σπουδαιότερη διεθνή οικονομική και νομισματική συμφωνία του 20ού αιώνα. Διακηρυγμένοι στόχοι της ήταν η καθιέρωση αποτελεσματικών μηχανισμών για τη νομισματική ισορροπία, τις παγκόσμιες εμπορικές συναλλαγές, την ανασυγκρότηση και ανάπτυξη των μεταπολεμικών οικονομιών. Για την υλοποίηση αυτών των υψηλών στόχων ιδρύθηκαν το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (ΔΝΤ) και η Διεθνής Τράπεζα Ανασυγκροτήσεως και Αναπτύξεως (η γνωστή ως Παγκόσμια Τράπεζα).⁸⁴

Κατά τη διάρκεια του Β΄ παγκοσμίου πολέμου, η ανθρωπότητα έζησε μια χρονική περίοδο τεράστιας νομισματικής αστάθειας με υπερπληθωριστικές τάσεις με λογικό επακόλουθο τις πολύ μεγάλες αλλά ταυτόχρονα και συχνές μεταβολές στις συναλλαγματικές ισοτιμίες.⁸⁵ Το Σύστημα σταθερών ισοτιμιών του Bretton Woods ίσχυσε από την ομώνυμη σύνοδο του 1944 έως και το 1971, όταν ο Πρόεδρος των Ηνωμένων Πολιτειών Richard Nixon εγκατέλειψε την μετατρεψιμότητα του αμερικανικού δολαρίου σε χρυσό.

Ήταν ευρέως διαδεδομένη η πεποίθηση ότι μία «φιλελεύθερη διεθνή οικονομική τάξη», βασισμένη στις ελεύθερες αγορές και στην οικονομική συνεργασία και την προσπάθεια ανάρρωσης των Ευρωπαϊκών βιομηχανικών κρατών θα απέτρεπε την επανεμφάνιση ή την γέννηση ακραίων πολιτικών κινήματων όπως αυτό του Ναζισμού στη Γερμανία. Ένας ακόμη σημαντικός βέβαια λόγος της ύπαρξης ενός ανοιχτού οικονομικού συστήματος είναι, ότι θα έκανε λιγότερο ελκυστικό το κομμουνιστικό μοντέλο σε μία καπιταλιστική κοινωνία που ευδοκιμεί. Ακόμα και πριν την έναρξη του Ψυχρού πολέμου, η Αμερικανική ηγεσία είχε συμφωνήσει ότι η οικονομική ευημερία της χώρας και η παγκόσμια σταθερότητα εξαρτούνται από την ελεύθερη οικονομία που ενθαρρύνει το εμπόριο και τις επενδύσεις εκτός των κρατικών συνόρων.

Υπήρχαν πολλές προβλέψεις πως η ειρήνη που θα ακολουθούσε την λήξη του Β΄ παγκοσμίου πολέμου, θα έφερνε και πάλι καταστάσεις ύφεσης και ανεργίας, καθώς η

⁸⁴ Steven W. Hook and John Spanier, *American Foreign Policy since World War II*, (Washington: CQ Press, 2004), σελ. 52

⁸⁵ Martin Griffiths & Terry O' Callaghan, *International Relations. The Key Concepts*, (London and New York: Routledge,) 2006, σ. 24

πολεμική παραγωγή θα σταματούσε και οι στρατιώτες θα ξαναέμπαιναν στην αγορά εργασίας. Η μνήμη της Μεγάλης Ύφεσης δεν στο χείωνε μόνο στα μυαλά των βιομηχάνων και των κρατικών υπαλλήλων αλλά και των εργατών. Το τέλος του πολέμου και η αβεβαιότητα για το μέλλον της ειρήνης προκαλούσε ανησυχίες.

Στη διάρκεια του πολέμου οι ΗΠΑ επεξεργάστηκαν το σχέδιο μιας μεταπολεμικής οικονομίας στην οποία η παραγωγή των ΗΠΑ θα είχε πρόσβαση σε νέες αγορές που ήταν κλειστές για αυτήν πρωτίτερα, και μίας ακόμα τάξης όπου οι επενδύσεις των αμερικανικών εταιρειών θα μπορούσαν να εξαπλωθούν, ξεπερνώντας τους όποιους περιορισμούς στις διεθνείς κινήσεις κεφαλαίων. Χωρίς μια δυνατή Ευρωπαϊκή αγορά για τα αμερικανικά προϊόντα και τις υπηρεσίες, οι περισσότεροι σχεδιαστές της οικονομικής πολιτικής πίστευαν πως η αμερικανική οικονομία δεν θα μπορούσε να κρατήσει την ευημερία που είχαν πετύχει στη διάρκεια του πολέμου. Επιπρόσθετα τα συνδικάτα στις ΗΠΑ μετά δυσκολίας είχαν πειθαρχήσει στους περιορισμούς των αιτημάτων τους στη διάρκεια του πολέμου, και δεν θα δέχονταν περισσότερο τις περικοπές στους μισθούς τους.

Η Αμερικανική αυτοκρατορία, προκειμένου να εδραιωθεί και να αναπαράγει διευρυμένα την ισχύ της, όπως όλες οι αυτοκρατορίες στην ιστορία, έχει ανάγκη από ένα ομογενές οικονομικό, στρατιωτικό, πολιτικό, πολιτιστικό και ιδεολογικό περιβάλλον. Ο όρος «ομογενές περιβάλλον», υποδηλώνει ένα πεδίο που διαμορφώνεται πρωτίστως υπό την επίδραση της αυτοκρατορικής δύναμης, η οποία έτσι επιβάλλεται ως η μοναδική και αδιαμφισβήτητη οικονομική, στρατιωτική, πολιτική, πολιτιστική και ιδεολογική δύναμη. Η δημιουργία του νέου οικονομικού συστήματος του Bretton Woods, αποτέλεσε μια τυπική επεκτατική εκστρατεία που καλύπτει τους ανομολόγητους οικονομικούς και πολιτικούς στόχους των ΗΠΑ με ένα ανθρωπιστικό πρόσχημα και στόχευε στην αναδιάταξη των ζωνών επιρροής, τον έλεγχο των αγορών και την οικονομική, πολιτική και στρατιωτική διεύθυνση.⁸⁶

Το σύστημα του Μπρέτον Γούντς θεμελίωσε τις βάσεις της πιο αλληλοεξαρτώμενης παγκόσμιας οικονομίας. Το δολάριο αναδείχθηκε στο νόμισμα

⁸⁶ «Η Παγκοσμιοποίηση της εξουσιοφρένειας: Κατεδαφίζοντας τις κοινωνίες», Κλεάνθης Γρίβας, 2008
Διαθέσιμο στο διαδικτυακό τόπο: <http://endeia1.wordpress.com>

που πρόσφερε παγκοσμίως την εγγύηση στις οικονομικές αγορές αλλά και το πλαίσιο ανάπτυξης για το εμπόριο και τις ξένες επενδύσεις. Όλα αυτά είχαν σαν αποτέλεσμα οι Ηνωμένες πολιτείες να δημιουργήσουν ένα προσφιλές σε αυτές και κερδοφόρο οικονομικό σύστημα συσπειρώνοντας οικονομικούς και πολιτικούς εταίρους γύρω από ένα συμφέρον οικονομικό σύστημα την ίδια στιγμή που η Σοβιετική Ένωση συνέχιζε να απομονώνεται από τη νέα παγκόσμια οικονομία, μία ενέργεια με δυσόιωνες συνέπειες για το αποτέλεσμα του Ψυχρού πολέμου.

II. Στρατιωτική αναδιοργάνωση NSC-68.

Η δεύτερη εκδοχή της στρατηγικής της ανάσχεσης συνδέεται με το κείμενο NSC-68 του Εθνικού Συμβουλίου Ασφαλείας των ΗΠΑ. Με την απαρχή του Ψυχρού πολέμου, ο πρόεδρος Truman με την θερμή υποστήριξη του Κογκρέσου αποφάσισε να αναδιοργανώσει τις κρατικές στρατιωτικές δομές με σκοπό να μπορούν να συναγωνιστούν της απαιτήσεις της ανάσχεσης του κομμουνισμού. Η ματαίωση των Σοβιετικών σχεδίων είχε γίνει προτεραιότητα πλέον για τις ΗΠΑ. Η τροποποίηση της αμερικανικής στρατηγικής με το κείμενο NSC-68, με επικεφαλής τον Paul Nitze και υπό το άγρυπνο βλέμμα του Dean Acheson, είναι αποτέλεσμα πολιτικών μεταβολών και δυσμενών διεθνών εξελίξεων, ανάγοντας την κομμουνιστική εξάπλωση σε απειλή.

Όπως σημειώνει ο κύριος Φούσκας (2009)

«Η εγκατάσταση καθεστώτων – μαριονέτων, η διενέργεια «δημοκρατικών» εκλογών, η υποστήριξη αυταρχικών καθεστώτων έκτακτης ανάγκης, η βίαιη καταστολή του «εχθρού» και το άνοιγμα της οικονομίας του κάθε κράτους στην παγκόσμια αγορά [...] είναι η μέθοδος που ακολούθησε η Αμερική κατά τη διάρκεια του ψυχρού πολέμου σε όλο το δυτικό κόσμο. Όπως φαίνεται, ακολουθεί τις ίδιες μεθόδους σήμερα στο Αφγανιστάν, στο Ιράκ και αλλού.»⁸⁷

Σε αντίθεση με την στρατηγική αντίληψη του Kennan, το NSC-68 όριζε ως απειλητικά επικίνδυνα την όποια επέκταση του σοβιετικού καθεστώτος ή της σοβιετικής επιρροής και καθιστούσε απαραίτητη την αμερικανική παρέμβαση με σκοπό την αναχαίτισή της. Διότι μία σοβιετική νίκη ακόμα και σε κάποιο ασήμαντο μέρος του κόσμου θα δημιουργούσε παραστάσεις σοβιετικής προέλασης και αμερικανικής υποχώρησης κλονίζοντας την αξιοπιστία της αμερικανικής στρατηγικής της ανάσχεσης

⁸⁷ Βασίλης Κ. Φούσκας, «Αυτοκρατορία και ...» ό.π. , σ. 88

και αποδυναμώνοντας τις συμμαχίες των ΗΠΑ.⁸⁸ Αυτή η νέα πολιτική οπτική ουσιαστικά μετέτρεπε όλα τα σημεία της γης σημαντικά για την ισορροπία ισχύος και κατ'επέκταση για την αμερικανική ηγεμονία, καθιστώντας σχεδόν αυτόματη την αμερικανική αντίδραση στη σοβιετική δράση ανεξάρτητα από τις επικρατούσες πολιτικές συνθήκες αλλά και τη γεωπολιτική σημαντικότητα της περιοχής.

Η Αμερική αποζητούσε την απόλυτη υπεροχή έναντι στους παγκόσμιους αντιπάλους της, αυτό λοιπόν, που είχε σημασία ήταν η επέκταση του συστήματος εξάρτησης «κόμβος – εξαρτημένες ακτίνες» και ο έλεγχός του από την Αμερική. Η Washington σκόπευε να γίνει το πολιτικό κέντρο του καπιταλιστικού συστήματος με όλες τις άλλες χώρες να κινούνται γύρω από αυτή.⁸⁹

Στην ουσία επρόκειτο για μία ωραιοποιημένη και νομιμοποιημένη κίνηση παγκοσμίου παρεμβατισμού, ταυτίζοντας το κομμουνισμό με τη Σοβιετική Ένωση και καθιστώντας την όποια άνοδο κομμουνιστικού κινήματος στην εξουσία απειλή για την παγκόσμια ισορροπία δυνάμεων. Η νέα στρατηγική της ανάσχεσης των μαρξιστικών κινήματων απανταχού της υφελίου, που εγκαινίασε το NSC-68, εκδηλώθηκε για πρώτη φορά, την άνοιξη του 1950, λίγο πριν το πόλεμο της Κορέας, με την αλλαγή της αμερικανικής πολιτικής στην Ινδοκίνα, τη γαλλική αποικία που περιελάμβανε το Βιετνάμ, το Λάος και την Καμπότζη.⁹⁰ Στην ουσία το NSC-68 είχε στρατιωτικοποιήσει και παγκοσμιοποιήσει την στρατηγική της ανάσχεσης και νομιμοποίησε την ανάπτυξη αμερικάνικων στρατιωτικών δυνάμεων στο εξωτερικό με όρους όπως τη διαμόρφωση ενός ευνοϊκού παγκόσμιου περιβάλλοντος, τον εφησυχασμό των συμμάχων και την συνεχή ανάγκη για σταθερότητα και αποτροπή της όποιας εμπλοκής.

Ο βασικός στόχος πίσω από την αμερικανική πολιτική του Ψυχρού Πολέμου δεν ήταν μόνο ο περιορισμός της Σοβιετικής Ένωσης, αν και η σοβιετική απειλή χρησιμοποιήθηκε για να δικαιολογήσει τις αμερικανικές πολιτικές ενέργειες σε ένα εθνικιστικό κοινό και στο Κογκρέσο. Ήταν μία στρατηγική που χαρακτηρίστηκε από

⁸⁸ Χαράλαμπος Παπασωτηρίου, *Αμερικανικό πολιτικό σύστημα και εξωτερική πολιτική:1945-2002*, (Αθήνα: Εκδόσεις Ποιότητα, 2009), σελ. 117

⁸⁹ Βασίλης Κ. Φούσκας, *«Αυτοκρατορία και ...» ό.π.*, σ. 88

⁹⁰ Χαράλαμπος Παπασωτηρίου, *Αμερικανικό πολιτικό σύστημα και εξωτερική πολιτική:1945-2002*, (Αθήνα: Εκδόσεις Ποιότητα, 2009), σελ. 134

την προσπάθεια τρομοκρατίας του Αμερικανικού λαού, όσο γίνεται περισσότερο, για να εξασφαλιστεί μια διεθνιστική ατζέντα.

Το ότι το Κρεμλίνο δεν αποτελούσε τον κύριο στόχο στον μεταπολεμικό αμερικάνικο σχεδιασμό αναφέρεται στο NSC-68, το προσχέδιο του Εθνικού Συμβουλίου Ασφαλείας του 1950 για την ψυχροπολεμική στρατηγική της Αμερικής, το οποίο όρισε την πολιτική ασφάλειας που προωθούσε ως:

*«ένα σχεδιασμό για την ενίσχυση ενός παγκοσμίου περιβάλλοντος στο οποίο το αμερικάνικο σύστημα μπορεί να επιζήσει και να ανθίσει».*⁹¹

Αυτή η «πολιτική της προσπάθειας να αναπτυχθεί μια υγιής διεθνής κοινότητα»⁹², υποστηρίχθηκε από τους δημιουργούς του NSC-68, ήταν μια πολιτική η οποία πιθανόν να επιδιωκόταν ακόμα και αν δεν υπήρχε η σοβιετική απειλή. Στην πραγματικότητα οι αμερικάνικες συμμαχίες του Ψυχρού Πολέμου, οργανωμένες υποτιθέμενα για τον περιορισμό της πρώην Σοβιετικής Ένωσης, διαμορφώθηκαν σε μια εποχή που η κρατική ηγεσία των Ηνωμένων Πολιτειών δεν περίμεναν και δεν ανησυχούσαν για την σοβιετική επιθετικότητα. Η προτεραιότητα, για τις ΗΠΑ ήταν να διατηρήσει και να αναπαράγει η αυτοκρατορία την κυριαρχία της μέσω ενός δικτύου διμερών συμφωνιών και συμφωνιών συλλογικής ασφάλειας και αυτό ακριβώς έγινε το βασικό συστατικό της πανίσχυρης ιδέας του Acheson περί πρωτοκαθεδρίας.⁹³

Ταυτόχρονα με τα παραπάνω, το NSC-68 έδινε έμφαση στην ανάπτυξη ισχυρών στρατιωτικών συμβατικών δυνάμεων, ή οποία οδήγησε σε μία τεράστια στρατιωτική κινητοποίηση σε καιρό ειρήνης, μοναδική στην αμερικανική ιστορία. Ο λόγος της ανάπτυξης των συμβατικών στρατιωτικών δυνάμεων ήταν ο φόβος της αμερικανικής ηγεσίας να μην βρεθεί μπροστά από μία σοβιετική επεκτατική κίνηση στρατιωτικού χαρακτήρα και αντιμετώπισουν το δίλημμα «υποχώρηση ή πυρηνικός όλεθρος».

Έχοντας αναπτύξει ένα τεράστιο πυρηνικό οπλοστάσιο το οποίο λειτουργούσε και αναληγτικά σε όποια απειλή στρεφόταν προς τις ΗΠΑ, η αμερικανική ηγεσία δεν

⁹¹ NSC 68: *United States Objectives and Programs for National Security*, April 14, 1950, Διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο: <http://ftp.fas.org/irp/offdocs/nsc-hst/nsc-68.htm>

⁹² NSC 68: ...ό.π.

⁹³ Βασίλης Κ. Φούσκας, «Αυτοκρατορία και ...» ό.π. , σ. 106

σταμάτησε στιγμή να το εξελίξει. Ο Nitze υποστήριζε πως «ένας πυρηνικός πόλεμος μπορεί να αποφευχθεί μόνο αν προετοιμάζεσαι να τον κερδίσεις»⁹⁴ κάτι αποτέλεσε τον ακρογωνιαίο λίθο πάνω στον οποίο οι ΗΠΑ έχτισαν επί δεκαετίες το πρόγραμμα των πυρηνικών εξοπλισμών τους. Στην τρελή κούρσα των εξοπλισμών μεταξύ ΗΠΑ- ΕΣΣΔ ταίριαζε απόλυτα το ακρωνύμιο της διατύπωσης στα αγγλικά του δόγματος που βασίλευσε επί δεκαετίες στην πολιτική των δύο αντιπάλων: M.A.D., δηλαδή αλλόφρων από τη φράση «*Mutually Assured Destruction*» ή αλλιώς «*Αμοιβαία Διασφαλισμένη Καταστροφή*».

Η M.A.D. δεν επρόκειτο ουσιαστικά για στρατηγική καθώς δεν αποτελούσε την εναλλακτική πρόταση σε περίπτωση που δεν λειτουργούσε η πυρηνική αποτροπή. Σε ένα κόσμο που επικρατούσε η πυρηνική απειλή κάθε πλευρά διατηρούσε την ικανότητα να καταστρέψει την τον αντίπαλό της ακόμη και αν είχε δεχθεί το πρώτο πλήγμα. Δηλαδή η πυρηνική σταθερότητα βασιζόταν στο άτρωτο των δυνάμεων αντιπάλων. Βασική υπόθεση της M.A.D. ήταν ότι από τη στιγμή που και οι δύο πλευρές βρίσκονταν σε θέση να εξασφαλίσουν την εκμηδένιση του αντιπάλου, οι συνέπειες μίας ενδεχόμενης θα ήταν τόσο καταστροφικές που ήταν αδύνατο να μην λειτουργήσει η αποτροπή.⁹⁵ Η ύπαρξη των πυρηνικών όπλων αποτελούσε το βασικό στοιχείο που χαρακτήριζε τη λειτουργία του «χαλαρού διπολικού μοντέλου».⁹⁶

⁹⁴ Φωτεινή Τομαή, «Το γεράκι και η περιστέρα, ο δίδυμος νους των Πολ Νίτσε και Τζορτζ Κέβαν και τα άγνωστα σοβιετικά έγγραφα», Δεκέμβριος 2009

Διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο:

<http://www.tovima.gr/default.asp?pid=2&artid=303307&ct=2&dt=06/12/2009>

⁹⁵ Lawrence Freedman, «Πυρηνική Εποχή», *Δημιουργοί της σύγχρονης στρατηγικής. Από τον Μακιαβέλι στην πυρηνική εποχή*, επιμ. Peter Paret, (Αθήνα: Εκδόσεις Κων. Τουρίκη, 2004), σ. 896

⁹⁶ Κωνσταντίνος Αρβανιτόπουλος, *Η Αμερικανική εξωτερική πολιτική μετά τον Ψυχρό πόλεμο: Ιδεολογικά Ρεύματα*. (Αθήνα: Ποιότητα, 2003) σ. 79 - 80

III. Σχέδιο Μάρσαλ

«... το κύριο χαρακτηριστικό της αμερικανικής πολιτικής απέναντι στην Σοβιετική Ένωση θα πρέπει να είναι μία υπομονετική αλλά σταθερή και άγρυπνη συγκράτηση (containment) των επεκτατικών τάσεων της [...]».⁹⁷

Με τα λόγια αυτά ο Αμερικανός διπλωμάτης George Kennan έδωσε το στίγμα της αμερικανικής πολιτικής που ακολουθήθηκε τα επόμενα χρόνια.⁹⁸ Στην εξωτερική πολιτική των Ηνωμένων Πολιτειών κυριαρχούσε η αντίληψη ότι η επικράτηση του κομμουνισμού θα αποτελούσε κίνδυνο για τα συμφέροντα και των ΗΠΑ. Στις 12 Μαρτίου του 1947 ο πρόεδρος της χώρας Harry Truman, αγορεύοντας στο Κογκρέσο, δεσμεύθηκε ότι η χώρα του θα παρείχε γενναία οικονομική ενίσχυση στα κράτη που θα επιθυμούσαν και θα «[...]αντιστέκονταν σε απόπειρες καθυπόταξης από οπλισμένες μειοψηφίες ή από ξένες πιέσεις[...]»⁹⁹

Οι θέσεις, αυτές, της αμερικανικής εξουσίας εκδηλώθηκαν στην Ευρώπη διαμέσου του Σχεδίου Μάρσαλ. Επρόκειτο για οικονομική βοήθεια που χορηγήθηκε σε χώρες της Ευρώπης και που αποσκοπούσε αφενός στην τόνωση των οικονομιών τους, (που με σημαντικά δάνεια χρηματοδότησαν έτσι τις κατεστραμμένες από τον πόλεμο αγορές τους), ενώ αφετέρου, εξυπηρετούσε άμεσα την αμερικανική εξωτερική πολιτική που επιθυμούσε να αποφευχθεί ο κίνδυνος να περιέλθουν οι χώρες αυτές, λόγω ανέχειας, στη σφαίρα επιρροής της Σοβιετικής Ένωσης. Βέβαια η αμερικανική ηγεσία διατείνονταν πως δρούσε υπέρ των αδύναμων χωρών, θυμάτων του πολέμου. Όπως χαρακτηριστικά δήλωσε ο Marshall:

*"Η πολιτικής μας δεν κατευθύνεται εναντίον κανενός κράτους ή ιδεολογίας, αλλά εναντίον της πείνας, της απόγνωσης και του χάους".*¹⁰⁰

⁹⁷ George Kennan, "The sources of Soviet conduct", Διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο: <http://www.historyguide.org/europe/kennan.html>

⁹⁸ Πάνος Τσακαλογιάννης, *Σύγχρονη Ευρωπαϊκή Ιστορία από την Βασίλη στο τείχος του Βερολίνου*, τόμος Β', (Αθήνα: Εστία, 2000) σ. 319

⁹⁹ S. Bernstein – P. Mizla, *Ιστορία της Ευρώπης. Διάσπαση και ανοικοδόμηση της Ευρώπης 1919 έως σήμερα*, (Αθήνα: Εκδόσεις Αλεξάνδρεια, 1997) σ. 179

¹⁰⁰ Herman Van der Wee, *Prosperity and Upheaval: The World Economy, 1945-1980* (1984) p. 44

Όταν τελείωσε ο Β΄ παγκόσμιος πόλεμος ολόκληρη η περιοχή της Ευρώπης ήταν κατεστραμμένη. Χαρακτηριστικά, ο Churchill το καλοκαίρι του 1945 έλεγε πως η Ευρώπη «έμοιαζε με ένα σωρό ερείπια, με νεκροταφείο και ιδανικό περιβάλλον για λιμούς και μίσος». Ο υπουργός εξωτερικών των ΗΠΑ, George Marshall πρότεινε στην κυβέρνησή του να χρηματοδοτήσει την ανοικοδόμηση της Ευρώπης. Το ακριβές ποσό που δαπανήθηκε από το 1948 έως το 1951, όταν το πρόγραμμα έληξε ήταν πάνω από δώδεκα δισεκατομμύρια δολάρια, με την Βρετανία, την Γαλλία και τη δυτική Γερμανία να λαμβάνουν παραπάνω από το μισό του ποσού.

Η χορηγία της βοήθειας αυτής δεν έγινε με διμερείς διαδικασίες αλλά, με όρους που τέθηκαν από την Ουάσιγκτον. Αυτοί περιλάμβαναν την καταστολή των κομμουνιστικών απειλών και την έμμεση περιστολή της ανεξαρτησίας των δικαιούχων κρατών, μιας και με όπλο το μπλοκάρισμα των πιστώσεων η αμερικανική ηγεσία μπορούσε να πιέσει τις κυβερνήσεις σε περίπτωση που αρνούσαν να ανταποκριθούν στις επιθυμίες της. Τον Ιούλιο του 1947 ιδρύθηκε η «Επιτροπή για την Ευρωπαϊκή Οικονομική Συνεργασία» (ΟΕΕΕ), που αποσκοπούσε στη διαχείριση του Σχεδίου Marshall, ενώ το 1949 ακολούθησε η ίδρυση από τους Σοβιετικούς του «Συμβουλίου Αμοιβαίας Οικονομικής Βοήθειας (COMECON).

Πρώτοι παραλήπτες της βοήθειας που παρείχε το σχέδιο Marshall, ήταν οι χώρες που κατά τη γνώμη της Αμερικανικής ηγεσίας, κινδύνευαν άμεσα από την εξάπλωση του κομμουνισμού δηλαδή, της Ελλάδας και της Τουρκίας. Η αρχική προσφορά των ΗΠΑ απευθύνθηκε σκόπιμα σε όλες τις Ευρωπαϊκές χώρες, περιλαμβάνοντας και τη Σοβιετική Ένωση και τα κράτη της Ανατολικής Ευρώπης. Σε διαφορετική περίπτωση οι ΗΠΑ θα έθεταν το κράτος τους σε μία πολιτικά δυσμενή θέση, κατηγορούμενη για το διαμελισμό της Ευρώπης και την ενδυνάμωση του Ψυχρού πολέμου. Στην πραγματικότητα εάν οι Σοβιετικοί συμμετείχαν σε αυτή την αποδοχή οικονομικής ενίσχυσης, το Κογκρέσο μπορεί να μην είχε εγκρίνει το σχέδιο Marshall λόγω του υψηλού κόστους (γιατί η Ρωσία είχε υποστεί τεράστιες καταστροφές κατά τη διάρκεια του πολέμου) αλλά και γιατί η εχθρικότητα απέναντι στους σοβιετικούς αυξανόταν μέρα με την ημέρα. Ήταν οι Σοβιετικοί τελικά αυτοί οι οποίοι αρνήθηκαν τη βοήθεια του σχεδίου Μάρσαλ και ήταν και οι υπεύθυνοι για το διαχωρισμό της Ευρώπης. Ο

Στάλιν αρνήθηκε τη προσφορά της βοήθειας και διέταξε τις κοινωνικές του υπηρεσίες να πράξουν ανάλογα με τις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης.¹⁰¹

Πέρα από την προσπάθεια ανασυγκρότησης της Ευρώπης οι κύριοι λόγοι που οι Ηνωμένες πολιτείες προχώρησαν σε αυτή την ενέργεια ήταν ο φόβος της εξάπλωσης και ενδυνάμωσης των κομμουνιστικών καθεστώτων και η επιδίωξη να βρουν νέες αγορές για τη διακίνηση των προϊόντων τους, προσπαθώντας στην ουσία να περιορίσουν την εξάπλωση του κομμουνισμού.

Το σχέδιο Marshall θεωρήθηκε ως η μεγαλύτερη διπλωματική επιτυχία της αμερικανικής πολιτικής μέχρι τότε, αφού προωθήθηκαν τα οικονομικοπολιτικά συμφέροντα των ΗΠΑ σε όλη σχεδόν την Ευρώπη και τα αμερικανικά προϊόντα βρήκαν καινούριες αγορές μέσω των οποίων γύρισε πίσω το μεγαλύτερο μέρος των χρημάτων. Ο οικονομικός δάκτυλος των ΗΠΑ στην Ευρώπη χειροτέρευσε τις ήδη διαταραγμένες σχέσεις της Σοβιετικής Ένωσης με τις ΗΠΑ και τους δυτικούς συμμάχους.

Η Μόσχα εντατικοποίησε την δική της πολιτική επέκτασης. Κύρια μεταπολεμική μέριμνα της Σοβιετικής Κομμουνιστικής ηγεσίας, ήταν να επεκτείνει την επιρροή της στην Ευρώπη δημιουργώντας γύρω από τη Σοβιετική Ένωση ένα κλοιό από ιδεολογικά συγγενή και ελεγχόμενα κράτη στην Ανατολική Ευρώπη, ενώ παράλληλα, επιθυμούσε την παραδειγματική τιμωρία της Γερμανίας και την αποζημίωση από αυτήν για τις πολεμικές ζημιές που υπέστη κατά τη διάρκεια του πολέμου.

Η COMECON (Οικονομικό Συμβούλιο Αμοιβαίας Βοήθειας) είναι ο οργανισμός που ίδρυσε η Σοβιετική Ρωσία και οι σύμμαχοί της: Γερμανική Λαϊκή Δημοκρατία (από το 1950), Πολωνία, Τσεχοσλοβακία, Ουγγαρία, Ρουμανία, Βουλγαρία και Μογγολία. Σαν παρατηρητές μετείχαν: η Βόρεια Κορέα, η Λαϊκή Κίνα, το Βόρειο Βιετνάμ και η Κούβα. Υπάρχει επίσης ένα είδος σύνδεσης με την πρώην Γιουγκοσλαβία σ' ορισμένους τομείς. Ο οργανισμός ιδρύθηκε το 1949 έχοντας έδρα τη Μόσχα.

¹⁰¹ Στη θέση του Σχεδίου Μάρσαλ η Σοβιετική Ένωση δημιούργησε το Συμβούλιο Αμοιβαίας Οικονομικής Βοήθειας (CMEA), με σκοπό να παρέχει οικονομική βοήθεια στις Ανατολικο-Ευρωπαϊκές κυβερνήσεις. Η βοήθεια, βέβαια, που διαμοίρασε η Μόσχα ήταν πιο ταπεινή σε σύγκριση με αυτή του Σχεδίου Μάρσαλ.

Είχε σκοπό τη συνεργασία των κρατών - μελών για την αρμονική ανάπτυξη της οικονομικής κι εμπορικής δραστηριότητάς τους και την ανύψωση του βιοτικού επιπέδου του πληθυσμού των συμμετέχοντων κρατών. Στην αρχή η συνεργασία περιοριζόταν στο εξωτερικό εμπόριο. Αργότερα εφαρμόστηκε ένα κοινό σχέδιο ανάπτυξης που βασιζόταν στην αρχή των αντισταθμιστικών βοηθειών εκ μέρους των πλουσιότερων χωρών προς τις φτωχότερες. Από το 1960 και μετά εκδηλώθηκε ένα πνεύμα ανεξαρτητοποίησης από την πρώην Σοβιετική Ένωση, τον κυριότερο προμηθευτή και πελάτη, με ακραίο παράδειγμα τη Ρουμανία που υπόγραψε συμφωνίες και με άλλα κράτη εκτός από την COMECON. Η συμφωνία που δημιουργήθηκε με Σοβιετική παρότρυνση διαλύθηκε το 1991.¹⁰²

¹⁰² Henry. M. Pachter, *The Fall and Rise of Europe*, (London: David & Charles, 1975) σ. 278-279.

IV. Ευρωπαϊκή Άμυνα και Συμφωνία Βορειοατλαντικού συμφώνου (NATO).

Αμέσως μετά την υλοποίηση του σχεδίου Μάρσαλ έγινε αντιληπτό ότι μόνο με τη θέσπιση οικονομικών μέτρων δεν θα αντιμετωπισθεί επαρκώς ο Σοβιετικός επεκτατισμός. Ειδικά μετά από κάποιες ενισχυμένες σοβιετικές κινήσεις στην ανατολική Ευρώπη – όπως το πραξικόπημα στη Πράγα κ.α. – οι δυτικό-ευρωπαίοι θορυβήθηκαν και αντιλήφθηκαν ότι πέρα από οικονομική ανάκαμψη ήταν η στρατιωτική ασφάλεια. Οι πρωταρχικές κινητοποιήσεις των Ευρωπαϊκών κρατών οδήγησαν τον Απρίλιο του 1949 στην υπογραφή του Βορειοατλαντικού Συμφώνου, το NATO.

Μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο υπήρξε μια θεμελιώδης διάκριση στις αμερικανικές προσεγγίσεις αναφορικά με την ευρωπαϊκή ενοποίηση. Στον οικονομικό τομέα οι ΗΠΑ συνέβαλαν στη δημιουργία αμιγώς ευρωπαϊκών θεσμών και διαδικασιών, ενώ αντίθετα στον τομέα άμυνας και ασφάλειας εδραίωσαν το ατλαντικό μοντέλο. Το ατλαντικό πλαίσιο προκρίθηκε και λειτούργησε για τρεις κυρίως λόγους: ο πρώτος είχε να κάνει με την ευρωπαϊκή στρατιωτική αδυναμία σε σύγκριση με τη σοβιετική ισχύ στην ευρωπαϊκή ήπειρο. Ο δεύτερος με το ότι η κοινή ευρωπαϊκή άμυνα απαιτούσε μεγαλύτερο βαθμό πολιτικής συνοχής από αυτόν που υπήρχε στην Ευρώπη την εποχή εκείνη. Τέλος, ο στόχος της ταχείας οικονομικής ανάκαμψης της Ευρώπης θα ήταν ανέφικτος εάν την ίδια στιγμή οι Ευρωπαίοι αναγκάζονταν να εκτρέψουν σημαντικούς οικονομικούς πόρους προς τη δημιουργία ενός ευρωπαϊκού αμυντικού συστήματος.¹⁰³

Η δημιουργία της Ατλαντικής Συμμαχίας δημιούργησε τις συνθήκες και το κλίμα ασφάλειας για την ταχεία οικονομική ανασυγκρότηση και ανάπτυξη που αποτέλεσαν το υπόβαθρο της ενοποίησης της Ευρώπης.

¹⁰³ Κωνσταντίνος Αρβανιτόπουλος, *Τρεις νέες προκλήσεις για την συμμαχία*, Απρίλιος 2009, ΤΟ ΒΗΜΑ, Διαθέσιμο στο διαδικτυακό τόπο: <http://www.tovima.gr/default.asp?pid=2&artid=263654&ct=6&dt=12/04/2009>

Η συνθήκη του NATO –σύμφωνα με το άρθρο 5 του Βορειοατλαντικού συμφώνου- πρέσβευε τη «συνεχή και αποτελεσματική ατομική προσπάθεια και κοινή βοήθεια» ανάμεσα στα μέλη του συμφώνου, όπου σε μία πιθανή επίθεση εναντίον ενός «θα ληφθεί ως επίθεση εναντίον όλων.»

Η δημιουργία του NATO αποτέλεσε ένα πολύ σημαντικό πλεονέκτημα για την αμερικανική ηγεσία, αφού οι ΗΠΑ δεσμεύθηκαν σε μία συμμαχική συμφωνία εν καιρώ ειρήνης. Δεν θα επιτρεπόταν κανένα κενό στην ισορροπία ισχύος και ούτε θα αναγκαζόντουσαν να εισέλθουν σε ένα πόλεμο εκ των υστέρων. Επίσης ο ευρωπαϊκός επανεξοπλισμός έπρεπε να προχωρήσει, εν όψει της στρατιωτικής υπεροχής του Στάλιν, καθιστώντας τις δυτικοευρωπαϊκές χώρες ανήμπορες σε μία πιθανή ενδεχόμενη Σοβιετική εισβολή. Γεγονός που αντιβαίνει στα αμερικανικά γεωπολιτικά συμφέροντα της εποχής. Από την πλευρά της Ουάσιγκτον, η συμμαχία του NATO εξυπηρετούσε δύο λειτουργίες ζωτικής σημασίας. Αρχικά, στην αντιμετώπιση της Ρωσικής απειλής, η συμμαχία θα ενέτεινε την συλλογική άμυνα των μελών στις Σοβιετικές προκλήσεις. Επιπροσθέτως η Βορειοατλαντική Συνθήκη του '49 σήμανε την απαρχή της αμερικανικής κυριαρχίας σε θέματα άμυνας και ασφάλειας¹⁰⁴. Πλέον δεν ήταν η πρώην Σοβιετική Ένωση ή κάποιο άλλος συγκεκριμένος ο εχθρός, αλλά αυτός που θα αποφάσιζε το Κογκρέσο και θα έδινε την εντολή στις ΗΠΑ να αναμειχθούν σε ένα πιθανό πόλεμο.

Αφήνοντας τις στρατιωτικές τους δυνάμεις υπό την μερική υποτέλεια των ΗΠΑ ως καθοδηγητή, οι δυτικό-ευρωπαϊές κυβερνήσεις θα εξουδετέρωναν και τους όποιους εσωτερικούς ανταγωνισμούς ή διαμάχες, οι οποίοι υποδαύλισαν τους δύο προηγούμενους παγκόσμιους πολέμους. Παρότι δεν τονίσθηκε ποτέ από Ευρωπαίους ή Αμερικανούς ηγέτες, αυτή η λειτουργία της περιφερειακής συλλογικής ασφάλειας, έπαιξε ζωτικό ρόλο στους υπολογισμούς και στα σχέδιά τους.

Η πιο σημαντική περιοχή γεωγραφικά για τις Ηνωμένες Πολιτείες ήταν η Ευρώπη. Ο τρόπος που βρήκαν οι ΗΠΑ για να παραμείνουν στρατιωτικά στην Ευρώπη και αλλά και για να κυριαρχήσουν ήταν το NATO. Το NATO ως μηχανισμός για τη συλλογική ασφάλεια με αυστηρή διοικητική δομή και έναν ιστό μηχανισμών και τοπικά

¹⁰⁴ Κ. Αρβανιτόπουλος – Π. Ηφαιστος, *Ευρωατλαντικές Σχέσεις*, (Αθήνα: Εκδόσεις Ποιότητα, 2003), σελ.107

παρακλάδια στην Ευρώπη τα οποία καθοδηγούσε το Πεντάγωνο, κατά κύριο λόγο θα επικύρωνε θεσμικά την εξάρτηση των δυτικοευρωπαϊκών κρατών από τις ΗΠΑ.¹⁰⁵ Η οικονομική κηδεμονία της Washington ήταν απαραίτητη για τις Ηνωμένες Πολιτείες και η Σοβιετική Ένωση και η επιρροή της έπρεπε να κρατηθεί μακριά από το Ευρωπαϊκό έδαφος. Η εξάρτηση της των Ευρωπαϊκών κρατών από τις ΗΠΑ ήταν πρωτεύον στόχος.¹⁰⁶

Με όλες αυτές τις πολιτικές, στρατιωτικές και οικονομικές ενέργειες η αμερικανική ηγεσία θεμελίωσε τις βάσεις για έναν κόσμο σύμφωνα με το ελεύθερο δυτικό δημοκρατικό πρότυπο. Ο παρεμβατισμός που ενισχύθηκε εν καιρώ στα πλαίσια της αποτίναξης του μαρξιστικού τυράννου εξυπηρετούσε κυρίως τα γεωπολιτικά αμερικανικά συμφέροντα.

¹⁰⁵ Βασίλης Κ. Φούσκας, «Αυτοκρατορία και ...» ό.π. , σ. 92

¹⁰⁶ Βασίλης Κ. Φούσκας, «Αυτοκρατορία και ...» ό.π. , σ. 92

4.2 Η αναδιάρθρωση της Αμερικανικής πολιτικής 1960 - 1980

Στα έτη που ακολούθησαν η αμερικανική προεδρεία περιήλθε στα χέρια του John Kennedy, του οποίου οι δράση στην εξωτερική πολιτική θα μπορούσαμε να πούμε ότι είναι μία συνέχεια του προκατόχου του, Eisenhower. Ταυτιζόμενος με τις θέσεις του NSC-68, ο δημοφιλής αμερικανός πρόεδρος και η πολιτική ηγεσία συνέχισαν να θεωρούν ότι η επέκταση του κομμουνιστικού καθεστώτος σε όποιο σημείο της γης, απο πλεί απειλή για την ίδια την ελευθερία του δυτικού κόσμου αλλά και για την ασφάλεια των Ηνωμένων Πολιτειών. Έχοντας την στρατηγική της ανάσχεση ως κύριο οδηγό στις πολιτικό-οικονομικές και στρατιωτικές ενέργειες, υιοθετήθηκε η στρατηγική της ευέλικτης ανταπόδοσης με σκοπό να αποφευχθεί το δίλημμα της υποχώρησης μπροστά σε ένα πυρηνικό όλεθρο. Έτσι λοιπόν ακολούθησε αύξηση των συμβατικών και ταυτοχρόνως των πυρηνικών δυνάμεων για να αποτραπεί η όποια ενδεχόμενη επιθετική κίνηση αντιπάλου, χωρίς την απειλή όπλων μαζικής καταστροφής. Το βορειοατλαντικό σύμφωνο συνεχίζει να έχει την ίδια βαρύτητα και φυσικά τον ίδιο σκοπό, αποδεχόμενοι οι ευρωπαίοι τη στρατηγική της ευέλικτης ανταπόδοσης.¹⁰⁷

Από τη σκοπιά της κυβέρνησης Kennedy η αμερικανική πολιτική έπρεπε να συμβάλει στη διαδικασία του εκσυγχρονισμού σύμφωνα πάντα με τα δυτικά πρότυπα – που η ίδια η Αμερική θέτει –, δείχνοντας όμως ανοχή στην πολιτικό-κοινωνική ετερότητα όσο δεν αφορούσε μαρξιστικά κινήματα. Η όποια πολιτικοοικονομική ή κοινωνική μεταρρύθμιση είχε την απόλυτη εύνοια του αμερικανού προέδρου εφόσον η όποια μεταβολή γινόταν με τους κανόνες του δυτικού δημοκρατικού προτύπου, πολιτική που εξυπηρετούσε τις ψυχροπολεμικές και γεωπολιτικές σκοπιμότητες των ΗΠΑ.

Η προσπάθειά του για καινοτομίες και μεταρρυθμίσεις ήρθε αντιμέτωπη με έντονες ψυχροπολεμικές αναμετρήσεις ειδικά σε περιοχές του τρίτου κόσμου, όπως η κρίση της Κούβας, οι ανταρτοπόλεμοι που ξέσπασαν στη Λατινική Αμερική, αλλά και οι αναταραχές στο Βιετνάμ. Ακολουθώντας τη πολιτική των προηγούμενων ετών, σύμφωνα με την οποία η στρατηγική της ανάσχεσης έχει παγκόσμια δράση οδήγησε

¹⁰⁷ Οι ευρωπαίοι ηγέτες θεωρούσαν ότι στρατηγική της μαζικής ανταπόδοσης λειτουργεί πιο επιτυχημένα αποτρεπτικά στην αντιμετώπιση μίας ενδεχόμενης σοβιετικής απειλής.

την αμερικανική ηγεσία να είναι δέσμια των κινήσεων σε πολλά και διάσπαρτα μέρη της γης. Πάντα με σκοπό την αποδυνάμωση του κομμουνιστικού καθεστώτος και την αποφυγή της επεκτατικής του πολιτικής.

Ένα κύμα αισιοδοξίας και ικανοποίησης ακολούθησε στις ΗΠΑ με τον ερχομό της προεδρίας του Johnson. Στην πρώτη τετραετία του προέδρου πραγματοποιήθηκε έναν μεγαλειώδες σχέδιο πρόνοιας, με σημαντικές εσωτερικές μεταρρυθμίσεις, που συνοδεύτηκε και από μια πρωτοφανή οικονομική ανάπτυξη. Η πολιτική της ανάσχεσης που επικρατούσε τα προηγούμενα δεκαπέντε χρόνια και που στόχευε την διακοπή του έμμεσου σοβιετικού επεκτατισμού μέσω δορυφόρων ήταν η αντίληψη που συνέχιζε να ακολουθείται και να προκαλεί την εμπλοκή των ΗΠΑ σε διάφορα πολιτικό-κοινωνικά περιστατικά ανά τον κόσμο. Η ίδια αντίληψη έφερε τη δέσμευση και την εμπλοκή στο πόλεμο του Βιετνάμ. Οι ΗΠΑ με αυτή τους την ανάμειξη, προσπαθούσαν να αποδείξουν την αξιοπιστία τους για μία αντίληψη που βασιζόταν σε δικές τους δεσμεύσεις και που είχε αναγάγει την στρατηγική της ανάσχεσης σε μία ιδεολογική σταυροφορία.

Ο πόλεμος του Βιετνάμ προκάλεσε ένα έντονο κύμα αντιαμερικανισμού ενώ οι οικονομικές του δυσχερείς συνέπειες προκάλεσαν τεράστια ελλείμματα στο προϋπολογισμό που σε συνδυασμό και με άλλα πολιτικά και οικονομικά γεγονότα τερμάτισαν μία περίοδο συνεχούς οικονομικής ανάπτυξης για τις ΗΠΑ. Η έλλειψη γεωπολιτικής ιεράρχησης των πολιτικών στόχων στη στρατηγική της ανάσχεσης οδήγησε πολλές φορές σε στρατηγικά ατοπήματα.

Η στρατηγική της ανάσχεσης έχοντας χρεωθεί την αποτυχία της Αμερικανικής πολιτικής στο Βιετνάμ προσπερνάται, παραδίδοντας τη σκυτάλη σε μία αμερικανική στρατηγική με τους όρους της ισορροπίας ισχύος και του ρεαλισμού. Όταν ο πρόεδρος Nixon αναλαμβάνει τη προεδρία η αμερικανική κοινωνία μαστίζεται από μία κοινωνική διαίρεση, η οικονομία έχει υποστεί μεγάλο κλονισμό, και η Σοβιετική Ένωση έχει αναδειχθεί σε ένα ισότιμο αντίπαλο λόγω του πυρηνικού εξοπλισμού της.

Ο πρόεδρος Nixon αλλά και ο σύμβουλος εθνικής ασφάλειας Kissinger υποστήριζαν τη θέση ότι η διεθνής πολιτική δεν ήταν μία μάχη ανάμεσα στο «καλό» και το «κακό». Όλα τα κράτη, κομμουνιστικά ή μη είχαν το δικαίωμα ύπαρξης και

κατοχή νομίμων ενδιαφερόντων στο παγκόσμιο σύστημα. Η διεθνής πολιτική για τον Κίσινγκερ δεν περιελάμβανε μόνο την έννοια της διαμάχης, αλλά και της συνεργασίας. Αυτό βέβαια, δεν σήμαινε ότι παρέκαμπταν την πολιτική που μέχρι τότε είχε υιοθετηθεί κατά του κομμουνιστικού επεκτατισμού. Η συνύπαρξη με ένα κομμουνιστικό καθεστώς, όπως αυτό της Σοβιετικής Ένωσης ήταν απαραίτητη, για να διατηρηθεί η ειρήνη και η ασφάλεια. Το κλειδί για αυτό το εγχείρημα ήταν η ισορροπία ισχύος, και οι ΗΠΑ έπρεπε να προσπαθήσουν να εξομαλύνουν τις όποιες διαφορές με τον πιο ανταγωνιστικό τους δρών. Η ισχύς εξουδετερώνει την αντίπαλη ισχύ, και ικανοποιώντας τα ενδιαφέροντα άλλων μεγάλων δυνάμεων οι ΗΠΑ θα συγκεντρώσουν την αποδοχή του σύγχρονου διεθνούς συστήματος, παρά να διαιωνίζουν την εχθρότητα σε ένα περιβάλλον που έχουν σχετικά μικρό υπενδεδυμένο ενδιαφέρον. Πίστευαν ότι η ισορροπία ισχύος, θα απέφερε ένα διεθνή ειρηνικό περιβάλλον με ισχυρούς και υγιείς δρώντες που θα εξισορροπούσαν ο ένας τον άλλο με σκοπό να προσδίδουν ασφάλεια στο παγκόσμιο σύστημα. Η αναγγελία του «Δόγματος Νίχσον» το 1969 στόχευε στη μείωση των αμερικανικών-στρατιωτικών δυνάμεων στο εξωτερικό, βοηθώντας με στρατιωτικές και οικονομικές παροχές τα μικρότερα κράτη να οργανώσουν μόνα τους την άμυνά τους.

Κεντρικό στοιχείο της πολιτικής της αμερικανικής ηγεσίας προς τη Σοβιετική Ένωση ήταν η έννοια της «διασύνδεσης» σύμφωνα με την οποία η πρόοδος των διμερών σχέσεων σε επί μέρους ζητήματα υψηλής προτεραιότητας για τη σοβιετική πλευρά θα διασυνδεόταν με την πρόοδο σε ζητήματα υψηλής σημασίας για τις ΗΠΑ.¹⁰⁸

Ο Kissinger, έβλεπε αυτή την ύφεση (détente) όχι μόνο ως μία στρατηγική που επιλέχθηκε για να εξασφαλίσει τα Αμερικανικά συμφέροντα, αλλά και σαν μία συνέχεια της ανάσχεσης, σε μία εποχή που οι ΗΠΑ είχαν χάσει τη στρατηγική τους υπεροχή και όταν οι ίδιοι οι αμερικανοί πολίτες αμφισβητούσαν τον εκτεταμένο ρόλο των ΗΠΑ στα παγκόσμια ζητήματα. Η νέα αυτή στρατηγική (detent), ήταν η συνέχεια της ανάσχεσης με άλλα μέσα.¹⁰⁹

¹⁰⁸ Χαράλαμπος Παπασωτηρίου, *Αμερικανικό πολιτικό σύστημα και εξωτερική πολιτική: 1945-2002*, (Αθήνα: Εκδόσεις Ποιότητα, 2009), σ. 266

¹⁰⁹ Steven W. Hook and John Spanier, *American Foreign Policy since World War II*, (Washington: CQ Press, 2004), σ. 144

Με τη Realpolitik, ο Νίξον επέφερε την ανασυγκρότηση της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής όχι μόνο όσον αφορά τις παγκόσμιες ισορροπίες αλλά και στον πολύπλοκο και αυξανόμενης σπουδαιότητας χώρο της Μέσης Ανατολής.

Η μεγαλύτερη συμβολή της πολιτικής του Νίξον και του Kissinger είναι η εξομάλυνση των σχέσεων μεταξύ των δύο υπερδυνάμεων και φυσικά η αναπτέρωση των σινοαμερικανικών σχέσεων-που δεν είχαν καν διπλωματικές σχέσεις από το 1949-. Οι σχέσεις μεταξύ των Δυτικών δυνάμεων και της Ανατολικής συμμαχίας άλλαξε δραματικά στις αρχές του 1970. Το 1960 η Κίνα επίσημα διέκοψε τις σχέσεις τις με την Σοβιετική Ένωση λόγω της Σινο-Σοβιετικής διαφοράς. Καθώς η ένταση ανάμεσα στα δύο κομμουνιστικά κράτη έφτασε στο απροχώρητο το 1969 και το 1970, ο Νίξον αποφάσισε να εκμεταλλευτεί αυτή τη διαμάχη για να τροποποιήσει την ισορροπία ισχύος υπέρ της Δύσης στον Ψυχρό πόλεμο.¹¹⁰

Έχοντας διευρύνει τις σχέσεις των ΗΠΑ με την Κίνα η αμερικανική ηγεσία τροποποίησε τη παγκόσμια ισορροπία ισχύος εις βάρος της Σοβιετικής Ένωσης, περιπλέκοντας το θεμελιώδες στρατηγικό της πρόβλημα, της περικύκλωσής της από εχθρικές δυνάμεις.¹¹¹

Το 1973 ψηφίζεται από το Κογκρέσο η απόφαση ότι το δικαίωμα κήρυξης πολέμου θα ανήκει στο Κογκρέσο. Αυτό συνέβη για να αποφευχθεί ξανά η εμπλοκή των ΗΠΑ σε πόλεμο όπως αυτό του Βιετνάμ, από απόφαση της προεδρίας. Η μετατόπιση ισχύος από τη προεδρεία στο Κογκρέσο συνδυάστηκε και με την αμφισβήτηση της εξωτερικής πολιτικής του Νίξον και του Kissinger. Το όλο κλίμα αντιαμερικανισμού σε συνδυασμό με τις εσωτερικές διαφωνίες και τις πολιτικές αποτυχίες της προηγούμενης ηγεσίας οδήγησαν την αμερικανική κοινή γνώμη στην αποδοκιμασία της Realpolitik και της détente για τη διεθνή πολιτική. Η Αμερική είχε διχαστεί, με το μεγαλύτερο ποσοστό των υποστηρικτών να τάσσονται υπέρ των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και την τήρηση του διεθνούς δικαίου. Δεδομένου αυτού του κλίματος το Κογκρέσο υποστήριζε μια πολιτική βασιζόμενη σε πιο ιδεολογικές αντιλήψεις υπέρ μιας διεθνούς συνεργασίας, οδηγώντας και την κυβέρνηση Ford να

¹¹⁰ Robert Dallek, *Nixon and Kissinger: Partners in Power*, (New York: HarperCollins, 2007) σ. 144

¹¹¹ Χαράλαμπος Παπασωτηρίου, «Αμερικανικό πολιτικό...» ό.π. σ. 269

μην υποστηρίζει σθεναρά πολιτικές συσχετισμών ισχύος. Η δημόσια στροφή προς τον ιδεαλισμό είχε πλέον ξεκινήσει.

Ο πρόεδρος Carter ήταν πιο ισχυρός υποστηρικτής της Realpolitik και της détente του Nixon και του Kissinger κρατώντας όμως μια πιο διαλλακτική στάση ως προς τον αμερικανικό παρεμβατισμό σε χώρες του τρίτου κόσμου. Στην δεύτερη περίπτωση ακολουθούσε τη πολιτική που είχε ορίσει το Κογκρέσο προωθώντας την ιδεαλιστική πολιτική και αναγύγοντας τα ανθρώπινα δικαιώματα παγκοσμίως σε μείζον ζήτημα. Η προσπάθεια του να προωθήσει τη πολιτική που αποσκοπούσε σε ένα διεθνές βασισμένο στη παγκόσμια αλληλεξάρτηση, την ηθική, και την ειρηνική συνεργασία, βρέθηκε αντιμέτωπη σε μία αλυσιδωτή εξέλιξη παγκόσμιων επαναστάσεων και κρίσεων.¹¹² Όλα αυτά τα γεγονότα οδήγησαν στη ανάγκη για μία πιο δραστήρια και δυναμική αμερικανική εξωτερική πολιτική που η υποστήριξη των δημοκρατικών αξιών και της παγκόσμιας ανάπτυξης δεν θα ήταν εις βάρος των εθνικών συμφερόντων των Ηνωμένων Πολιτειών.

¹¹² Αναφερόμαστε στη Σοβιετική εισβολή στο Αφγανιστάν στις 24 Δεκεμβρίου του 1979, με κύριους σκοπούς να επεκταθεί η Σοβιετική επιρροή στην Ασία, να διατηρηθεί η κομμουνιστική κυβέρνηση που είχε συσταθεί τη δεκαετία του 1970, και κατέρρεε λόγω της έλλειψης υποστήριξης και να προστατευτούν τα Σοβιετικά συμφέροντά στο Αφγανιστάν από το Ιράν και τα δυτικά έθνη. Επίσης αναφερόμαστε στην επανάσταση στη Νικαράγουα τη δεκαετία του 1970, και την ανταρσία στο Ελ Σαλβαδόρ με σκοπό να μεταρρυθμιστεί η κοινωνία και η οικονομία της χώρας κατά μήκος των σοσιαλιστικών γραμμών. Τέλος, το επεισόδιο της ομηρείας των αμερικανικών διπλωματικών αντιπροσωπών στο Ιράν. Στις 4 Νοεμβρίου του 1979 ισλαμιστές φοιτητές κατέλαβαν την πρεσβεία των ΗΠΑ στην Τεχεράνη και κράτησαν ομήρους, επί 444 ημέρες, αμερικανούς διπλωμάτες. Με την ενέργεια αυτή επήλθε διακοπή των σχέσεων των δύο χωρών.

4.3 Επαναπροσδιορισμός του συντηρητισμού 1980 – 1992

Η αλλαγή της δεκαετίας και ο ερχομός του προέδρου Reagan στην εξουσία σήμαναν και την επιστροφή στις συντηρητικές παραδόσεις του προέδρου Truman και τις αντιλήψεις του Paul Nitze.

Οι αλυσιδωτές πολιτικές κρίσεις που συνέβησαν στο τέλος της προηγούμενης δεκαετίας, με στόχο την αμερικανική πολιτική, (όπως η ομηρία της αμερικανική διπλωματικής αποστολής κ.α.) είχαν ως αποτέλεσμα την αύξηση του εθνικιστικού συναισθήματος στους αμερικανούς πολίτες. Ένα κοινωνικό φαινόμενο το οποίο ενόησε την αύξηση του αντικομμουνιστικού συναισθήματος που ήθελε να καλλιεργήσει η κυβέρνηση Reagan. Το πάθος του ήταν τόσο μεγάλο που αποκήρυττε στο Σοβιετικό κομμουνισμό ως «το μέγιστο κακό στο σύγχρονο κόσμο» και ανακοίνωνε στους Αμερικανούς «Υπάρχει αμαρτία και κακό στον κόσμο και επιβάλλεται από τη γραφές και το Ιησού Χριστό να αντισταθούμε με όλο μας το σθένος.»¹¹³

Η αποστροφή του για την Σοβιετική Ένωση δεν αποτελούσαν μέρος μόνο της προσωπικής του ιδεολογίας αλλά εξυπηρετούσαν και δύο σκοπούς: να κινητοποιήσει την Αμερικανική κοινή γνώμη μετά από χρόνια διπλωματικής αποκλιμάκωσης (détente). Επίσης με τις δημόσιες δηλώσεις του αποσκοπούσε να στείλει μήνυμα στη Σοβιετική ηγεσία.

Κομβικό σημείο της πολιτικής της τότε Αμερικανικής ηγεσίας είναι η αύξηση των αμυντικών δαπανών που αποσκοπούσε στο να προκαλέσει σε μια κούρσα εξοπλισμών την Σοβιετική Ένωση και να την οδηγήσει μπροστά από ένα οικονομικό σκόπελο. Η εγκατάσταση αμερικανικών πυραύλων σε ευρωπαϊκό έδαφος, η υποστήριξη των μουτζαχεντίν του Αφγανιστάν με στρατιωτικό υλικό και η ανάπτυξη μοναδικών συμβατικών δυνάμεων οδήγησαν σταδιακά στην αποδυνάμωση της κομμουνιστικής Ρωσίας. Αναγάγοντας τον αγώνα εναντίον της Σοβιετικής Ένωσης σε ιδεολογική σταυροφορία –όπως και οι παλαιότερες αμερικανικές ηγεσίες- επενέβει με μονομερείς στρατιωτικές επεμβάσεις σε περιοχές εκτός του ανεπτυγμένου δυτικού ημισφαιρίου προάγοντας τις φιλελεύθερες ιδέες περί ελεύθερων δημοκρατικών

¹¹³ National Association of Evangelicals, March 8, 1983, Russian and Reagan , (New York: Vintage books, 1984), σ. 113

καθεστώτων. Η πολιτική της αμερικανικής ηγεσίας κατάφερε στην σταδιακή αποδυνάμωση της σοβιετικής δύναμης προκαλώντας την αρχή του τέλους.

Η αναταραχή στο Σοβιετικό συνασπισμό είχε ήδη ξεκινήσει όταν ο George Bush ανέλαβε την προεδρεία τον Ιανουάριο του 1989. Οι μεταρρυθμίσεις του Μιχαήλ Γκορμπατσόφ εξασθένιζαν με πολύ γρήγορο ρυθμό το κομμουνιστικό κόμμα στη Μόσχα, τα κράτη στη Βαλτική ζητούσαν την ανεξαρτησία τους και το πρώτο ρεύμα Ανατολικοευρωπαίων κινούνταν προς δύση. Η κρίση της Σοβιετικής Ένωσης προήλθε από έναν συνδυασμό εσωτερικών συνθηκών και εξωτερικών μεταβολών.

Σχεδόν ελάχιστοι αναλυτές των διεθνών σχέσεων προέβλεψαν την ξαφνική κατάρρευση του Σοβιετικού συστήματος. Οι περισσότεροι προέβλεπαν μια κατάσταση αδιέξοδου ανάμεσα στις δύο υπερδυνάμεις η οποία μάλιστα θα διατηρούνταν για αρκετό χρονικό διάστημα ή στην πιο εξεζητημένη εκδοχή μια ανατροπή –μίας εκ των δύο δυνάμεων- που θα βασιζόταν σε στρατιωτικές επιχειρήσεις. Η τελευταία άποψη βασιζόταν στις ιστορικές αναφορές όπου καμία μεγάλη δύναμη δεν «εξαφανίστηκε» αλλά πολεμήθηκε ή ανατράπηκε από μία άλλη.¹¹⁴

Ήταν πλέον προφανές ότι η Σοβιετική Ένωση προσπαθούσε να ανακάμψει από μία σοβαρή αδυναμία καθώς ο Γκορμπατσόφ επιδίωκε με την εξωτερική του πολιτική σε μία διπλωματία υποχώρησης και ελέγχου του πιθανού κόστους. Τα πρώτα στίγματα για ανεξαρτησία των κρατών της ανατολικής Ευρώπης είχαν κάνει την εμφάνισή τους, καθώς ο εθνικισμός αυξανόταν και το οικονομικό και πολιτικό κομμουνιστικό σύστημα είχε αρχίσει να κλυδωνίζεται. Το αποτέλεσμα ήταν ότι ανεξάρτητα από το ποιος θα έλεγχε τη Μόσχα, οι Ηνωμένες Πολιτείες είχαν μία χρυσή ευκαιρία να εκμεταλλευτούν την ισορροπία ισχύος που άλλαζε κατεύθυνση.

Η τελική λύση του Ψυχρού πολέμου βασιζόταν στην ολοκλήρωση τριών προϋποθέσεων: την αποσύνθεση της αυτοκρατορίας του Στάλιν στην κεντρική και ανατολική Ευρώπη, τη σοβιετική συνεργασία για την επίλυση περιφερειακών συγκρούσεων στον αναπτυσσόμενο κόσμο, τη μείωση των εξοπλισμών και τη πυρηνική σταθερότητα.

¹¹⁴ Από τη Γαλλία του Ναπολέοντος μέχρι και τη Ναζιστική Γερμανία, καμία δύναμη δεν εξαφανίστηκε απλά. Έπρεπε να νικηθούν στα πεδία των μαχών, με τρομερές συνέπειες.

Το κύριο μέλημα της εξωτερικής πολιτικής για τον πρόεδρο των ΗΠΑ ήταν να φροντίσει αυτή η ιστορική μετάβαση να γίνει όσο πιο ομαλά γίνεται. Η αμερικανική ηγεσία έπρεπε να διασφαλίσει ότι η κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης δεν θα προξενούσε νέες κρίσεις στο διεθνές σύστημα, άρα και τη μεταβολή της τρέχουσας ισορροπίας ισχύος. Οι Ηνωμένες πολιτείες ανυπομονούσαν για μια νέα αρμονική εποχή στην οποία τα πλεονεκτήματα της Δυτικής πολιτικής και του οικονομικού συστήματος θα επεκτεινόταν στον πρώην κομμουνιστικό συνασπισμό, θεμελιώνοντας τις βάσεις για παγκόσμια σταθερότητα και ευημερία και πλήρη έλεγχο του παγκόσμιου διεθνούς συστήματος. Η Αμερική πρέσβευε ότι με τη λήξη του διπολισμού θα σήμαινε την άρση της διαίρεσης της Ευρώπης, που σήμαινε ότι θα μπορούσε να αναδυθεί μία μεγαλύτερη, βιώσιμη Ευρώπη, στενά συνδεδεμένη με την Αμερική μέσω της ατλαντικής κοινότητας. Κι αυτή η ευημερούσα, δημοκρατική κοινότητα θα μπορούσε στη συνέχεια να χρησιμεύσει ως πολιτικός και οικονομικά ενεργός πυρήνας μίας υπεύθυνης παγκόσμιας συνεργασίας.¹¹⁵ Αλλά και σε μία κατάσταση όπου η Αμερική θα ήταν η μοναδική υπερδύναμη παγκοσμίως.

¹¹⁵ Zbigniew Brzezinski, *Η Δεύτερη Ευκαιρία. Τρεις Πρόεδροι και η κρίση της Αμερικανικής Υπερδύναμης*, (Αθήνα: Εκδόσεις Α.Α. ΛΙΒΑΝΗ, 2008), σ.109

4.4 Η μεταψυχροπολεμική εποχή. 1990 –

Η απότομη κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης και η λήξη του ψυχρού πολέμου προκάλεσε έκπληξη στους περισσότερους πολιτικούς ηγέτες αλλά και αμφιβολία για την εξέλιξη των νέων διεθνών ζητημάτων. Ο ψυχροπολεμικός ανταγωνισμός μεταξύ των ΗΠΑ και της Σοβιετικής Ένωσης καθοδηγούσε για πολλά έτη την εξωτερική πολιτική πολλών κρατών, μεγάλων ή μικρότερων. Με την απουσία αυτής της σταθεράς πολιτικής συνθήκης ο διαχωρισμός ανάμεσα σε εχθρικές και μη δυνάμεις ήταν θολός για τις περισσότερες χώρες. Η βασική παραδοχή της ισορροπίας ισχύος μετά τη πτώση της Σοβιετικής Ένωσης είναι ότι διπολικό σύστημα που διατεινόταν από τα μέσα της δεκαετίας του 1940 έπαψε να ισχύει.

Η αμερικανική εξωτερική πολιτική βρέθηκε χωρίς κάποια συγκεκριμένη αποστολή ανάλογη αυτή της ανάσχεσης της Σοβιετικής Ένωσης τα προηγούμενα σαράντα έτη. Οι παγκόσμιες εξελίξεις αφορούσαν οικονομική ανάπτυξη, τεχνολογική επανάσταση της τεχνολογίας της πληροφορίας αλλά και εθνοτικές συγκρούσεις που εγκυμονούσαν κινδύνους από το κλονισμό του Βεστφαλικού συστήματος. Παρά τη λήξη του Ψυχρού πολέμου η Αμερική συνέχισε να παραμένει στρατιωτικά αλλά και πολιτικά στην Ευρώπη κυρίως μέσω του NATO, το οποίο έλαβε ένα καινούριο ρόλο αυτό της προώθησης της ειρήνης, της ασφάλειας και της σταθερότητας. Με αυτό τον τρόπο οι Ηνωμένες Πολιτείες προσπαθούν να θέσουν υπό την κυριαρχία τους ακόμη περισσότερες στρατηγικές περιοχές στην Ευρασία και στον πλανήτη, ενώ ταυτόχρονα έχουν υπό τον έλεγχό τους, τους παλαιούς συμμάχους τους στον Ψυχρό πόλεμο, κυρίως στην Ευρώπη που επίσης επεκτείνεται και την Ιαπωνία.¹¹⁶

Όπως εύστοχα επισημαίνει ο John Lewis Gaddis, η ηγεμονία με τη συναίνεση του δυτικού συνασπισμού που «κατάφεραν να επιτύχουν οι Ηνωμένες Πολιτείες κατά τη διάρκεια του Ψυχρού πολέμου, πολύ απλά έγινε το μεταψυχροπολεμικό διεθνές σύστημα.»¹¹⁷ Ο Samuel Huntington περιέγραψε τη μεταψυχροπολεμική δομή τους διεθνούς συστήματος ως ένα συνδυασμό μονοπολισμού και πολυπολισμού.¹¹⁸ Κατά τον

¹¹⁶ Βασίλης Κ. Φούσκας, «Αυτοκρατορία και ...» ό.π., σ. 109

¹¹⁷ John Lewis Gaddis, *Surprise Security and the American Experience*. (Harvard: Harvard university press, 2005) σ. 77

¹¹⁸ Samuel P. Huntington, "The lonely superpower", *Foreign Affairs*, Vol. 78, No 2, 1999 Διατίθεται στο διαδικτυακό τόπο: <http://www.foreignaffairs.org>

Mearsheimer η Ευρώπη παραμένει διπολική και μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου, με τη Ρωσία και τις Ηνωμένες Πολιτείες να είναι οι κύριοι αντιπάλοι στην εν λόγω περιφέρεια.¹¹⁹

Οι ενέργειες των ΗΠΑ διευκολύθηκαν από τη λήξη του ψυχρού πολέμου και την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης. Απομακρύνθηκε η μεγαλύτερη απειλή της αμερικανικής εθνικής ασφάλειας οπότε και κατέστησε λιγότερο απαραίτητη την ανοχή ή και την υποστήριξη αυταρχικών αντικομμουνιστικών καθεστώτων. Επίσης η «νίκη» στον ψυχρό πόλεμο έκανε τα αμερικανικά ιδανικά και ιδεώδη πιο αρεστά, ενισχύοντας την πίστη των ίδιων των Αμερικανών στις αρχές της χώρας τους. Τέλος η κατάρρευση του Σοβιετικού καθεστώτος οδήγησε στην μετάβαση σε δημοκρατικά καθεστάτα σε πολλά κράτη της Ανατολικής Ευρώπης και της Κεντρικής Ασίας όπως είχε γίνει παλαιότερα στη Λατινική Αμερική και σε άλλα μέρη του κόσμου.¹²⁰

Η πολιτική ηγεσία του Clinton ακολουθούσε τη φιλελεύθερη ιδεολογία θεωρώντας τα δημοκρατικά κράτη φιλειρηνικά, την εξάπλωση της δημοκρατίας σημαντική για την διατήρηση της παγκόσμιας ειρήνης και την προάσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων σε όλα τα μήκη και τα πλάτη της γης. Τα χαρακτηριστικά του –τότε- σύγχρονου κόσμου ήταν η παγκοσμιοποίηση, η επικράτηση της φιλελεύθερης δημοκρατίας, η οικονομική αλληλεξάρτηση, η εμφάνιση της παγκόσμιας κοινωνίας, η μερική κατάργηση των ορίων μεταξύ εσωτερικής και εξωτερικής πολιτικής, η εξάλειψη της σημασίας των εθνικών συνόρων, και η επικράτηση της γεωοικονομίας επί της γεωπολιτικής.

Η ύπαρξη δημοκρατικών καθεστώτων κατά τα δυτικά πρότυπα αποτελεί σημαντική προϋπόθεση για την ύπαρξη ισορροπίας. Οδηγώντας μία σταυροφορία υπέρ των ανθρωπίνων δικαιωμάτων προέβει σε ανθρωπιστικές επεμβάσεις στη Σομαλία, την Αιτή, τη Βοσνία και το Κόσσοβο. Αυτές οι επεμβάσεις είχαν δύο σημαντικά χαρακτηριστικά: 1. ήταν εξαιρετικά επιλεκτικές σε βαθμό που μπορούσε να κατηγορηθεί ως αυθαίρετος αμερικανικός παρεμβατισμός και ιδιοτελής υποκρισία 2. η αμερικανική ηγεσία δεν ήταν διατεθειμένη να διακινδυνεύσει ανθρώπινες απώλειες για

119 John J. Mearsheimer, «Η τραγωδία της πολιτικής...» ό.π. σ. 734

120 Stephen M. Walt, *Taming American Power: The Global Response to U.S. Primacy*, (New York: WW Norton & Company Inc., 2005) σ. 53

χάρη των ανθρωπιστικών επεμβάσεων.¹²¹ Ο Clinton είχε προσπαθήσει να επαναπροσδιορίσει τα αμερικανικά εθνικά συμφέροντα με όρους που βασίζονταν σε μία ακραία ερμηνεία των ιδεών του Wilson. Η υπεράσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των ανθρωπιστικών αξιών, ακόμα και με την προσφυγή στη βία διακηρύχθηκε ως η γενική που διέπει τα εθνικά συμφέροντα της Αμερικής. Το νέο δόγμα των ανθρωπιστικών επεμβάσεων διακηρύττει ότι τα ανθρωπιστικά φρονήματα αποτελούν σε τέτοιο βαθμό αναπόσπαστο τμήμα της αμερικανικής παράδοσης ώστε θα πρέπει να διακυβεύεται το δημόσιο χρήμα αλλά και σε εξαιρετικές περιπτώσεις, ανθρώπινες ζωές για την υπεράσπισή τους σε οποιοδήποτε σημείο του πλανήτη.¹²²

Τη λήξη της προεδρίας του Clinton ακολουθεί αυτή του νεότερου George W. Bush, ο οποίος θα ακολουθούσε μια πιο συντηρητική πορεία. Ο νέος πρόεδρος τοποθετήθηκε συνειδητά ως διαφορετικός ρεπουμπλικάνος, που πρέσβευε τον «συντηρητισμό με συμπόνια».¹²³ Στα πρώτα χρόνια της νέας προεδρίας συνέβη το τρομοκρατικό χτύπημα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου το οποίο – όπως πολλοί αναλυτές υποστηρίζουν- θα επηρεάζει τη διεθνή πραγματικότητα για πολλά χρόνια ακόμα. Ο συμβολισμός πίσω από τις επιθέσεις ήταν εμφανής: ο πρώτος στόχος ήταν το Παγκόσμιο Κέντρο Εμπορίου, σύμβολο της Αμερικανικής οικονομίας και επιχειρηματικότητας και το Πεντάγωνο, το κέντρο της στρατιωτικής δύναμης των ΗΠΑ. Το φαινόμενο της τρομοκρατίας παρότι δεν έλειπε από την ρητορική των προηγούμενων κυβερνήσεων, επί Bush αναδείχθηκε σε κεντρικό άξονα της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής. Μετά την 11^η Σεπτεμβρίου η αμερικανική κυβέρνηση αντιλήφθηκε ότι το status quo εμπεριείχε «θανάσιμες απειλές».¹²⁴ Παρά την επικράτηση σε οικονομικό στρατιωτικό και πολιτικό επίπεδο η διεθνής τάξη αποδείχθηκε επικίνδυνη για την μοναδική υπερδύναμη.

Μετά τα γεγονότα της τρομοκρατικής επίθεσης, η κυβέρνηση των ΗΠΑ έχει διαμορφώσει έναν διεθνή συνασπισμό για να σταματήσει παρόμοιες τρομοκρατικές

¹²¹ Χαράλαμπος Παπασωτηρίου, *Αμερικανικό πολιτικό σύστημα και εξωτερική πολιτική:1945-2002*, (Αθήνα: Εκδόσεις Ποιότητα, 2009), σ. 394

¹²² H. Kissinger, *ΗΠΑ: Αυτοκρατορία ή ηγετική δύναμη; Για μια διπλωματία του 21^{ου} αιώνα*. (Αθήνα: Εκδόσεις Α.Α. ΛΙΒΑΝΗ, 2002) σ. 395

¹²³ Χαράλαμπος Παπασωτηρίου, *Αμερικανικό πολιτικό σύστημα και εξωτερική πολιτική:1945-2002*, (Αθήνα: Εκδόσεις Ποιότητα, 2009), σ. 403

¹²⁴ Alison Graham, *Nuclear Terrorism: The ultimate preventable catastrophe*. (New York: Owl Books, 2004) σ. 124

επιθέσεις. Ο πρόεδρος Bush, ο Υπουργός Εξωτερικών Colin Powell, και άλλοι αξιωματούχοι Αμερικανοί συναντήθηκαν με ηγέτες, πάνω από σαράντα χωρών, για να οργανώσουν αυτήν την κοινή προσπάθεια αποτίναξης του κόσμου από το ζυγό της τρομοκρατίας.

Το Δόγμα Bush όπως αναφέρεται στη ομιλία του προέδρου στη στρατιωτική ακαδημία του West Point¹²⁵ το 2002, στην Εθνική Στρατηγική Ασφαλείας (NSS: National Security Strategy) του 2002¹²⁶ και στην αναθεωρημένη έκδοση του 2006¹²⁷ εισήγαγε επίσημα την έννοια της προληπτικής επίθεσης ως μέσου για την αντιμετώπιση των απειλών και την προώθηση των αμερικανικών συμφερόντων. Έτσι σύμφωνα με αυτό το δόγμα, η απειλή κατά των ΗΠΑ δεν εξαρτάται από τις πράξεις των άλλων κρατών αλλά από τις προθέσεις τους. Με αυτό το τρόπο το δόγμα Bush νομιμοποιεί την χρήση στρατιωτικής δύναμης κατά αναδυόμενων απειλών ακόμα και αν δεν υπάρχει καμία απόδειξη που να ενισχύει την απειλή.

Λίγους μήνες μετά από την επίθεση στο οικονομικό κέντρο της Νέας Υόρκης, οι ΗΠΑ επιτέθηκαν στο Αφγανιστάν ανατρέποντας τους Ταλιμπάν, λόγω της παροχής ασύλου στον Osama Bin Laden, υπεύθυνο κατά πως φαίνεται της επίθεσης.

Ο Bush εισέβαλε στο Ιράκ το Μάρτιο του 2003 με την υποστήριξη μερικών εκ των βασικών διεθνών φορέων όπως τα Ηνωμένα Έθνη, το ΝΑΤΟ, η Ρωσία, η Κίνα και παραδοσιακοί σύμμαχοι όπως η Γαλλία και η Γερμανία. Η απόφαση, οι ΗΠΑ να ενεργήσουν σχεδόν μονομερώς, έφερε στην επιφάνεια φόβους για την τεράστια ισχύ που είχε συγκεντρώσει η χώρα.

Φαίνεται ότι κανείς από τους ιθύνοντες της εισβολής δεν είχε υπολογίσει ότι μετά τη σύντομη νίκη των ΗΠΑ σε συμβατικό επίπεδο και την ανατροπή του Σαντάμ Χουσεΐν, οι ΗΠΑ θα εγκλωβίζονταν σ' έναν κλιμακούμενο ανταρτοπόλεμο κατοχής που έχει επιφέρει τον θάνατο σε μεγάλο αριθμό Αμερικανών στρατιωτών και σε ακόμη μεγαλύτερο Ιρακινών πολιτών. Πάνω απ' όλα η εμπλοκή των Αμερικανών στο Ιράκ

¹²⁵ George W. Bush, 'President Bush Delivers Graduation Speech at West Point,' June 1, 2002, Διαθέσιμο στο διαδικτυακό τόπο: <http://www.whitehouse.gov/news/releases/2002/06/20020601-3.html>

¹²⁶ *The National Security Strategy of the United States*, September 2002, Διαθέσιμο στο διαδικτυακό τόπο: <http://www.whitehouse.gov>

¹²⁷ *The National Security Strategy of the United States*, March 2006, Διαθέσιμο στο διαδικτυακό τόπο: <http://www.whitehouse.gov>

υπονόμευσε τους δύο βασικούς στόχους της στρατηγικής που την παρήγαγε: Την εξάπλωση της δημοκρατίας και την κατοχύρωση της ασφάλειας των ΗΠΑ από τη διεθνή τρομοκρατία μέσω προληπτικών πολέμων ενάντια σε κράτη-παρίες που κατά τους Αμερικανούς την υποθάλπουν. Η συνεχιζόμενη αιματοχυσία στο Ιράκ και οι μεγάλες δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι Αμερικανοί στη δημιουργία δημοκρατικών δομών, εκτός του ότι έχουν μειώσει την αξιοπιστία του αμερικανικού ιδεολογήματος περί χτισίματος δημοκρατικών κρατών, έχουν επιβεβαιώσει αυτούς που πίστευαν ότι είναι σχεδόν αδύνατη η ευόδωση των αμερικανικών επιδιώξεων. Η εισβολή στο Ιράκ απέδειξε ότι ζούμε σε μια εποχή που τείνει προς τον πολυπολισμό, αλλά δεν κατάφερε ακόμη να ξεφύγει από την ηγεμονική συμπεριφορά της παγκόσμιας υπερδύναμης.¹²⁸ Οι Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής, εκμεταλλευόμενες την αναπτυξιακή ανισότητα των κρατών σε ένα διεθνές σύστημα που επικρατεί η αναρχία, προσπαθούν να ασκήσουν επιβολή, ασκώντας πιέσεις στους συμμάχους του ΝΑΤΟ, αλλά και παριστάνοντας τον παρατηρητή και τον τιμωρό απέναντι στα λιγότερο ισχυρά κράτη.

Ο πόλεμος του Ιράκ, και όλη η ακολουθούμενη πολιτική που ακολούθησε η αμερικανική κυβέρνηση έγινε με απώτερο σκοπό οι ΗΠΑ να επιτύχουν τις βλέψεις τους. Και οι βλέψεις τους πέρα από πετρέλαιο ήταν ο ευρύτερος έλεγχος της διανομής του πετρελαίου. Λόγω του ότι από την περιοχή του Κόλπου εφοδιάζονταν η Κίνα και η Ιαπωνία -βασικοί οικονομικοί αντίπαλοι των ΗΠΑ-. Με τον έλεγχο επομένως της περιοχής ελέγχει και την οικονομική ανάπτυξη των οικονομικών αντιπάλων της στις διεθνείς αγορές. Αλλά και για να διατηρήσει τα λεγόμενα πετροδολάρια. Δηλαδή, τη μέτρηση και την πώληση του πετρελαίου στις διεθνείς αγορές σε σχέση με το δολάριο. Κάτι που τη βοηθά να κρατά το νόμισμά της ισχυρό, προστατεύοντάς την από το φόβο του ευρώ.¹²⁹

¹²⁸ Raphael Perl, «*Terrorism, the future and U.S. foreign policy*», April 2003, Διαθέσιμο στο διαδικτυακό τόπο: <http://www.fas.org/irp/crs/IB95112.pdf>

¹²⁹ Ανδρέας Πολυκάρπου, «*Επανεξετάζοντας την αμερικανική επέμβαση στο Ιράκ*», 2009, Διαθέσιμο στο διαδικτυακό τόπο: <http://www.politis-news.com/cgi-bin/hweb?>

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

ΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΗ ΥΨΗΛΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ. ΣΥΝΕΧΕΙΑ Η ΑΛΛΑΓΗ. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η ιστορική συνέχεια των αμερικανικών δογμάτων.

Η Αμερικανική εξωτερική πολιτική προσδιορίστηκε από τρεις βασικούς σταθμούς στη σύγχρονη ιστορία των Ηνωμένων Πολιτειών. Το 1823 το Δόγμα Μονροε προσπαθούσε να κατοχυρώσει την προστασία των γεωγραφικών συμφερόντων των ΗΠΑ καθορίζοντας την Αμερικανική Ήπειρο ως «ζώνη αποκλειστικής ευθύνης» της Αμερικής και αποκλείοντας παράλληλα το ενδεχόμενο διείσδυσης των ευρωπαϊκών δυνάμεων σε αυτή. Το επόμενο δόγμα το 1947, το δόγμα Truman, διακήρυξε ότι ο «ελεύθερος κόσμος» και η δημοκρατική ιδεολογία βρίσκεται, μπροστά στην απειλή του «κομμουνιστικού κινδύνου». Σήμερα, το μεταψυχροπολεμικό δόγμα του George W. Bush, που διαμορφώθηκε μετά τις τρομοκρατικές ενέργειες της 11ης Σεπτεμβρίου 2001, συνδυάζει τον γεωγραφικό απομονωτισμό του Δόγματος Μονροε αλλά και τη δυνατότητα των ΗΠΑ να ενεργούν προστατευτικά για την ασφάλεια της χώρας ανεξάρτητα από τα γεωγραφικά όρια της Αμερικανικής Ηπείρου.

Τα τρία Δόγματα, εμπνευσμένα και διαμορφωμένα από τις εκάστοτε πολιτικές και κοινωνικές εξελίξεις, αποτελούν τους βασικούς σταθμούς της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής οι οποίες μέχρι και σήμερα επηρεάζουν τη διαμόρφωση των πολιτικών ενεργειών των Ηνωμένων Πολιτειών.

Το Δόγμα Μονροε προσπαθώντας να περιορίσει και να εκδιώξει τις ευρωπαϊκές δυνάμεις από το Δυτικό ημισφαίριο υιοθέτησε μία πολιτική «απομονωτισμού». Αρχικά όρισε ότι οι ΗΠΑ δεν θα εμπλέκονταν στους ευρωπαϊκούς πολέμους, προειδοποίησε τις Ευρωπαϊκές δυνάμεις ότι δεν μπορούσαν να αποκτήσουν νέα εδάφη στο δυτικό ημισφαίριο.¹³⁰ Με αυτές τις ενέργειες η τότε αμερικανική ηγεσία προσπαθούσε να εξασφαλίσει την αποφυγή συμμαχιών των ευρωπαϊκών κρατών με τα ανεξάρτητα δυτικά κράτη. Στις προδιαγραφές που καθιέρωσε ο Μονροε βασίστηκαν οι μελλοντικοί πρόεδροι των ΗΠΑ προκειμένου να προστατεύσουν την ασφάλεια του δυτικού ημισφαιρίου.

¹³⁰ John J. Mearsheimer, Η τραγωδία της πολιτικής των μεγάλων δυνάμεων, (Αθήνα: Εκδόσεις Ποιότητα – W.W. NORTON & COMPANY, 2007), σελ. 495

Οι έντονες πολιτικές εξελίξεις του 20^{ου} αιώνα δεν άφησαν αμέτοχες τις ΗΠΑ. Ο πρώτος παγκόσμιος πόλεμος, η οικονομική κρίση στις ΗΠΑ και η άνοδος του φασισμού και του ναζισμού στην Ευρώπη, εμπόδιζαν την επικράτηση της ειρήνης οδηγώντας την ανθρωπότητα να υποστεί ξανά των όλεθρο μιας παγκόσμιας σύρραξης. Οι ΗΠΑ, κρατώντας απόσταση από τις στρατιωτικές εξελίξεις της ευρωπαϊκής δεν άργησαν να αντιδράσουν μετά την επίθεση των Ιαπώνων στο Πέρλ Χάρμπορ προασπίζοντας την ανεξαρτησία των Δυτικών κρατών σύμφωνα με το δόγμα Μονροε.

Μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο οι ΗΠΑ έχοντας τη σαφή υπεροχή ανάμεσα στις τότε μεγάλες δυνάμεις οργάνωσε μια παγκόσμια πολιτική βασισμένη στα φιλελεύθερα ιδεώδη των Ηνωμένων πολιτειών. Η λήξη του πολέμου φέρνει αντιμέτωπα τα δύο πολιτικό-ιδεολογικά μέτωπα της «προάσπισης των ελεύθερων ανθρώπων και των δημοκρατικών ιδεωδών» και της «κομμουνιστικής επανάστασης». Οι ΗΠΑ θα υποστήριζαν δημοκρατικές κυβερνήσεις προκειμένου να αποφευχθεί η σοβιετική επιρροή ανεξάρτητα αν αυτές ήταν στο προστατευόμενο από το Δόγμα Μονρόε δυτικό ημισφαίριο. Το Δόγμα Truman αποτελεί σταθμό στην αμερικανική Ιστορία, εφόσον για πρώτη φορά από την ανεξαρτησία τους οι ΗΠΑ εμπλέκονται σε ζητήματα εκτός της Αμερικανικής Ηπείρου χωρίς όμως να αναιρούνται τα βασικά κριτήρια του Δόγματος Μονροε. Εξάλλου, η τήρηση του Δόγματος Μονροε παγιώθηκε ψυχροπολεμικά, στην επέμβαση της αμερικανικής κυβέρνησης στη Γουατεμάλα (1954) όταν εφάρμοσε πολιτική υπονόμευσης στην αντίπαλη κυβέρνηση επιδιώκοντας την ανατροπή της με προκάλυμμα την ασφάλεια της ηπείρου και τον σεβασμό προς το Δόγμα Μονροε. Ένα ακόμη γεγονός που αποδεικνύει τη συνέχεια μεταξύ των δύο δογμάτων η υποστήριξη του στρατιωτικού πραξικοπήματος στη Βραζιλία κατά του φιλοσοβιετικού προέδρου της για να αποφευχθεί ο κίνδυνος μιας κρίσης. Τα παραπάνω περιστατικά αποδεικνύουν τον συνδυασμό των δύο Δογμάτων δηλαδή της απόλυτης ανεξαρτησίας και γεωγραφικής ακεραιότητας του δυτικού ημισφαιρίου, με την ιδεολογική αντιπαράθεση μεταξύ των ΗΠΑ και της Σοβιετικής Ένωσης.

Κατά τη διάρκεια του Ψυχρού πολέμου αλλά και μετά η περισσότερες αμερικανικές προεδρίες ενεργούσαν προωθώντας τον συνδυασμό των δύο προηγούμενων δογμάτων. Κομβικό σημείο αποτελεί η διακυβέρνηση του προέδρου Reagan κατά την οποία συνεχίστηκε η πολιτική υποστήριξη δημοκρατικών

κυβερνήσεων αλλά διευρύνθηκε και σε πολιτικές ομάδες πρόθυμες να συμβάλουν στον περιορισμό της σοβιετικής σφαίρας επιρροής. Στην ουσία το δόγμα Reagan αποτελεί το πρόδρομο του Δόγματος Bush δηλαδή τη παρεμβατική πολιτική ακόμα και με στρατιωτικά μέσα με σκοπό την αποκατάσταση των δημοκρατικών αρχών και υπεράσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων υποβόσκοντας την προάσπιση των γεωπολιτικών και οικονομικών αμερικανικών συμφερόντων εκτός του Δυτικού ημισφαιρίου. Ο πόλεμος στο Ιράκ κατά τη προεδρία Μπούς αποτελεί το πιο έμπρακτο παράδειγμα.

Σκοπός αυτής της επεμβατικής πολιτικής δεν είναι τόσο η προάσπιση της δημοκρατίας και του ανθρωπιστικού δίκαιου, αλλά η εξασφάλιση της οικονομικών αμερικανικών συμφερόντων και κατ'επέκταση την οικονομική ευημερία. Στην τρομοκρατική επίθεση της 11^{ης} Σεπτεμβρίου ήρθε ως απάντηση το δόγμα Bush το οποίο και προσδιόρισε την αμερικανική εξωτερική πολιτική, έχοντας αντικαταστήσει το ψυχροπολεμικό αντίπαλο των ΗΠΑ, την Σοβιετική Ένωση, με έναν νέο και επικίνδυνο αντίπαλο, την τρομοκρατία. Ως επί το πλείστον, η πολιτική της κυβέρνησης Bush χαρακτηρίζεται από την αναγκαιότητα της διασφάλισης της ευημερίας των Αμερικανών πολιτών και παράλληλα την έμμεση ή άμεση παρέμβασή της, ως υπερσύγχρονης δύναμης, σε περιοχές που τα στρατηγικά της συμφέροντα και η παγκόσμια ηγεμονία της απειλούνται. Το 2002 ο πρόεδρος των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής, G. W. Bush διακήρυξε ότι «η ελευθερία, η δημοκρατία και η ελεύθερη επιχειρηματικότητα» είναι το κλειδί της εθνικής επιτυχίας.

Συνεπώς η ιστορική συνέχεια μεταξύ των δογμάτων καθίσταται αυταπόδεικτη αποδεικνύοντας ότι πίσω από την «βιτρίνα» της προώθησης των δημοκρατικών ιδεωδών και ηθικών αρχών της αμερικανικής ιδεαλιστικής κοινωνίας κρύβεται η προάσπιση των γεωπολιτικών και οικονομικών συμφερόντων του αμερικανικού κράτους και η συνεχόμενη προσπάθεια για παγκόσμιο έλεγχο του διεθνούς συστήματος.

Η αμερικανική υψηλή στρατηγική ανεξάρτητα των ετών και της εναλλαγής της επικρατούσας παρατάξεως στην κυβερνητική ηγεσία διατήρησε μία συνέχεια βασιζόμενη σε άξονες συμφερόντων και γεωστρατηγικών στόχων. Το Ρεπουμπλικανικό

κόμμα έχει βαθιά σχέση με τον Ενεργειακό τομέα και επίκεντρο του ενδιαφέροντος αποτελούν οι πηγές ενέργειας στην Μέση Ανατολή, την Κασπία και την Αλάσκα. Προτιμά στόχους που να μπορεί να πλήξει στρατιωτικά, όπως το Ιράκ. Αντίθετα οι Δημοκρατικοί έχουν στενές επαφές με το τραπεζικό σύστημα, και συνήθως αντί για την απειλή της τρομοκρατίας, χρησιμοποιούν τον "ανθρωπισμό" ως πρόφαση για τις επεμβάσεις. Συχνά χρησιμοποιείται η αποσταθεροποίηση καθεστώτων μέσω της υποκίνησης κοινωνικών αναταραχών. Ενώ μετά την τρομοκρατική επίθεση στην Νέα Υόρκη, η όποια στρατιωτική ή μη παρέμβαση, πραγματοποιείται υπό το πρόσχημα της τρομοκρατίας και των όπλων μαζικής καταστροφής.

Παρότι είχε διατυπωθεί ότι ο Πρόεδρος George Bush, στη διαδικασία διαμόρφωσης της στρατηγικής απάντησης της Αμερικής στις τρομοκρατικές επιθέσεις της 11^{ης} Σεπτεμβρίου, κατεύθυνε σε μία επανάσταση την αμερικανική υψηλή στρατηγική, έχει διαπιστωθεί ότι όχι μόνο οι ρίζες της υπάρχουσας είναι βασισμένες στο παρελθόν αλλά και ότι θα διαρκέσουν και για αρκετό διάστημα ακόμα.

Αν και το ακριβές περιεχόμενο της στρατηγικής του Μπους γίνεται εύκολα αντιληπτό μπορεί κανείς να αναγνωρίσει τέσσερις βασικές συνιστώσες: τη πεποίθηση ότι η στρατηγική του εκδημοκρατισμού στη Μέση Ανατολή αντιπροσωπεύει τη μόνη βιώσιμη λύση στον ακραίο ισλαμισμό. Τη πεποίθηση ότι κάποιες απειλές μπορούν να αντιμετωπισθούν μόνο μέσω της προληπτικής στρατιωτικής επίθεσης. Τη προθυμία να ενεργήσει σε μονομερή βάση, αν αυτό κριθεί απαραίτητο, και το φρόνημα ότι οι Ηνωμένες Πολιτείες πρέπει να βεβαιώσουν και να παγιώσουν τη παγκόσμια ηγεμονία τους, για εξασφαλίσουν διεθνή ειρήνη και σταθερότητα.¹³¹

Αυτές οι τέσσερις αρχές είναι πλήρως σύμφωνες με την αμερικανική πρακτική της στρατηγικής και κατά συνέπεια εξωτερικής πολιτικής, του παρελθόντος. Παραδείγματος χάριν, η διατύπωση της διοίκησης του Μπους ότι τα αμερικανικά συμφέροντα ασφαλείας ενισχύονται μέσω της διάδοσης των φιλελεύθερων δημοκρατικών αξιών παγκοσμίως, είναι ένα εμφανές χαρακτηριστικό γνώρισμα της αμερικανικής στρατηγικής σχεδόν από τα πρώτα χρόνια ίδρυσης του κράτους. Η προώθηση της δημοκρατίας είναι βαθειά μέσα στην αμερικανική εθνική ταυτότητα.

¹³¹ George W. Bush, 'President Bush Delivers Graduation Speech at West Point,' June 1, 2002, <http://www.whitehouse.gov/news/releases/2002/06/20020601-3.html>

Κατά το συλλογισμό ότι οι δημοκρατικές αξίες ισχύουν σχεδόν οικουμενικά, αλλά και ότι οι Ηνωμένες Πολιτείες έχουν έναν εξαιρετικό ρόλο στην προάσπιση και προαγωγή τους, η ηγεσία δεικνύει τη συνεχή επιρροή της αμερικανικής μοναδικότητας και την ιδεολογική ανωτερότητα.

Η έννοια της προληπτικής επέμβασης δεν είναι νεοεισερχόμενη στην αμερικανική στρατηγική. Η κρίση της Κούβας, αποτελεί το σαφέστερο παράδειγμα της προληπτικής δράσης του παρελθόντος. Ο ναυτικός αποκλεισμός που επέβαλε η κυβέρνηση Κένεντι, ήταν κατ'ουσίαν ένα προληπτικό μέτρο που προορίστηκε για να διατηρήσει την ισορροπία δυνάμεων στην επιθυμητή για αυτή κατάσταση και να αποτραπεί μια επικείμενη επίθεση στο αμερικανικό έδαφος.

Η κυρίαρχη πρόθεση της τελευταίας αμερικανικής ηγεσίας – αλλά και πολλών άλλων πριν από αυτήν- είναι το αξίωμα ότι οι Ηνωμένες Πολιτείες πρέπει να επιβεβαιώσουν την παγκόσμια ηγεμονία τους προστατεύοντας τα αμερικανικά συμφέροντα και εξασφαλίζοντας μια σταθερή και ειρηνική διεθνή τάξη. Αυτός ο στόχος είναι πλήρως σύμφωνος με προηγούμενη πρακτική. Καθώς η αμερικανική στρατηγική διαμορφώθηκε από την αντίληψη ότι η ασφάλεια των ΗΠΑ «είναι στενά συνδεδεμένη με την ασφάλεια του ευρύτερου διεθνούς συστήματος», η υπάρχουσα στρατηγική δηλώνει τη διατήρηση μίας διεθνικής συναίνεσης ευδιάκριτης στην αμερικανική εξωτερική πολιτική από τη δεκαετία του 1940.¹³²

Η αμερικανική στρατηγική από το τέλος του Ψυχρού πολέμου υποκινούταν από τον σκοπό της διατήρησης γεωπολιτικής υπεροχής των Ηνωμένων Πολιτειών, διατηρώντας τις βλέψεις των προηγούμενων κυβερνήσεων. Οι υπεύθυνοι της χάραξης στρατηγικής της εθνικής ασφάλειας το 1995 (επί Clinton) δήλωναν: « *ως η πρεσβύτερη παγκοσμίως οικονομική και στρατιωτική δύναμη, και με την ισχύ των δημοκρατικών μας αρχών, οι ΗΠΑ είναι απολύτως απαραίτητες στην διαμόρφωση σταθερών πολιτικών σχέσεων και στη διατήρηση του ανοιχτού εμπορίου.*»¹³³ Μέχρι και σήμερα λοιπόν είναι μία κοινή άποψη ότι η συνέχεια της Αμερικανικής παγκόσμιας πρωτοκαθεδρίας

¹³² U.S. Department of Defense, National Defense Strategy, June 2008
<http://www.defenselink.mil/news/2008%20National%20Defense%20Strategy.pdf>

¹³³ A National Security Strategy of Engagement and Enlargement, February 1995
<http://www.au.af.mil/au/awc/awcgate/nss/nss-95.pdf>

συμβάλει και στα αμερικανικά συμφέροντα ασφαλείας και στη σταθερότητα του ευρύτερου διεθνούς συστήματος.

Η πεποίθηση ότι η αμερικανική εθνική ασφάλεια προάγεται από τη διάδοση των φιλελεύθερων δημοκρατικών ιδανικών και των παγκόσμιων οργανισμών έχει χαρακτηρίσει την αμερικανική εξωτερική πολιτική από τις αρχές της. Οι απειλές από εχθρικά κράτη, η διεθνής τρομοκρατία, και τα όπλα μαζικής καταστροφής οδηγούν στις προληπτικές επεμβάσεις, μία στρατηγική πρόληψης που είναι απίθανο να εγκαταλειφθεί από τις επόμενες ηγεσίες. Επίσης για να διατηρήσουν την εξέχουσα θέση τους θέση τους οι Ηνωμένες Πολιτείες κάνουν χρήση τόσο της σκληρής όσο και της μαλακής ισχύος. Όταν δεν πρωταγωνιστούν στις διεθνείς εξελίξεις με εμφανή τρόπο προσπαθούν να επιρρεάσουν τις εξελίξεις παρασκηνακά.¹³⁴ Θέτουν τους κανόνες και τους τρόπους εφαρμογής των αποφάσεων ασκώντας κυρίαρχη επιρροή στη διαδικασία λήψης αποφάσεων μιας σειράς διεθνών οργανισμών όπως το ΝΑΤΟ, το Διεθνές Νομισματικό ταμείο, η Παγκόσμια Τράπεζα, η ο Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου.

Η ήπια ισχύς δε βασίζεται στη χρήση βίας ή στην απειλή, αλλά όπως υποδηλώνει και το αντιφατικό όνομά της, πηγάζει από τη γοητεία και τη θελκτική ικανότητα των υποκειμένων. Είναι δηλαδή το χάρισμα που έχει κάποιος να κατακτά το «κοινό» του με μηχανισμούς σχεδόν ασυνείδητους και έμμεσους, κερδίζοντας την υποταγή και όχι απαιτώντας τη. Η άσκηση ήπιας ισχύς από τις ΗΠΑ έχει παρουσιάσει διάφορες μορφές μέσα στο χρόνο και στο χώρο.¹³⁵ Η σαγήνη των ΗΠΑ στηρίζεται κατά πολύ στις εσωτερικές πολιτικές αξίες που υπερθεματίζουν λ.χ. τη δημοκρατία και τα ανθρώπινα δικαιώματα. Μπορεί η Αμερική να κλυδωνίζεται από εσωτερικά προβλήματα όπως η αυξημένη εγκληματικότητα και η παρακμή κάποιων θεσμών όπως η οικογένεια, όμως τα φαινόμενα αυτά δεν έχουν πλήξει ανεπανόρθωτα το μύθο της.

Στο Β΄ Παγκόσμιο πόλεμο ΗΠΑ και Γερμανία συναγωνίζονται για την επικράτηση στη Λατινική Αμερική, χρησιμοποιώντας ως όπλο το ραδιόφωνο.

¹³⁴ Charles A. Kupchan, *Το τέλος της Αμερικανικής εποχής: Η εξωτερική πολιτική των Ηνωμένων Πολιτειών και η γεωπολιτική του 21^{ου} αιώνα*, επιμ. Κ. Μελάς, μετφ. Ε. Μαγκανιώτης, (Αθήνα: Λιβάνη, 2007), σ. 135 – 136.

¹³⁵ Joseph S. Nye Jr., *Soft Power: The Means To Success In World Politics*, (New York: Public Affairs, 2004), σ. 42

Σήμερα, οι συνθήκες έχουν αλλάξει. Η κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης άλλαξε ριζικά τον παγκόσμιο χάρτη. Οι ΗΠΑ χρειάζεται να δημιουργήσουν και να διατηρήσουν μια θετική εικόνα σε όλες τις δημοκρατικές χώρες, όπου τα κοινοβούλια ασκούν πολιτικό έλεγχο. Η δημόσια διπλωματία, που αγγίζει την κοινή γνώμη, είναι εξίσου αποδοτική με τις απόρρητες διπλωματικές επαφές. Πλέον η στρατηγική συγκεντρώνεται στη χάραξη μιας ορθά μελετημένης επικοινωνιακής στρατηγικής, μέσω:¹³⁶

(i) της καθημερινής επικοινωνία δηλαδή των σχέσεων με τα ΜΜΕ, ενημέρωση και δελτία Τύπου, χειρισμός κρίσεων, και επαρκή ενημέρωση.

(ii) Δεύτερον, μέσω της στρατηγική επικοινωνία που είναι η ανάπτυξη μιας σειράς απλών θεμάτων.

(iii) Τρίτον, μέσω της ανάπτυξη διαρκών και πολύχρονων σχέσεων με πρόσωπα-κλειδιά.

Όταν η Αμερική πιστεύει ότι πρέπει να μην αποτελεί τον πρωταγωνιστή σε μία πολιτική εξέλιξη φροντίζει να προκαλεί τις επιθυμητές για αυτήν συνθήκες με σκοπό να επιτυχεί και το επιθυμητό προς το συμφέρον της αποτέλεσμα.

Η κυρίαρχία των Ηνωμένων Πολιτειών και η ανάδυσή τους ως του μοναδικού πόλου ισχύος κατά τα μεταψυχροπολεμικά χρόνια, τις βοήθησε να διαμορφώσουν το διεθνές περιβάλλον με βάση τα χαρακτηριστικά και τις αξίες τους.

Παρατηρούμε λοιπόν ότι η αμερικανική υψηλή στρατηγική βασίζεται σε μία συνέχεια. Τα βασικά αμερικανικά ενδιαφέροντα όπως η ασφάλεια, το πετρέλαιο της Μέσης Ανατολής, ο έλεγχος των εμπορικών δρόμων του πετρελαίου, οι πλουτοπαραγωγικές πηγές της Κεντρικής Ασίας –που έφεραν ξανά στην επιφάνεια τις θεωρίες για τον έλεγχο της καρδιάς της γης του Mackinder και του Spykman- αλλά και η διατήρηση της παγκόσμιας υπεροχής σε ισχύ είναι αυτά που προασπίζουν οι ΗΠΑ έχοντας ως πρόσχημα τα ουίλσονιακά ιδεώδη και την προάσπιση των δημοκρατικών αξιών.

Μπορεί για κάποιους αμερικανούς αυτό να αποτελεί πραγματική πεποίθηση αλλά ο υπέρμετρος επιλεκτικός παρεμβατισμός – ανά τα έτη- που έχουν αναπτύξει οι

¹³⁶ Joseph S. Nye Jr., *Soft Power: The Means To Success In World Politics*, (New York: Public Affairs, 2004), σ. 56

Ηνωμένες Πολιτείες καταπατώντας κάθε κανονισμό του διεθνούς δικαίου και παρακάμπτοντας κάθε διεθνή οργανισμό που προασπίζει την ειρήνη, αποδεικνύει την απόλυτη ισχύ που έχουν αναπτύξει και την παρέμβαση για την εξυπηρέτηση των εθνικών αμερικανικών συμφερόντων.

Όπως αναλύθηκε σε προηγούμενα κεφάλαια ακόμα και από την εποχή του δόγματος Μονroe και της επιλογής του απομονωτισμού η Αμερική δρούσε έχοντας ως στόχο την ασφάλεια. Αργότερα και υποκινούμενη από το οικονομικό και βιομηχανικό σύστημα που είχε αναπτύξει βγαίνει από την απομόνωση και ηγείται ενός παγκόσμιου συστήματος που η ίδια διαμορφώνει για να προασπίσει τα οικονομικά της συμφέροντα, την υπεροχή της σε ισχύ και κατά συνέπεια την ασφάλεια του κράτους. Η όποια πολιτική ακολουθήθηκε με το όποιο ιδεολογικό ή ανθρωπιστικό πρόσχημα, δεν εξυπηρετούσε τίποτα παραπάνω από τους αμερικανικούς στόχους.

Ο κόσμος που θα ήταν βασισμένος σε μία ουλισονική άποψη περί συνεργασίας, οικουμενικότητας, ευγενής άμιλλας, ταυτόχρονης ανάπτυξης και ευημερίας και δράσης βάση του δικαίου θα ήταν μία ιδανική εικόνα. Εν αντιθέση όμως σε ένα διεθνές σύστημα που η ασφάλεια του ενός δρώντα προκαλεί την ανασφάλεια του άλλου και η αύξηση της ισχύος του ενός αντιλαμβάνεται ως απειλή, οι ιδεολογικές απόψεις γίνονται εργαλείο για την επίτευξη κρατικών σκοπών και στόχων, η όποια ανθρωπιστική κίνηση ή η όποια προσπάθεια εξάπλωσης δημοκρατικών αρχών και φιλελεύθερων αξιών περνούν στο μικροσκόπιο και αμφισβητούνται.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ΚΑΙ ΠΗΓΕΣ

Πρωτογενής πηγές

- Κείμενο NSC-68: *United States Objectives and Programs for National Security*, April 7, 1950
- George Kennan, "*The Sources of Soviet Conduct*", *Foreign Affairs*, 1947

Ελληνική Βιβλιογραφία

- Κ. Αρβανιτόπουλος – Π. Ηφαιστος, *Ευρωατλαντικές Σχέσεις*, Αθήνα: Εκδόσεις Ποιότητα, 2003
- Κωνσταντίνος Αρβανιτόπουλος, *Η Αμερικανική εξωτερική πολιτική μετά τον Ψυχρό πόλεμο: Ιδεολογικά Ρεύματα*, Αθήνα: Ποιότητα, 2003
- Κωνσταντίνος Κολιόπουλος, *Η Στρατηγική σκέψη από την αρχαιότητα έως σήμερα*, Αθήνα: Εκδόσεις Ποιότητα, 2008
- Π. Κονδύλης, *Θεωρία του Πολέμου*, Αθήνα: Εκδόσεις Θεμέλιο, 1998
- Ηλίας Κουσκουβέλης, *Εισαγωγή στις διεθνείς σχέσεις*, Αθήνα: Εκδόσεις Ποιότητα, 2005
- Μαίρη Μπόση, *Ζητήματα Ασφάλειας στην νέα τάξη πραγμάτων*, Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση, 1999
- Χαράλαμπος Παπασωτηρίου, *Αμερικανικό πολιτικό σύστημα και εξωτερική πολιτική: 1945-2002*, Αθήνα: Εκδόσεις Ποιότητα, 2009
- Χαράλαμπος Παπασωτηρίου, *Βυζαντινή υψηλή στρατηγική 6^{ος} – 11^{ος} αιώνας*, Αθήνα: Εκδόσεις Ποιότητα, 2007
- Χαράλαμπος Παπασωτηρίου, *Ο αγώνας για την ελληνική ανεξαρτησία*, Αθήνα: Εκδόσεις Ι. Σιδέρη, 1996

- Αθανάσιος Πλατιάς, *Διεθνείς σχέσεις και στρατηγική στον Θουκυδίδη*, Αθήνα: Εκδόσεις Εστία, 2007
- Αθανάσιος Πλατιάς, *Το νέο διεθνές σύστημα. Ρεαλιστική προσέγγιση διεθνών σχέσεων*, Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση, 1995
- Νίκος Πουλαντζάς, *Οι κοινωνικές τάξεις στον σύγχρονο καπιταλισμό*, μετ. Ν. Μηλιόπουλος, επιμ. Γ. Κρητικός, Αθήνα: Εκδόσεις Θεμέλιο, 2001
- Κ. Ράπτης, *Γενική Ιστορία της Ευρώπης*, τόμος Β΄, Πάτρα: Εκδόσεις ΕΑΠ., 2000
- Αλέξης ντε Τοκβίλ, *Η Δημοκρατία στην Αμερική*, β' έκδοση, Αθήνα: Στοχαστής, 2001
- Π. Τσακαλογιάννης, *Σύγχρονη Ευρωπαϊκή ιστορία. Από τη Βασίλλη στο τείχος του Βερολίνου (1789 – 1989)*, Τόμος Β΄ (1890 – 1989), Αθήνα: Βιβλιοπωλείον της «Εστίας», 2003
- Βασίλης Κ. Φούσκας, *Αυτοκρατορία και Πόλεμος. Η κρίση της Αμερικανικής υψηλής στρατηγικής και η ανάπτυξη της πολυπολικότητας*, Αθήνα: Εκδόσεις Ποιότητα 2009

Ξενόγλωσση Βιβλιογραφία

- Robert J. Art, *A Grand strategy for America*, New York: Cornell University Press, 2004
- Andrew J. Bacevich, *American Empire. The realities & Consequences of U.S. Diplomacy*, Massachusetts: Harvard University Press, 2002
- Max Boot, *The Savage Wars of Peace: Small Wars and the Rise of American Power*, Basic books, 2002

- Robert Dallek, *Nixon and Kissinger: Partners in Power*, New York: HarperCollins, 2007
- Colin Dueck, *Reluctant crusaders. Power, culture and change in American grand strategy*, New Jersey: Princeton University Press, 2006
- Francis H. Heller, *Economics and the Truman administration*, Kansas: University press of Kansas, 1981
- Steven W. Hook – John Spanier, *American foreign policy since World War II*, Washington: CQ Press, 2004
- Michael Hudson, *Super Imperialism: The Origin and Fundamentals of U.S. World Dominance*, 2nd ed., London and Sterling, VA: Pluto Press, 2003
- Vassilis K. Fouskas and Bulent Gokay, *The new American imperialism. Bush's war on terror and blood for oil*. Westport: Praeger Security International, 2005
- John Lewis Gaddis, *The Cold War: A New History*, Penguin Press: 2005
- John Lewis Gaddis, *Russia, The Soviet Union and the United States. An Interpretative History*, McGraw-Hill, 1990
- John Lewis Gaddis, *Surprise Security and the American Experience*. Harvard: Harvard university press, 2005
- Martin Griffiths & Terry O' Callaghan, *International Relations. The Key Concepts*, London and New York: Routledge
- Alison Graham, *Nuclear Terrorism: The ultimate preventable catastrophe*. New York: Owl Books, 2004
- Steven W. Hook and John Spanier, *American Foreign Policy since Word War II*, Washington: CQ Press, 2004
- Walter Lafeber, *America, Russia, and the cold war, 1945 – 1996*, New York: McGraw-Hill, 1997

- Christopher Layne, *The Peace of illusions. American Grand Strategy from 1940 to the present*, New York: Cornell University Press, 2006
- Joseph S. Nye Jr., *Soft Power: The Means To Success In World Politics*, New York: Public Affairs, 2004
- Henry. M. Pachter, *The Fall and Rise of Europe*, London: David & Charles, 1975
- William E. Odom, *The Collapse of the Soviet Military*, New Haven & London: Yale University Press, 1998
- Tony Smith, *America's mission: The United States and the world wide struggle for democracy in the 20 th century*, Princeton: Princeton University Press, 1994
- Robert C. Tucker, *Stalin in Power: The Revolution from Above, 1928-1941*, W. W. Norton & Company, 1992
- Herman Van der Wee, *Prosperity and Upheaval: The World Economy, 1945-1980* 1984
- Gerhard Wettig, *Stalin and the Cold War in Europe : the emergence and development of East-West conflict 1939-1953*, Landham,: Rowman & Littlefield Publishers, 2008
- Stephen M. Walt, *Taming American Power: The Global Response to U.S. Primacy*, New York: WW Norton & Company Inc., 2005
- National Association of Evangelicals, March 8, 1983, *Russian and Reagan* , New York: Vintage books, 1984

Κείμενα μεταφρασμένα στα Ελληνικά

- S. Berstein – P. Mizla, *Ιστορία της Ευρώπης. Διάσπαση και ανοικοδόμηση της Ευρώπης 1919 έως σήμερα*, Αθήνα: Εκδόσεις Αλεξάνδρεια, 1997

- Zbigniew Brzezinski, *Η Δεύτερη Ευκαιρία. Τρεις Πρόεδροι και η κρίση της Αμερικανικής Υπερδύναμης*, Αθήνα: Εκδόσεις Α.Α. ΛΙΒΑΝΗ, 2008
- Charles A. Kupchan, *Το τέλος της Αμερικανικής εποχής: Η εξωτερική πολιτική των Ηνωμένων Πολιτειών και η γεωπολιτική του 21ου αιώνα*, επιμ. Κ. Μελάς, μετφ. Ε. Μαγκανιώτης, Αθήνα: Λιβάνη, 2007
- Robert Gilpin, *Η πρόκληση του παγκόσμιου καπιταλισμού*, Εκδόσεις: Ποιότητα, 2009
- Paul Kennedy, *Η Άνοδος και η Πτώση των Μεγάλων Δυνάμεων. Οικονομική Μεταβολή και Στρατιωτική Σύγκρουση από το 1500 ως το 2000*, Αθήνα: Αξιοτέλλης, 1990
- H. Kissinger, *ΗΠΑ: Αυτοκρατορία ή ηγετική δύναμη; Για μια διπλωματία του 21ου αιώνα*. Αθήνα: Εκδόσεις Α.Α. ΛΙΒΑΝΗ, 2002
- Lawrence Freedman, «Πυρηνική Εποχή», *Δημιουργοί της σύγχρονης στρατηγικής, Από τον Μακιαβέλι στην πυρηνική εποχή*, επιμ. Peter Paret, Αθήνα: Εκδόσεις Κων. Τουρίκη, 2004
- John J. Mearsheimer, *Η τραγωδία της πολιτικής των μεγάλων δυνάμεων*, Αθήνα: Εκδόσεις Ποιότητα – W.W. NORTON & COMPANY, 2007
- Geoffrey Parker, *Γεωπολιτική. Παρελθόν Παρόν και Μέλλον*, Αθήνα: Εκδόσεις ΡΟΕΣ, 2002

Άρθρα

- Κωνσταντίνος Αρβανιτόπουλος, «Οι επιπτώσεις των εκλογών στην Αμερικανική Εξωτερική πολιτική», 2004
- Μιχάλης Ψαλιδόπουλος, «Η έκθεση Porter στο ιστορικό της πλαίσιο: όψεις της οικονομικής σκέψης και των εξελίξεων της εποχής (1944 – 1947)», 1999

- David M. Andrews “*The United States And Its Atlantic Partners: The evolution of American Grand strategy.*” Cambridge Review of International Affairs, Vol. 17, Number 3, October 2004.
- Michael E. Brown, “*Continuity and Change and change in U.S. National Security Policy*”, 2000
- Hammes, David & Douglas Wills , “*Black Gold: The End of Bretton Woods and the Oil-Price Shocks of the 1970s*”, The Independent Review, 2005
- Colin Dueck, “*Realism, Culture and Grand Strategy: Explaining America’s Peculiar Path to World Power*”, 2005
- Peter Gowan, “A calculus of power”, New Left Review, 2002
- John G. Inkeberry , “*American Grand Strategy in the Age of Terror*” , 2001
- Barry R. Posen, “*Stability and change in US Grand Strategy*” , 2007
- Kenneth N. Waltz, “The emerging structure of International politics”, International Security, Vol. 18, No 2, 1993

Ηλεκτρονικές πηγές

- «*Η πορεία προς το ενιαίο νόμισμα: σύντομο ιστορικό της ONE.*» (n.d.) Διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο: http://europa.eu/index_el.htm
- «*Το γεράκι και η περιστερά, ο δίδυμος νους των Πολ Νίτσε και Τζορτζ Κέναν και τα άγνωστα σοβιετικά έγγραφα*», Φωτεινή Τομαή, Δεκέμβριος 2009, Διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο: <http://www.tovima.gr/>
- «*Τρεις νέες προκλήσεις για την συμμαχία*», Κωνσταντίνος Αρβανιτόπουλος, Απρίλιος 2009, ΤΟ ΒΗΜΑ, Διαθέσιμο στο διαδικτυακό τόπο: <http://www.tovima.gr>
- «*Η Παγκοσμιοποίηση της εξουσιοφρένειας: Κατεδαφίζοντας τις κοινωνίες*», Κλεάνθης Γρίβας, 2008 Διαθέσιμο στο διαδικτυακό τόπο: <http://endeia1.wordpress.com>

- «Επανεξετάζοντας την αμερικανική επέμβαση στο Ιράκ», Ανδρέας Πολυκάρπου, 2009, Διαθέσιμο στο διαδικτυακό τόπο: <http://www.politis-news.com>
- “*William Jefferson Clinton. New Democrat From Hope*”, Al From, Νοέμβριος 2005, 11th Presidential Conference, Διαθέσιμο στο διαδικτυακό τόπο: <http://www.dlc.org>
- “President Bush Delivers Graduation Speech at West Point” George W. Bush June, 2002, Διαθέσιμο στο διαδικτυακό τόπο: <http://www.whitehouse.gov>
- “The lonely superpower”, Samuel P. Huntington, Foreign Affairs, Vol. 78, No 2, 1999, Διαθέσιμο στο διαδικτυακό τόπο: <http://www.foreignaffairs.org>
- “*The omnibus Trade Bill of 1988: “SUPER 301” and its effects on the multilateral Trade system under the GATT*”, Elizabeth K. King (n.d.), Διαθέσιμο στο διαδικτυακό τόπο: <http://www.law.upenn.edu>
- “*Terrorism, the future and U.S. foreign policy*”, Raphael Perl, April 2003, Διαθέσιμο στο διαδικτυακό τόπο: <http://www.fas.org>
- *U.S. Department of Defense, National Defense Strategy*, June 2008
Διαθέσιμο στο διαδικτυακό τόπο: <http://www.defenselink.mil>
- *A National Security Strategy of Engagement and Enlargement*, February 1995,
Διαθέσιμο στο διαδικτυακό τόπο: <http://www.au.af.mil>
- *George W. Bush, Jr. 2nd inaugural address*, 2005,
Διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο: <http://www.bartleby.com>
- *Ομιλία του George W. Bush στην Αμερικανική Σχολή Ευελπίδων (West Point) την 1^η Ιουνίου 2002*,
Διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο: <http://georgewbush-whitehouse.archives.gov>
- *The National Security Strategy of the United States*, March 2006,
Διαθέσιμο στο διαδικτυακό τόπο: <http://www.whitehouse.gov>

- *U.S. Department of Defense, National Defense Strategy*, June 2008
Διαθέσιμο στο διαδικτυακό τόπο: <http://www.defenselink.mil>
- *A National Security Strategy of Engagement and Enlargement*, February 1995
Διαθέσιμο στο διαδικτυακό τόπο: <http://www.au.af.mil>
- *Vietnam War and the American economy*,
Διαθέσιμο στο διαδικτυακό τόπο: <http://www.historycentral.com>
- <http://www.foreignpolicy.com>
- <http://www.politis-news.com>
- <http://www.historycentral.com>
- <http://www.nafta-sec-alena.org>
- <http://www.tovima.gr>
- <http://www.fas.org>